

ОДБРАНА

Миша Живковић,
најбољи студент
128. класе
Војне академије

ЛАКОЋА ОСВАЈАЊА СНОВА

Интервју

Генерал-мајор Драган Катанић
командант ВПВО

МИГОВИ СТИЖУ У ДЕЦЕМБРУ

Специјални
прилог

ИСХРАНА У ПРИРОДИ

Они се буде са Србијом

Јована и Срђан

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС, СВАКОГ ДАНА У 06.05

ВАШЕ ПРАВО ДА ЗНАТЕ СВЕ

www.rts.co.yu

ПРЕПОРУЧУЈЕ

монографију 63. падобранске бригаде

Књига посвећена стварању и развоју чувене 63. падобранске бригаде изузетна је по много чему: садржају, илустрацијама и привлачном изгледу. Војници са две заклетве, како зову припаднике те елитне јединице, вечни су пример војничке части, пожртвовања и врхунске обучености, а надасве осећања оданости отаџбини и униформи коју поносно носе. Црвена беретка с падобранским знаком њихово је прво очљиво обележје.

Текст је посвећен бригади, људима који су је стварали, бранили њен углед, ратовали за слободу свог народа, часно гинули и одлазили у легенду.

О њима можете читати, њих можете видети на бројним фотографијама које богато илуструју књигу вишегодишњег новинара листа „Војска”, сада официра 63. падобранске бригаде Владике Крстића.

Књига је обима 184 стране, формата 22x25 цм, тврдог повеза, с пуним колором и квалитетним папиром.

НАРУЏБЕНИЦА

НИЦ „Војска”, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-765 телефакс : 011/3241-363
Жиро-рачун : 840 - 49849 -58

Овим наручјем _____ примерака књиге о 63. падобранској бригади
„ВОЈНИЦИ СА ДВЕ ЗАКЛЕТВЕ” по претплатној цени
од 1.512,00 динара

Књиге ћу платити (заокружити):

1. унапред у целисти
 2. у две месечне рате
- У оба случаја обавезна је доплата 100,00 динара за поштарину.

Уз наруџбеницу послати доказ о уплати. Књиге се испоручују
након уплате целокупног износа.

Кулац: _____

(име, очево име и презиме)

ЈМБГ _____

Број личне карте: _____ издате у МУП _____

Улица и број: _____ Телефон: _____

Место и број поште: _____

Датум _____

Потпис наручиоца _____

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

"Одбрана" наставља традиције "Ратника", чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар "ОДБРАНА"
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Душан Мариновић (деск)
Драгана Марковић (специјални прилози)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (интернет), Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
мр Зоран Милединовић, потпуковник (дописник из Ниша),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, капетан I класе (одбрана),
Сања Савић, Мира Шведић (техника)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастијан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Милјалковић, Предраг Милићевић,
Миљан Милкић, Крسان Милошевић,
др Милан Милошевић, др Александар Мутавић,
Благоје Ничић, Никола Остојић, Никола Оташ,
Будимир М. Поподић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Поподић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-104; 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 2682-937; 23-810; 3201-576; 23-576
Прелом 3240-019; 23-583
Дописништво Ниш 018 /509-481; 21-481
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ "Одбрана"

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа "ПОЛИТИКА" АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији
Народне библиотеке Србије
ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

"Одбрана" је члан
Европског удружења војних новинара

Снимио Даримир БАНДА

14

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Генерал-мајор Драган Катанић, командант
Ваздухопловства и противваздухопловне одбране
МИГОВИ СТИЖУ У ДЕЦЕМБРУ 8

СА ЛИЦА МЕСТА

Председник Србије Борис Тадић
са децом *Наше Србије* на Тари
**ШКОЛА ПРИЈАТЕЉСТВА
И РАЗУМЕВАЊА** 14

ТЕМА

Пожари у Србији
БОРБА СА ВАТРЕНОМ СТИХИЈОМ 16

У ФОКУСУ

Начелник Генералштаба о реформи Војске Србије
ЧИТАЊЕ ПРОМЕНА 20

ОДБРАНА

98. авијацијска база
НЕБО ДУПЛО БЛИЖЕ 24

Прича са насловне стране:

Миша Живковић, најбољи студент
128. класе Војне академије
ЛАКОЋА ОСВАЈАЊА СНОВА 28

ПРИЛОГ

Корисна знања и вештине
ИСХРАНА У ПРИРОДИ 33

ДРУШТВО

Запис са Косова и Метохије
ГРАЧАНИЧКА РАСКРШЋА 54

16

63

Представљање novog broja časopisa „Лимес плус“ посвећеног Косову

БУДИЛНИК САВЕСТИ

58

СВЕТ

Приватизација војних послова

ГЛОБАЛНА ИНДУСТРИЈА

60

ТЕХНИКА

Усавршен електронски окидач за систем *огањ*

МУЗИКА ПУНОГ РАФАЛА

63

СИМУЛАЦИЈЕ

Blitzkrieg II Frontline: Fields of Thunder

БИТКА КОД КУРСКА

68

КУЛТУРА

Мрђан Бајић, скулптор

РЕСЕТ КАО МОГУЋИ ПОЧЕТАК

70

ФЕЉТОН

Југословенски детаљман тешких бомбардера (2)

ИЗМЕЂУ ФРОНТА И ПОЛИТИКЕ

74

ТРАДИЦИЈЕ

Шест векова манастира Манасије

ДУХОВНИ И КУЛТУРНИ ЦЕНТАР

78

РИЗНИЦА

ОДБРАМБЕНО ОРУЖЈЕ

81

РЕЧ УРЕДНИКА

СТАТУС

Проблем будућег статуса Косова и Метохије постао је један од тест питања међународних односа, како због садашње заинтересованости свих страна да се то питање реши, тако и због будућих принципа на којима ће почивати међународни поредак.

Покушај западних сила да на основу Ахтисаријевог плана, олако и на брзину усвоје одлуку о „надгледаној независности“ Косова, наишао је на одлучно противљење Србије, која је покренула интензивну дипломатску активност да такав предлог не прође у Савету безбедности, једином месту где се о томе може одлучивати. Доследна подршка Русије, Кине и других држава које се залажу за очување темељних принципа међународноправног поретка, довели су до низа пропалих предлога САД и Европске уније да се у Савету безбедности усвоји нова резолуција која би заменила Резолуцију 1244, која регулише садашње стање у јужној српској покрајини.

Стиче се утисак да САД нису очекивале тако одлучно противљење Русије. Међутим, суочене са претњом руског вета приликом гласања у Савету безбедности, пристале су да се тражење решења „пресели“ у Контакт групу.

Какве су, заправо, позиције појединих страна у овом проблему?

Зашто САД тако упорно инсистирају на брзом решавању независности Косова? Да ли је у питању дато обећање које је већ увелико обелоданено, па је сада питање престижа хоће ли најјача светска сила одустати од свог предлога; да ли се ради о стицању нове базе за регрутацију бораца у Ираку и Авганистану; да ли претпостављена рудна и минерална богатства на Косову заиста толико значе за САД у прерасподели енергетских извора у свету; какву би улогу Косово могло имати у стратешким плановима САД према Истоку; или је у питању жеља да се једно осетљиво питање једноставно скине са дневног реда... Све су то аргументи који се помињу у прилог „тврдом“ ставу САД, које, и то треба нагласити, истовремено инсистирају на развијању пријатељских односа са Србијом и њеним даљим евроатлантским интеграцијама!

Србија је овога пута добро проценила међународну ситуацију и покренула ефикасну дипломатску активност која доноси резултате. Добро би било да то значи и коначан успех, јер је у питању њен суверенитет и територијални интегритет, њених 15 посто територије и српско становништво чија би судбина била врло неизвесна у случају независности. Важно је и што је у тако значајном питању остварено јединство најјачих политичких странака.

За даљи процес пресудно је што за интересе Србије има слуша код утицајних сила, какве су Русија и Кина. Аргумент за њихову подршку је што су ти интереси у складу са међународноправним поретком. Кршење међународног права у овом случају био би вероватни увод за сличне захтеве, а то би отворило процес додатне нестабилности у низу подручја.

Србија такође инсистира на уважавању чињенице да би довање независности Косову дугорочно дестабилизovalo ионако трусни регион. То би охрабрило великоалбанске претензије не само према Србији, већ и према осталим суседним државама, што је већ наговештено дугорочним циљевима великоалбанске политике.

Русија је доследно стала иза интереса Србије и тиме најавила свој много већи утицај на међународној политичкој сцени. Треба то посматрати и у контексту њеног противљења постављању антиракетног штита у Пољској и Чешкој, у чему она види угрожавање својих безбедносних интереса. Можда је то и одговор нове Русије на распад совјетске империје, који председник Путин сматра највећом геополитичком катастрофом 20. века...

Што се тиче косовских политичара, који најављују могућност једностраног проглашења независности, њихов став одредиће САД. Прво, због превелике економске зависности од Запада, и друго, деловање мимо западних процена значило би могући сукоб са њима, односно сукоб са мултинационалним снагама стационираним на Косову.

Дакле, релације Вашингтон–Брисел–Москва и Београд–Приштина остају, можда и за дужи период, оквири дипломатских напора и нових преговора да се нађе решење које ће бити прихватљиво и за Србију и за Косово. ■

Раденко МУТАВИЋИЋ

МИНИСТАР ШУТАНОВАЦ РАЗГОВАРАО СА ГЕНЕРАЛНИМ СЕКРЕТАРОМ НАТОА ЈАП ДЕ ХОП СХЕФЕРОМ

Министар одбране Драган Шутановац разговарао је 13. јула у Београду са генералним секретаром НАТОа Јап де Хоп Схефером.

Шутановац је информисао саговорника о току процеса реформи система одбране. Он је истакао да процес дефинисања статуса Косова и Метохије,

није војно, већ политичко и правно питање и нагласио значај постојања добре сарадње између Кфора и Министарства одбране.

Јап де Хоп Схефер је истакао да су евроатлантске интеграције гарант стабилности у региону и да је у том смислу Србија важан фактор. Он је изразио задовољство досадашњим радом Групе Србија – НАТО за реформу система одбране. ■

СУСРЕТ МИНИСТАРА ОДБРАНЕ СРБИЈЕ И АУСТРИЈЕ

Министар одбране Србије Драган Шутановац и министар одбране Аустрије Норберт Дарабош, са сарадницима, разговарали су, 17. јула у Палати федерације у Београду, о даљем развоју војне сарадње, подршци Аустрије реформи система одбране Србије, те безбедносној ситуацији у региону, с посебним нагласком на питање Косова и Метохије као једног од битних аспеката тог питања.

– У овом тренутку имамо 67 активности из области билатералне војне сарадње са Аустријом, а планирамо да ту сарадњу у следећој години учинимо још конкретнијом.

Република Аустрија на Косову и Метохији, у оквиру Кфора, има значајан број војника и за нас је важно да разговарамо и о тој теми. Заједно само дошли до закључка да Војска Србије добро сарађује са Кфором – рекао је између осталог министар одбране Србије Драган Шутановац у изјави за штампу, нагласивши да ће будућа сарадња бити везана и за наше учешће у мировним операцијама.

– Заједнички је закључак да је највећи интерес очување безбедности и стабилности у региону – нагласио је министар Шутановац и додао да је било разговора и о стављању наших грађана на белу Шенгенску листу.

Министар одбране Аустрије Норберт Дарабош изјавио је да је Србија једна од земаља са којом Аустрија има бројне активности у области међународне војне сарадње. Он је истакао и аустријско ангажовање на Западном Балкану где та земља има 1.000 војника у мировним мисијама.

– Ми имамо велико искуство у мировним операцијама и Аустрија ће пружити у том смислу помоћ Србији. Подржавамо и настојања Србије у оквиру Програма ПЗМ, а подржаћемо и њене напоре да се придружи Европској унији – рекао је министар Дарабош. ■

С. ЂОКИЋ

ОФИЦИРИ ЗА НАЈВИШЕ ДУЖНОСТИ

Председник Србије Борис Тадић уручио је тринаестици слушалаца прве генерације генералштабних официра Војске Србије сабље, а министар одбране Драган Шутановац дипломе

Свечаност поводом завршетка школовања официра 50. класе Генералштабног усавршавања Школе националне одбране одржана је 13. јула у Дому Народне скупштине Републике Србије.

Скупу су присуствовали председник Републике Србије Борис Тадић, министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба генерал-потпуковник Здравко Понош, затим народни посланици, представници других министарстава Владе, верских заједница у Србији, Универзитета у Београду, изасланици одбране у нашој земљи, те породице старешина које су завршиле највише војно усавршавање.

– Једногодишње усавршавање у Школи националне одбране јесте највиши облик стручног школовања у професионалној каријери сваког официра. Ваше усавршавање било је организовано према савременим војним процедурама и највишим стандардима. Очекујем да ћете у будућности, на највишим дужностима у реформисаној српској војсци, применити стечена знања и

ЗАВРШЕНО ШКОЛОВАЊЕ 53. УСАВРШАВАЊА ШКОЛЕ НАЦИ

Командно-штабно усавршавање у Школи националне одбране 20. јула завршила је 53. класа официра Војске Србије. Свечаном скупу доделе диплома присуствовали су министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Здравко По-

Снимак Д. БАНДА

ГЕНЕРАЛ-МАЈОР ДРАГАН КАТАНИЋ, КОМАНДАНТ
 ВАЗДУХОПЛОВСТВА И ПРОТИВВАЗДУХОПЛОВНЕ ОДБРАНЕ

МИГОВИ СТИЖУ У ДЕЦЕМБРУ

О ефектима завршене реорганизације, започетом ремонту пет авиона МиГ 29 у Русији, садашњем налету војних пилота, планираном бојном гађању наших ракеташа у Бугарској, модернизацији радарских система, гориву, платама и куповини нових вишенаменских авиона разговарали смо, непосредно пред празник авијатичара, са првим човеком овог елитног вида наших оружаних снага

Пре годину дана, у разговору за „Одбрану“ са командантом Ваздухопловства и ПВО (ВиПВО) генерал-мајором Драганом Катанићем, наговорили смо многе промене које ће се, у овом међувремену, стварно и догодити. Зато, на почетку овог разговора, пред сам Дан авијатичара, првог међу њима питамо како је протекла реорганизација тог, као и свуда у свету, елитног вида оружаних снага и колико је то био, заправо, не само озбиљан већ и обиман посао? Другим речима, питамо саговорника како данас изгледа пресек реорганизованог ВиПВО?

– Пре годину дана ми смо практично почели са реформом нашег ваздухопловства и ПВО и све предвиђене организацијско-мобилизацијске промене у нашем виду завршили смо овога јуна. Али, да кажем најпре шта су те промене обухватиле. Деветнаест јединица, које су раније биле потчињене овој команди, у протеклом периоду смо реорганизовали, у функционалном смислу објединили и тако добили на ефикасности у командовању. У току новембра прошле године формирали смо 204. авијацијску базу у Батајници и то је била прва реорганизована јединица у виду. Затим смо, крајем априла ове године, преформирали све ракетне јединице ПВО; три ракетна пука система „куб“ и бившу ракетну бригаду са „невама“ обједини-

ли смо и реорганизовали у једну јединицу под називом 250. ракетна бригада ПВО. Следило је формирање 98. авијацијске базе у Лаћевцима и, у међувремену, преформирање бивше бригаде у 126. центар ВОЈИН, 333. инжењеријског батаљона и 210. батаљона везе. Крајем прошле године преформирали смо и Команду воздухопловства, са командом стана и приштапским јединицама. Морам да истакнем да је формирање две поменуте авијацијске базе и ракетне бригаде био веома обиман посао. Зашто? Зато што смо желели да постојеће јединице битније рационализујемо и подигнемо степен ефикасности командовања, односно да на једном аеродрому свим јединицама командује један командант. То смо сада у пракси и урадили. Све у свему, био је то, заиста, велики посао.

Какви су, по Вама, први резултати те реорганизације?

– Прве анализе и резултати показују позитивне ефекте, мада има и одређених, углавном мањих, проблема и пропуста у формацији које ћемо у наредном периоду отклонити. Значи, сада нам предстоји да само „препакујемо“ одређена решења, а ради што успешнијег командовања и функционисања целог система.

Углавном, реорганизација је урађена према западним стандардима...

– Да. Али, нису све ваздухопловне јединице на Западу тако уређене јер не постоји универзални модел организовања. Рецимо, у земљама НАТОа то је углавном тако урађено. Ипак, ми тежимо да ту организацију ускладимо са нашим специфичностима, нашим условима живота и рада, са капацитетима, оспособљеношћу и посебним условима инфраструктуре којом располажемо. Међутим, први резултати су веома позитивни и, по свему судећи, обавили смо добар посао. Одлука да се уђе у реорганизацију је, дакле, била исправна и то нас охрабрује.

Неминовно питање у оваквом разговору је и ремонт наших летелица. Докле се стигло у том послу?

– Првог септембра прошле године на Батајници је званично објављено да је из Националног инвестиционог плана издвојено 30 милиона евра за ремонт наших пет авиона МиГ 29, два хеликоптера Ми 17, два Ми 24, три Ми 8 и за један транспортни авион Ан 26. Министарство одбране је потом расписало тендер за ремонт летелица, пре свега *мигова*. Нажалост, први тендер није успео, и због тога је изгубљено око три месеца... Након тога је одобрено да се крене у процес уговарања директно са извођачем радова, у овом случају са компанијом РСК МиГ из Русије. И 24. децембра, на Дан ВиПВО, у вечерњим сатима, у Влади је потписан уговор за ремонт *мигова*. Али, због привременог финансирања, због неусвојеног буџета Србије, почетком ове године, новац из НИП-а није уплаћен тако да, из тих разлога, није одмах ни дошло до почетка ремонта авиона. Пошто је формирана Влада и усвојен буџет Републике, средином јуна наши авиони МиГ 29 упућени су у Русију на ремонт. Уплаћен је предвиђени аванс па су авионски мотори и сви потребни агрегати и опрема превезени у Русију на ремонт који је тамо већ почео. У августу ће стручњаци из Русије доћи на Батајницу где ће заједно са нама, у ВЗ „Мома Станојловић“ обавити део ремонта који је предвиђен да се уради код нас, тако да очекујемо да ће прва два авиона МиГ 29 полетети над Србијом средином децембра, најкасније до нове године. Од та два авиона један ће сигурно бити двосед, који нам је неопходан да бисмо наставили летачку обуку на том типу авиона и да бисмо увели наше млађе пилоте у тренажу.

То је одлична вест, упркос нашем пословичном кашњењу?

– Да, мада то кашњење није зависило од нас у Војсци... А што се тиче другог дела наше авијације предвиђеног за ремонт, и ту је био расписан тендер на којем је победила „Југохемија“. Али, та фирма је пре неких месец и по дана раскинула уговор и

одустала од посла ремонта авиона Ан 26 јер није могла да спроведе уговорене ставке. Тако смо и ту изгубили око пет месеци. Зато ће се сада, највероватније, и за ремонт авиона Ан 26 ићи на директно уговарање са неком од фирми које се непосредно баве том врстом посла.

Колико ће се авиона МиГ 29 ремонтовати: четири или пет?

– Све активности говоре да ће се, ипак, у Русији, на крају, ремонтовати укупно пет наших *мигова*. Имамо уверавања из Владе и Министарства финансија да ће се изнаћи додатна средства и за тај пети авион. Основни разлог зашто је дошло до дилеме колико ће се тих авиона укупно ремонтовати тамо садржан је у одлуци Министарства финансија да се и за њихов ремонт обавезно плати ПДВ, тако да је испало да се од предвиђених 30 милиона евра могу ремонтовати само четири авиона и плати порез. Сада је речено да ће се новац обезбедити за свих пет авиона, а да ће се средства за ПДВ накнадно обезбедити...

Држава давала, држава узимала?...

– Баш тако. Али, шта је ту је... Такав је закон. Првобитно, није било речи да ће се платити ПДВ за ремонт летелица, па је тада тај новац био довољан за свих пет авиона. Међутим, касније је инсистирано на плаћању ПДВ-а и ми ту нисмо могли ни-

НОВИ ВИШЕНАМЕНСКИ АВИОНИ

Већ неко време ми радимо тактичку студију о набавци савременог вишенаменског авиона за потребе нашег ВиПВО. Та студија би требало да буде завршена средином септембра и она ће ићи на разматрање на Главни војнотехнички савет. Уколико оправдамо и убедимо Савет да нам је то потребно, студија ће ићи даље на разматрање и покретање процедура за набавку нових вишенаменских авиона. Сматрамо да је тај искорак неопходан и ми ћемо одрадити све оно што је потребно како бисмо државном и војном руководству указали на неопходност те набавке. Јер, као што је познато, готово све државе у нашем окружењу кренуле су тим путем и мислимо да не би требало да у том погледу заостајемо. Наравно, реч је о обимном послу и о великој инвестицији за сваку државу. Јер, само један савремени вишенаменски авион, без обзира на његово порекло, кошта најмање од 35 до 45 милиона евра, тако да би за ту набавку, у зависности од могућности државе, требало у наредном периоду издвојити до милијарду евра. Наравно, нико то више не плаћа готовином. Постоје бројне могућности, од лизинга до робно-привредне размене, међудржавних уговора, реинвестирања у инфраструктуру наше земље итд.

шта. Када се узме у обзир 18 посто пореза на 30 милиона евра, то тачно испада онолико новца колико је потребно за ремонт једног авиона. Но, решиће се и тај проблем...

Шта је са Ваздухопловним заводом „Момом Станојловићем“? Хоће ли наши стручњаци моћи да ремонтују бар хеликоптере?

– За ремонт хеликоптера Ми 17 и Ми 24 МО још није успело да нађе компанију, извођача радова, који би то могао да уради, а у складу са законским процедурама које се захтевају... Ми се надамо да ће се и то ускоро решити. А што се тиче хеликоптера Ми 8 надлежни управо раде на оспособљавању производних линија за ремонт тих хеликоптера у „Момии“. Јер, за то је потребно 30–40 милиона динара, али и време је да се ти погони доведу у функционално стање. Дакле, преовладао је став у МО да се ти хеликоптери ремонтују код нас јер за то има знања и могућности, па и ако се буде нешто и каснило, боље је да се то уради код куће него у иностранству. Важно је напоменути и да се протеклих месеци управо решавало и статусно питање и судбина „Моме“, али и других завода, тако да је и та чи-

њеница, на неки начин, пролонгирала питање коначног ремонта наших хеликоптера.

Каква је данас ситуација са млазним горивом? Лете ли пилоти довољно?

– Од маја прошле године, после дужег времена, успостављен је континуитет у набавци млазног горива за летачку обуку. Свакако, горива није било у довољној мери ни у поменутом периоду, али су и те количине допринеле да се летачка обука спроводе много боље него раније. Прошлу годину смо, рецимо, завршили са око 15 сати налета по пилоту, а што је у односу на 2005, када је наш пилот просечно летео само шест сати, велики напредак. Важно је рећи и да смо коначно кренули узлазном линијом и да нам пилоти сада лете у континуитету. Јер, сваки прекид у тренингу се одмах осети и то није добро. Већа количина горива и повећан број сати налета пилота резултовали су и недавним гађањем и ракетирањем земаљских циљева на полигону Чента. Било је то прво, после три-четири године, такво бојно гађање наше авијације, али и њено заједничко

здружено тактичко увежбавање са нашим ракетним јединицама ПВО и саставима ВОЈИН. Морам да напоменем да се ова вежба сва три рода веома повољно одразила на морал нашег људства. Били су задовољни и наши пилоти, али и ракеташи и војиновци који су, после дуге паузе, коначно добили прилику да практично прате авионе у налету и непосредно увежбавају своје саставе. Укратко речено, вежба на полигону Чента вратила је дух летења на нашим стајанкама и то је оно што је добро, што охрабрује. Трудите се да сличну вежбу поновимо средином септембра како бисмо још више увежбали наше саставе жељне акције и практичног рада. Зато верујем да ћемо, због бољег снабдевања горивом, ову годину завршити са најмање 20 сати налета по пилоту, упркос и даље израженим бројним проблемима са техником и резервним деловима за ваздухоплове.

Ракеташи се жале да годинама нису имали право бојно гађање из својих ракетних система. Недавно смо чули причу да ће се, ипак, тим послом ићи у Бугарску. Јесу ли то само гласине?

– Нису гласине. Крајем прошле и почетком ове године покренуле су одређене активности како би наше ракетне јединице што пре имале права бојна гађања. Међутим, по одвајању Црне Горе из државне заједнице ми смо остали без полигона за таква гађања. У разговорима и приликом наших посета бугарској армији уверили смо се да Бугари имају изузетно квалитетан полигон за таква гађања на Црном мору. Они тамо сваке године проводе бојна гађања ракетних јединица, укључујући и гађања ловачке авијације. Дакле, ти разговори трају; добили смо њихову начелну сагласност. Али, та процедура коначног одобравања, обично, траје око пола године, пошто ту активност мора да одобри њихов парламент. Реално је очекивати да следеће године и ми будемо тамо. Осим наших ракетних система за очекивати је да дејствује и наша ловачка авијација, а пошто Бугари имају идентичне авионе МиГ 21 као и ми, за ту прилику не бисмо морали чак ни да са нашим авионима прелећемо до Црног мора.

Каква је ситуација у роду Ваздушно осматрање и јављање?

– Ситуација је много боља. Истина, и они имају проблема са набавком одређених компоненти и резервних делова за текуће одржавање радарских и других система. Али, сви ти системи раде и задовољавају наше потребе за осматрањем ваздушног простора Србије тако да се сваки лет и сада уредно евидентира и прати. У плану је да се за две-три године, у складу са могућностима, покрене и набавка савременијих радара. Али, за сада, све то врло добро функционише, а и радаристи су урадили бројне модификације и модернизације на својим средствима тако да су, и у том погледу, ефекти њиховог рада бољи.

Шта је било са Копаоником, зашто тамо још нема наших радара?

– Питање радарске станице на Копаонику није војна, већ прича која се тиче Агенције за контролу летења. За сада, Војска Србије нема право да инсталира своје радарске системе на Копаонику јер је та ката у тзв. забрањеној зони. За сада НАТО не одобрава ни Агенцији да тамо постави свој радар како би лакше контролисали цивилни ваздушни саобраћај. Иначе, Агенција за контролу летења је већ набавила комплетну опрему и било би потребно највише две недеље да се на том положају све стави у функцију. Реновиран је објект, сви потребни агрегати и опрема се налазе горе, инсталирана је чак и радарска купола... Но, за сада нема дозволе од НАТОа за то. Иначе, радарски положај на Копаонику се

сматра једним од најбољих на Балкану и мислимо да би његово стављање у функцију изузетно побољшало контролу, па и безбедност ваздушног саобраћаја на простору целог нашег полуострва. Међутим, овде је реч о пре свега политичким, а не техничким питањима.

Како се реорганизација ВиПВО одразила на бројно стање људства, да ли је било много отпуштања?

– Реформа Војске, а посебно нашег вида, практично од маја прошле године, није се драматично одразила на састав ваздухопловства, јер многе наше јединице нису биле довољно попуњене. Када смо успоставили нову организацију и формацију, мало је људи морало да напусти службу. Тренутно имамо око 110 подофицира у вишку чији статус се управо решава у оквиру целе војске, што значи да ће неки од њих, после преобуке или преквалификације, отићи у друге јединице у којима постоји потреба за таквим кадром. Што се цивилних лица у ваздухопловству тиче њих је само 10–15 остало нераспоредено, дакле мало, тако да сматрамо да је цело овај процес прошло релативно безболно и са тог аспекта. Истина, на почетку реформе, део људи, углавном професионалног састава, искористио је своје законско право и отишао у пензију... Али, све у свему, великих кадровских резова код нас није било.

Шта кажу пилоти о својим примањима, како коментаришу свој социјални статус?

– Ни пилоти ни цео професионални састав није задовољан својим садашњим примањима. Поред себе и своје плате са запосленима у другим министарствима и надају се да ће се та примања бар изједначити. Додуше, најављено је осетније повећање плата у целој Војсци до краја године, а и министар одбране нам је то обећао, али тек када се из војног буџета одвоји онај део намењен војним пензионерима.

Прошле године имали сте богату међународну војну сарадњу, много гостију из иностранства, али и Ви сте путовали...

– Током прошле године та сарадња је била богатија него што је била последњих шест-седам година заједно. Подсетио бих само да

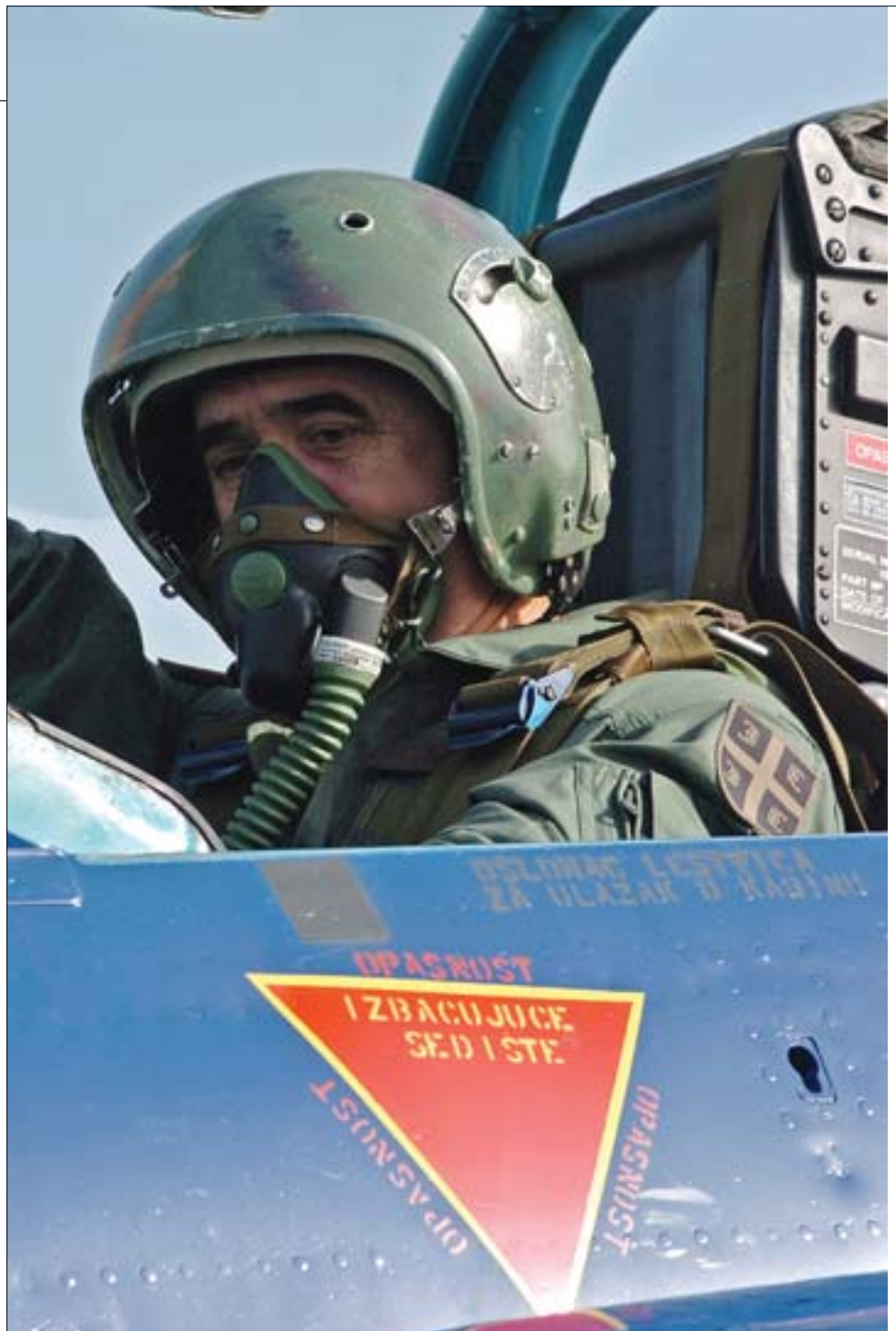
су нам у посети била два америчка авиона F-16 са својим посадама, затим да су наши пилоти били у Авијану и тамо летели, да је наша делегација ВиПВО боравила у Охају, да смо посетили бугарско и румунско ваздухопловство, да су наши људи боравили на више семинара и курсева у западној Европи, а да је код нас, ове године, организовано око 15 семинара и курсева где су предавачи били углавном из иностранства. Све то допринело је да реално сагледамо наше место у целој тој ваздухопловној причи. Добили смо прилику да непосредно упоредимо своја знања и искуства са страним, да непосредно видимо како то они раде, како су организовани, како функционишу... Морам да кажем да су за нас то била веома драгоцене искуства и да је наш општи закључак да смо, упркос бројним тешкоћама, на добром путу. Закључили смо да смо и добро организовани и да бисмо, уз и не тако велику финансијску помоћ државе, и ми могли да се у потпуности и веома брзо прикључимо водећим земљама у овој области јер нам знања, традиције и добрих пилота не недостаје. Резултат те богате међуармијске сарадње је и то да ће ове године један наш свршен питомац војне гимназије отићи на школовање у америчку Ваздухопловну војну академију, као и један наш поручник пилот на тамошње једногодишње усавршавање. Та сарадња је, дакле, и конкретно почела.

Ових дана је горела Стара планина, пожари су однели хектаре шума и растиња... Зашто немамо канадере?

– Нажалост, ми данас имамо само неколико хеликоптера који би могли да се ангажују на гашењу пожара. Некада смо имали десетак таквих летелица... Канадери, који су иначе специјализоване летелице за гашење пожара, пре 12–13 година су нечијом одлуком продати Грцима тако да ми, објективно, сада немамо чиме то да радимо. Хоће ли „Србијашуме“ и Министарство за заштиту животне средине покренути куповину авиона за гашење пожара, остаје да се види, али како сада стоје ствари са изузетно топлим летима и све учесталијим пожарима то би, по свему судећи, био рационалан потез. Када се заврши предвиђени ремонт хеликоптере ми ћемо их технички оспособити да носе тзв. ведрa за воду и по потреби ставе у функцију гашењу пожара.

На крају, када је реч о српском ваздухопловству и ПВО, какве су Ваше визије, планови, надања?...

– Ове године смо завршили велики посао везан за организацијско-мобилизацијске промене у ВиПВО. Сада нам предстоји да отклонимо ситније проблеме, мане и недостатка нове организације и да, у наредном периоду, сва правила, прописе и законску регулативну прилагодимо новим организационим целинама и да наше планове, који се тичу опремања, развоја и употребе, прилагодимо новој структури. То је велики и обиман посао али ми га морамо урадити до средине наредне године. Важно је да и летачку обуку прилагодимо новим условима у авијацијским базама и да, преко МО, обезбедимо потребне количине горива за наше летелице и да већ следеће године дођемо

до 40–50 сати налета по пилоту, а да се 2009. године вратимо на оних 80 сати налета, колико је некада била наша норма за пилоте борбене авијације, а за оне у транспортној и више. Оптимиста сам и верујем да ћемо наредних година ићи напред, да ћемо успети да свакодневне проблеме превладамо и да ћемо наше ваздухопловство вратити тамо где му је и место, а то је међу елитне родове. Верујем и да ћемо успети да пребродимо проблеме везане за исправност технике, да ће се ВЗ „Мома“ поново оспособити за одржавање и ремонтовање ваздухопловних средстава у обиму који је потребан ваздухопловству. Са повратком наших авиона МиГ 29 са ремонта ми ћемо, сасвим сигурно, нашим грађанима и држави пружити много квалитетнију и сигурнију заштиту и контролу нашег ваздушног простора. Србија ће, дакле, од децембра моћи још мирније да живи и ради. ■

Душан МАРИНОВИЋ
Снимио Звонко ПЕРГЕ

МИНИСТАР ШУТАНОВАЦ И ГЕНЕРАЛ ПОНОШ О РЕФОРМИ СИСТЕМА ОДБРАНЕ

Министар одбране Драган Шутановац и начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош, недавно су у Клубу Војске Топчидер информисали амбасадоре и војне изасланике акредитоване у Републици Србији, те представнике међународних невладиних организација са седиштем у Београду, о завршеним организацијским променама Војске Србије и приоритетима у раду Министарства.

Министар Шутановац је рекао да сви принципи, које је Влада Србије зацртала на почетку свог мандата, дубоко задиру у полове одбране и као један од највећих проблема Министарства навео непостојање већег дела законске регулативе.

Министар одбране изразио је наду да ће Влада Србије ускоро усвојити Презентациони документ и Безбедносни споразум са НАТО-ом. Такође, он је рекао да се нада да

ће закони о одбрани и војсци, учешћу професионалних припадника Војске у мировним операцијама и *Закон о заштити тајних података*, као један од механизма за спровођење Безбедносног споразума, бити на јесењем заседању Скупштине Србије.

– Залажем се за најотворенију могућу сарадњу Скупштине Србије и Министарства одбране и сматрам да је то у обостраном интересу и у корист грађана Србије – рекао је Шутановац наглашавајући потребу да се посланици интензивније укључе у праћење и разумевање система одбране.

Генерал Понош одржао је презентацију о спроведеним организацијским променама у Војсци Србије, нагласивши да је целокупан процес спроведен у року од 13 месеци. Како приоритете у будућем периоду, он је навео обуку припадника Војске и професионализацију. ■

КОМПАНИЈА НОВОСТИ ПОКЛОНИЛА КЊИГЕ МИНИСТАРСТВУ ОДБРАНЕ

Компанија „Новости“ поклонила је Министарству одбране 28.000 књига из едиције „Миленијум“, која је објављена прошле године и продата у милион примерака.

Министру одбране Драгану Шутановцу поклон је, 18. јула у библиотеци Војне академије, свечано уручио генерални директор Компаније „Новости“ Манојло Вукотић. Скупу су присуствовали студенти и наставници Војне академије.

Од 1.000 комплета књига, који обухватају 28 наслова светске и домаће књижевности, 750 биће распоређено по јединицама Војске Србије, а 250 по организацијским јединицама Министарства одбране.

Том приликом, генерални директор „Новости“ Манојло Вукотић уручио је најбољем студенту Војне академије Миши Живковићу књигу са посветом. ■

В. П.

ГЕНЕРАЛ ПОНОШ У БРИГАДИ ВЕЗЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош, са сарадницима, посетио је 25. јула Бригаду везе. Командант бригаде пуковник Горан Трампих реферисао је начелнику Генералштаба о задацима које тај састав извршава, са тежиштем на наменским и задацима обуке.

Бригада везе формирана је 30. октобра 2006. Њен основни задатак је обезбеђење непрекидног и сигурног система веза. Висок степен попуне, професионални приступ и оспособљеност припадника омогућавају успешно извршавање наменских задатака бригаде. ■

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР ЈЕФТИЋ ПРИМИО ДЕЛЕГАЦИЈУ ЕКСПЕРТА ИЗ РУСИЈЕ

Државни секретар Министарства одбране Зоран Јефтић примио је, 19. јула, шесточлану делегацију Министарства одбране Руске Федерације, у којој су били експерти за разминурање и поступак са постављеним импровизованим експлозивним направама.

Поздрављајући госте из Русије, Јефтић је истакао да су искуства стручњака из те велике земље изузетно драгоцене за Србију, која чини значајне напоре да изгради јединствен и ефикасан систем поступања у ванредним ситуацијама.

Чланови руске делегације су нагласили важност глобалне интеграције стручних капацитета безбедносних снага, јер су претње по сигурност грађана одавно прерасле националне и регионалне границе. Они су изразили своје задовољство што су током посете боравили и у Крагујевцу, где су видели неке од поступака за уклањање експлозивних направа који се спроводе у Србији. ■

А. А.

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

РЕКВИЈЕМ ЗА ПАЛИДРВЦЕ

Не знам шта данашњи ђаци уче о клими. Али, у моје време она (клима) беше умерена. Дакле, пријатна за живот у сваком погледу, са четири романтична годишња доба. И о свакоме су песници надахнуто саставили онолико лирике.

Људи све више гледају у небо, тражећи одговор на вечну тајну наше локалне звезде. У ствари, основно питање овога лета, које се тиче сунца гласи: *шта му би?*

Углавном се мисли да је човек сам себи створио пакао. Такво је то биће, откад је због јабуке истерано из раја. Ако смо добро разумели то катастрофично тумачење, већ живимо у рерни, која ће се све више загревати. И то због немилосрдног загађења свега око нас, па и атмосфере. Јесте ли само видели оне мртве реке?

Врелина у Србија пробила је прошле седмице рекорде свих времена. Можда се то Африка сели на Балкан. Има ли Сахара своје границе, или неминовно осваја и прекоморске просторе? Да ли је већ време да пазаримо јаке ламце и мудре камиле! Ако нас од свега помало хвата страх, за то има сасвим довољно разлога.

Читав тај жад дао је немерљиву енергију за велике ватре. Србија већ недељама не може да угаси своје пожаре. Ватрогасци, војници и полицајци скроз огаравеше од рата са црвеним петлом. На другој страни „фактор човек“ упорно пали стрњике и суву траву по њивама и сеје весели огањ по горама. Ето шта уз помоћ сунца чини обично палидрвце.

Е сад, питање је шта учинити да ти несрећни и невољни пиромани не запале читаве планине! Изгледа да ту нема много наде. Свако мисли да најбоље зна како да контролише ватрицу коју је зачео. Нека баба у околини Пирота палила андрак на ливади, и обновила пожар. Репортеру је овако објаснила свој малер: „Ветар дунуја, куј му се надаја!“

Кад су почеле да горе планине и пуцају стене, могло се видети да нисмо спремни за катастрофу. Такве се паљевине не могу савладати екстензивним приступом. Јесте људски фактор незаменљив кад гаси оно што су баба и њојзи слични подложили у најбољој намери. Али, камо среће да је она изузетак: пали ко стигне, гаси ко мора.

Србија овога лета није имала добре шансе у обрачуну са великим ватрама. Нема више чуваних „канадера“, који се пуне водом за симболично време. Где су се уопште денуле те летилице, којих смо се са носталгијом сетили тек кад је букнуло? Новине пишу да их је неки геније пре десетак година продао Грцима за мале паре. И зато смо се обратили Москви, одакле је стигао „Ил-76“.

Ма како то изгледало, људи су са онако тешком летилицом извели десетак прилично ризичних ватрогасних маневара. Био је то стратешки удар на

ватру која је гутала биљни инвентар Старе планине.

И сада су тамошњи пожари углавном угашени, или „под контролом“. Наравно, ако контроли не измакне она баба и оде на другу ливаду да пали андрак од сувог корова.

Уз недостатак технике, а то ће рећи мобилних летећих цистерни, фали нам организација система. Шта то беше цивилна заштита, још нема добре, нове дефиниције. Осим ако не користимо архаизме из система ОНО и ДСЗ.

У то време, многе вежбе имале су смисао идеолошке козметике. Неке идеја су почињале и окончаваале се на апстрактним решењима. Много тога граничило се са утопијом и долазило из сфера великих заблуда. Али, постојао је неки „самозаштитни“ ентузијазам. Бар у области цивилне заштите, која је, независно од политичког система, кључна барикада у сусрету са великим катастрофама. А у њима углавном страда цивилно становништво, и то претежно у „секундарној етапи“. Дакле, кад први удар катаклизме, највећи губици настају од њених разорних рецидива.

То су искуства оних држава које су се среле са далеко већим несрећама него што су пожари у српским планинама и шумама. Кад се све сабере, и нисмо тако лоше прошли: није било људских жртава, ватра није захватила насељена места. Мада је била на граници неких пиротских села, на пример Темске.

Ако је већ реч о заштити људи у разорним несрећама, и ту не можемо даље без добрих (и лоших) искустава. Наравно да смо их имали и ми, али нигде на свету угрожени грађани нису пасивни предмет заштите. Правило је да сви који то могу, и учине колико могу.

У околини Пирота имали смо крајње бизарну слику несреће. Свуда око је горело, ватрогасци, војници, и жандармерија су опстали на граници снаге у опасном послу. За то време, локални момци били су „изван ситуације“. Пожар су гледали као спектакл, без намере да помогну себи. Као да их је захватила судбинска дефанзива, осећање да ће то неко свакако урадити. Све има свој крај, па и пожар.

Пироћанци нису успели да изађу из летње сијесте и летаргије. Било је великог страха да не изгоре нека села на граници оња. Али, ветар је за њих био повољан, и одувао пламен нешто даље од кровова. А то значи да није било мотива: шума је државна и свачија, село је наше.

А док село не гори и баба се не чешља. Него гледа према небу, можда нешто и налети. Да л’ „иљушин“, да л’ кишни облаци, свеједно. Тако ваљда мисле и остали субјекти цивилне заштите, уз млако пиво и филозофске сентенце о природи и судбини: да је Стара планина тако слабашна, не би ни остала. ■

Аутор је коментатор листа „Политика“

Колико тих доба
има данас – не
зна се.
Календари служе
само као
начелни
оријентир, листа
важних датума,
слава,
рођендана и
викенда. Како се
ствари развијају,
богами је могуће
да плаже на Ади
буду пуне и на
Светог Саву.

ПРЕДСЕДНИК СРБИЈЕ БОРИС ТАДИЋ СА ДЕЦОМ НАШЕ СРБИЈЕ НА ТАРИ

ШКОЛА ПРИЈАТЕЉСТВА И РАЗУМЕВАЊА

На Тари је, од 14. јула до 3. августа, око 400 деце из Србије и Републике Српске. Међу њима су и малишани са Косова и Метохије, из Ораховца, Велике Хоче, Штрпца и српских енклава у Косовском Поморављу, где се тешко живи и где немају прилику да виде и науче све оно што им нуди хуманитарна организација *Наша Србија*

Увек када дођем у камп *Наше Србије* моја порука је једноставна: *Децо, хвала вам што постојите*. Тако је председник Србије Борис Тадић и овог лета поздравео децу коју хуманитарна организација *Наша Србија* већ седму годину окупља у јединственој Школи пријатељства. После Гучева, последњих пет сусрета је у хотелу „Бели бор“ Војне установе „Тара“.

– У мом животу највећа и најодговорнија ствар је што сам та – рекао је деци председник Тадић. – Долазећи у *Нашу Србију* увек имам прилику да видим са колико талената ви располагате, колико дивних вештина овде научите. Дуго се дружим са *Нашом Србијом*, још у времену када нисам обављао дужност председника, зато што је то једна дивна институција која брине о нашој деци. Јер само кроз нашу децу постоји и наша Србија.

Председник Тадић је посебно захвалио кинеском амбасадору Ли Гуобангу и кинеским привредницима што су ове године, као земља пријатељ, помогли ову активност. Затим су сви заједно обишли спортске терене и радионице у којима деца уче разне вештине, стране језике, етнологију, екологију, цртање, певање, баве се разним спортовима...

Са кинеском делегацијом била су и деца из Шангаја, млади новинари који су ових дана у посети Србији, Црној Гори и Македонији, одакле ће написати своје репортаже, интервјуе, извештаје... Они су председнику Тадићу поклонили кључ града Шангаја, „да се њиме отворе срца народа и Србије и Кине, за добру сарадњу и велико пријатељство“.

Поздрављајући децу кинески амбасадор Ли Гуобанг је рекао да му је изузетно драго што је са њима на Тари и што једна хумана активност већ има лепу традицију. Пожелео им је да науче што више о земљи пријатељу, о богатој кинеској историји и традицији.

Овогодишња Школа пријатељства *Наша Србија* свечано је отворена 17. јула, у Граду пријатељства који је даровала компанија *Сот Trade*, а налази се поред хотела „Бели бор“. Отварању су присуствовали заменица градоначелника Београда Радмила Хрустановић, министар у Влади Србије Драган Ђилас, један од оснивача *Наше Србије* који рад организације помаже од почетка, затим спортски директор ватерполо репрезентације Ненад Манојловић, тенисерка Ана Ивановић и ватерполиста Никола Куљача.

Током боравка на Тари децу су посетили или ће наредних дана бити њихови гости, позориште „Бошко Буха“, глумец Марко Живић,

групе Van Gogh, Зана и Juice, Жељко Јоксимовић и Марија Шерифовић, а Даријан Михаиловић, писац драме *Cafe Kosova* у продукцији Битеф Театра, свој ауторски хонорар усмерио је *Нашој Србији* за стипендирање једног талентованог детета.

У Школи пријатељства одржава се и пети даровни Сајам књига за децу, чији је покровитељ кућа „Политика“. На сајму учествују бројне издавачке куће а све изложене књиге остају на поклон деци. Као покровитељ „Политика“ ће новчано наградити децу ауторе најбољих радова у школи новинарства.

И ове године *Наша Србија* ће наградити децу која постижу најбоље резултате у различитим областима. Награде ће, као и претходних година, уручити академик Матија Бећковић, председник жирија.

Хуманитарна организација *Наша Србија* је невладина организација која програмима материјалне и психосоцијалне подршке пружа помоћ и заштиту деци погинулих, киднапованих и несталих током протеклих ратова на нашим просторима и деци у српским енклавама на Косову и Метохији. Организација обезбеђује редовне донације за 1.200 деце и брине о њима током школовања, све до запослења.

Посебан облик њене активности је Школа пријатељства, пројекат који обједињује све активности организације и већ седмо лето окупља децу на дружење и учење. У њој се деца уче солидарности, толеранцији и добротности и усвајају културне и духовне вредности свог народа, проучавају његову историју. Бројни су образовно-васпитни и забавно-спортски садржаји које школа реализује у 16 секција и радионица.

Ове године, од 14. јула до 3. августа, на Тари је око 400 деце из Србије и Републике Српске. Међу њима су и малишани са Косова и Метохије, из Ораховца, Велике Хоче, Штрпца и српских енклава у Косовском Поморављу, где се тешко живи и где немају прилику да виде и науче све оно што им нуди *Наша Србија*.

У оквиру Школе пријатељства, од 29. јула до 3. августа, одржава се други мултиетнички семинар „Дани пријатељства“, на коме учествује 169 деце из свих крајева Србије, различитих националности: српске, мађарске, словачке, русинске, румунске, ромске, бошњачке, бугарске и албанске. Циљ семинара је промоција вредно-

САРАДЊА СА ВОЈСКОМ

У реализацију програма *Наше Србије* укључена је и Војска. Са децом су ранијих година били падобранци из 63. Специјалци су их учили преживљавању у природи, а ове године наставља се рад извиђачке секције која је веома популарна.

Већ трећу годину секцију води водник прве класе Зоран Ристић из Специјалне бригаде, а помажу му колеге, такође водници прве класе Марко Васић, Милан Петровић и Владимир Колувија.

– Деца брзо уче и уживају у томе. Не пада им ништа тешко. После овогодишњег рада већа група њих одлично се сналази у природи и моћи ће сами да се крећу уз помоћ карте на терену – каже Зоран.

Међу најбољим извиђачима су Жељан Крсмановић из Братунца и Стефан Ђурић из Крагујевца. Научили су да одређују стране света, азимут, брзо направе шатор, а кондиције имају да са лакоћом пређу и по десет километара дневно.

– Бити извиђач је изазовно, а бити самосталан и сигуран у себи било где у природи је задовољство сваког извиђача – кажу Жељан и Стефан.

ШКОЛА КОЈОЈ СЕ РАДУЈЕМО

Бранка Глушица је свих седам лета у Школи пријатељства. Заједно са њом такво лепо искуство имају и њени најбољи другари Милица Ерић из Чачка и Раде Јовановић из Шида. „То је школа којој се радујемо, јер смо уз њу одрасли и стекли праве пријатеље“, каже Бранка.

И Мирко Радосављевић из Прокупља има леп збир боравака у Школи пријатељства. Почео је као ђак првак, а сада је пети разред. А ово му је и пето лето на Тари, каже најлепше летовање које пожелети може.

Витомиру Станковићу из Београда *Наша Србија* замењује оба родитеља. Она брине о њему, а он узвраћа озбиљношћу и у школи и у животу. Сада је већ средњошколац и ускоро ће завршити електротехничку школу.

Боравак у Школи пријатељства посебна је радост за децу са Косова и Метохије. Мирослав Симић је из Косовске Каменице, трећи пут је на Тари и сваки боравак му је незаборавна успомена, на другаре и један лепши живот, о коме деца на Космету већ дуго сањају. Лаза Живић је из Старог Грацка, општина Липљан. Иако тренутно инцидената нема, страх увек постоји, каже он. Михаило Ђорђевић је из села Кормињане, општина Ђиљане. Учи трећи разред и не скрива радост што му се пружила прилика да дође у Школу пријатељства. Ана Аксић је из Велике Хоче. Нема тамо слободе, каже Ана. Она и око 200 ђака из њене школе неће имати много лепог да запамте из својих школских дана. Ни у Ораховцу није много боље. „То је један савремени логор“, каже Јован Радић, „у коме се живи у пречнику од 450 метара и нема слободе кретања“. После боравка на Тари он се спрема за нову школу. Изабрао је Богословију у Нишу.

Децу са Косова и Метохије довео је Зоран Максимовић, координатор *Наше Србије* за јужну српску покрајину. Он живи и ради у Ђиљану, где је некад било, каже, око 20.000 Срба, а сада их је свега педесетак. У околним селима их је више. Ту има петнаест српских села са по 300 до 500 домаћинства и ту су измештене и школе. Иако се у Косовском Поморављу тешко живи, неизвесност и страх су велики, школски систем ипак функционише. Истина отежано, али раде и основне и средње школе, а ту је и неколико истурених одељења факултета из Косовске Митровице.

де је диван, а чине га етно-кућице у којима реализујемо различите радионице. Због свега, дакле, дружења, пријатељства, бољег разумевања, Школа пријатељства *Наша Србија* деци остаје у најлепшој успомени и због ње се радују следећем лету и нашем новом окупљању – каже Бранка и најављује нове јулске сусрете на Тари. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

сти међуетничке и међукултурне толеранције, унапређење разумевања различитости међу људима и допринос развоју модерног демократског друштва. Земља пријатељ семинара „Дани пријатељства“ је Краљевина Холандија.

– Смисао Школе пријатељства јесте да се деца, која су највећи страдалници протеклих ратова и чији су родитељи дали живот за ову земљу, ова земља одужи – каже председник *Наше Србије* Млађан Ђорђевић. – Ми то чинимо на наш начин, да деца која дођу овде доживе то као поштовање жртве њихових родитеља и да доживе оно што иначе немају у својим животима. Деца овде имају нашу љубав, нашу пажњу, и ми желимо да они воле своју отаџбину, да гаје љубав према другим народима, према другим културама, да одрастају у људе који ће сутра моћи да дају свој допринос овој земљи и да својим примером дају снагу људима око себе.

Један од циљева *Наше Србије*, истиче Млађан Ђорђевић, јесте да идеју добротности ова деца једног дана наставе. „Не према деци са њиховом судбином, јер верујем да рата више неће бити, али ће увек бити деца којима треба помоћ. Сада помоћ треба овој деци, јер ми хоћемо да они имају све животне шансе као друга деца која имају родитеље. Њихов родитељ је *Наша Србија*, која их васпитава, учи и запошљава. Она тој деци враћа наду и увек ће остати њихов пријатељ“.

Директор Школе пријатељства Бранка Драшковић каже да је њихов циљ да окупе децу, да она буду заједно, да им буде лепо, да уче неке лепе ствари.

– Деца са Косова и Метохије немају нажалост прилику за такво нешто у својим срединама, она немају ни миран сан, ни слободу кретања, нису безбедна кад иду у школу... Овде имамо богате програме и изузетне услове за њихову реализацију. Град пријатељства који нам је поклонила компанија Com Tra-

ТЕМА

Србија се током јула
нашла у пламену.
Горели су шумски комплекси
на планинама, а нису
остали поштеђени ни
многи гајеви у равницама.
Слично као код недавних
великих поплава, свакога
дана пристизали су
извештаји о новим
опасностима, само што су
сада, уместо бујица,
грађане угрожавали
ватрени пламенови
јулске стихије, незапамћене
у нашој земљи.

БОРБА СА
ВАТРЕНОМ
СТИХИЈОМ

На подручјима које је ватрена стихија највише угрозила, Старој планини и Видличу код Пирота, Сврљишким планинама и шумама Делиблатске пешчаре, пожари би тешко могли бити савладани да није дејствовао авион *Иљушин 76*, којег је на молбу Владе Србије послало Министарство за ванредне ситуације Руске Федерације.

Паклено врело било је и на многим другим местима у Србији, при чему је угрожено и више националних паркова. Гореле су шуме на Ртњу, у кањону Увца код Прибоја, на Каменој гори код Пријепоља, у Љуљацима код Крагујевца, на Столовима код Краљева и на планинама око Врања и Бујановца. Буктале су голети на брдима у околини Лесковца, пожар је захватио и околину Бора, планину Дели Јован код Неготина...

За просечног грађанина Србије била је то прилика да обнови своје познавање географије, али и да се озбиљно запита има ли наша држава ресурсе за савладавање елементарних непогода и осталих ванредних ситуација? На који начин се ти ресурси користе, и да ли грађани, после превазилажења претње од шумских пожара, могу коначно да одахну, у уверењу да је успостављен ефикасан систем њихове заштите? О томе смо разговарали са Предрагом Марићем, начелником Сектора за заштиту и спасавање у МУП-у Србије.

– Од 19. јула, на територији Србије забележено је преко стотину великих пожара. Преко 5.200 хектара површине је њима захваћено, од тога више од 2.500 хектара шуме. Када се буду сабрали сви подаци те бројке ће сигурно бити много веће – истиче господин Марић. – Већ од првог дана избијања пожара, пошто је ситуација у пиротском крају почела да се компликује, Сектор за заштиту и спасавање упутио је људе који су формирали штаб за руковођење акцијом гашења. Из целе републике су затим упућене додатне снаге како би стихија што брже била савладана. На Старој планини се тако, на лицу места, нашло 250 ватрогасаца из целе републике, припадника Сектора за заштиту и спасавање МУП-а, те око 200 припадника Жандармерије.

Како каже начелник Марић, пожар је био таквог интензитета да ни ангажовање десет пута већег броја људи не би могло да га угаси. Тај велики пожар обуздан је тек након пристизања великог руског авиона за гашење пожара. *Иљушин 76*, који припада Министарству за ванредне ситуације Руске Федерације, ангажован је на молбу Владе Србије, која је упућена руском министру за ванредне ситуације Сергеју Шојгуу. После два дана од упућивања молбе, авион је долетео и Србију и почео са налетима над ватром захваћеним просторима. До његовог пристизања морала су да прођу два дана, јер је и ситуација у Бугарској, где је такође био ангажован на гашењу пожара, била изузетно компликована.

У току првог дана дејства у Србији, 25. јула, руски авион имао је шест налета и велики пожар у пиротском крају успешно је обуздан. Тог дана у погон је опет стављен и хеликоптер Војске Србије. Затим су почели да гасе преостале „цепове“ у којима је ватра и даље тињала. Сви пожари су стављени под кон-

Хеликоптер Ми8 за неколико дана избацио је 150 тона воде

тролу. Настављајући акцију, иљушин 76 је одлетео до Сврљишких планина, где је буктао још један велики пожар, а на крају је учествовао и у гашењу ватрене стихије у Делиблатској пешчари.

Према речима начелника Марића, Сектор за заштиту и спасавање успео је да одговори задатку, пре свега захваљујући начину на који је организован. Његовим формирањем, маја 2006. године, омогућено је повезивање свих припадника сектора на један крајње ефикасан и брз начин. На терену је потврђена чињеница да у свакој служби која има намеру да се бави ванредним ситуацијама, мора да постоји чврст ланац командовања.

– Што се тиче контаката са Војском, мислим да су били више него коректни и да је остварена сасвим добра сарадња. То се највише видело на територији Пирота, где је и хеликоптер ВС ангажован више дана. Министар одбране је одлучио да тај хеликоптер буде стациониран у Пироту, одакле је узлетао и помагао нам у оној мери колико је могао у складу са својим техничким карактеристикама – наглашава господин Марић.

Став сектора којим руководи начелник Марић јесте да његове капацитете треба спојити са онима које поседује Управа за одбрану Министарства одбране. Сада се дешава да у одређеним трену-

МИНИСТАР ШУТАНОВАЦ ПРИМИО ПИЛОТЕ КОЈИ СУ УЧЕСТВОВАЛИ У ГАШЕЊУ ПОЖАРА

Министар одбране Драган Шутановац примио је пилоте 119. мешовите хеликоптерске ескадриле из Ниша који су учествовали у гашењу пожара на Старој планини код Пирота. Њихов учинак у обуздавању ватрене стихије оценио је изузетно успешним, иако су на том задатку ангажована само три хеликоптера.

Том приликом министар Шутановац је рекао да за такве сложене задатке имамо оспособљене пилоте, али не и довољно исправне технике, тако да је неопходно за ту намену оспособити још најмање четири хеликоптера. За следећу годину он је најавио

боље могућности за улагања у техничко опремање Војске Србије и подизање животног стандарда њених припадника.

На данашњем пријему министар одбране је за ангажовање на гашењу пожара уручио новчане награде пилотима мајорима Александру Брзаковићу и Братиславу Стојановићу и старијем воднику прве класе Зорану Јовановићу. Похвале и наградно одсуство добили су мајори Предраг Војницилијевић, Слађан Петровић, Денис Башић и Златко Драгојлов, капетан прве класе Бобан Савић, капетан Иван Бецић и старији водници прве класе Саша Божић, Драган Костић, Станиша Костић, Миодраг Стојановић и Владан Станковић.

Пријему је присуствовао и командант Ваздухопловства и ПВО генерал-мајор Драган Катанић.

цима, због недовољно јасне законске регулативе, изгледа као да нема довољно координације та два сегмента. Новим законом биле би избегнуте такве ситуације.

– Генерално, сматрам да смо сада, у односу на ванредну ситуацију изазвану поплавама, успели да се далеко брже ставимо у функцију заштите грађана. Далеко смо лакше дејствовали у оперативном смислу, и тиме је показана предност нове организације службе заштите и спасавања – тврди начелник Марић.

Сектор за заштиту и спасавање МУП-а броји преко стотину инспектора за превентивну заштиту и око три хиљаде ватрогасаца спасаваца, распоређених у 157 ватрогасно-спасилачких јединица. Од Владе Србије, односно из Националног инвестиционог плана, добијено је око тринаест милиона евра, те ће се купити ватрогасно-

спасилачка возила и опрема која није обновљена деценијама. Од краја августа ове године до краја фебруара следеће године, треба да буде испоручено 59 возила, што значи да ће свака већа јединица у Србији добити једно до два возила марке „мерцедес“, са најбољом надградњом која се у овом тренутку може купити у Европи, а то су „розенбауер“ и „диглер“ пумпе. То ће знатно појачати ефикасност службе. У сектору настављају да размисљају не само о набавци личне опреме, већ и о опремању два хеликоптера који би могли бити стављени не само у функцију гашења пожара, већ и спасавања људи.

Како сазнајемо од начелника Марића, сегмент спасавања је и у Србији, као и свуда у свету, добио на значају у односу на гашење пожара. У плану је и реконструкција објекта у улици Ми-

МИНИСТАР ШУТАНОВАЦ ОБИШАО УГРОЖЕНА ПОДРУЧЈА

Министар одбране Драган Шутановац обишао је 22. јула угрожена подручја на Старој планини, где су тог дана поново букнули пожари који су претходно локализовани. По обиласку министар Шутановац је изјавио да је због размера пожара у Србији затражена помоћ суседних земаља.

„На жалост, у нашој земљи има мали број летелица за гашење пожара, велика је површина и апсурдно је да гори цела планина. Нећу да говорим да ли има места приче о диверзији, али веома је тешко гасити“, рекао је Шутановац, напомињући да ће хеликоптери бити ангажовани докле год је то потребно и док се пожар не угаси.

Најкритичније је било на локацији Видлич изнад Пирота где је горела шума на око 1.000 хектара, а терен је јако неприступачан. На три локације на Старој планини пожаром је било захваћено више од 1.000 хектара.

У гашењу пожара на Видличу ангажовани су војници и припадници ваздухопловства са хеликоптерима, затим ватрогасци, радници Шумског газдинства из Пирота, Жандармерија и припадници Полицијске управе Пирот.

ПОМОЋ ВОЈСКЕ

Војска Србије учествовала је у гашењу пожара на различитим локалитетима у Србији. Значајан допринос дали су и припадници ваздухопловства чији су хеликоптери употребљавани на најугроженијим местима, у сарадњи са територијалним ватрогасним службама, становништвом и јединицама МУП-а.

У гашење пожара били су укључени хеликоптери „газела“ и „Ми-8“ Војске Србије. „Газела“ се употребљавала за извиђање терена захваћеног пожаром, за превозење људства и за навођење хеликоптера за гашење пожара, као и за навођење руског „Иљушина 76“ изнад Старе планине.

Хеликоптери „Ми-8“ су једини ваздухоплови у Војсци који имају додатну опрему за гашење пожара, односно „ведро“ у које може стати 2.000 литара воде. Воду могу захватити из језера, мора или река, без слетања, што повећава њихову ефикасност. За неколико дана, хеликоптер „Ми-8“ успео је да на ватрену стихију избаци скоро 150 тона воде.

Хеликоптери и посада припадају 119. мешовитој хеликоптерској ескадрили у Нишу, а у саставу су 98. авијацијске базе из Лађеваца.

је Ковачевића у Београду, у ком ће бити основан тренинг центар ватрогасне и спасилачке службе. Сваки ватрогасац пролази кроз обуку од три месеца, али за четири до пет година, током којих он пролази све ситуације које тај посао доноси, заиста постаје прави ватрогасац спасилац.

– Настављамо контакт са свим сегментима друштва у Србији који се у свом раду баве заштитом и спасавањем, и који би могли да допринесу умрежавању расположивих потенцијала, како би грађани у ванредним ситуацијама прошли са што мање последица. Оно што бих истакао је добра међународна сарадња. Поводом пожара, ступили смо у контакт с националним службама Грчке и Бугарске, које нису биле у стању да нам помогну, а одмах затим смо контактирали Министарство за ванредне ситуације Руске Федерације, с којим смо недавно потписали споразум о међусобној сарадњи.

Важност међународног аспекта у функционисању служби сада се показала на врло очигледан начин. Такође, развијаћемо могућности за превентиву које су највеће у школском узрасту. Прави пут изградње свести о размерама опасности које вребају грађане јесте едукација најмлађих нараштаја, чиме ће се наш сектор интензивно бавити у наредном периоду – каже Предраг Марић.

Како на крају разговора закључује начелник Марић, важно је да се нико не поставља тако као да жели да преузима нечији посао, него да се у Србији створи јединствени фронт наспрам ванредних ситуација које настају. Јединствена служба која се бави заштитом и спасавањем грађана јесте и препорука Европске уније. У Европи нема прописаног модела те службе, и на нама је да дефинишемо онај који највише одговара нашим потребама и могућностима. ■

Александар АНТИЋ

ЗАШТИТА ПОД ЈЕДНИМ КИШОБРАНОМ

– Досадашњи предлози закона о заштити и спасавању почивају на идеји спајања постојећих служби које се баве том делатношћу. Ових дана имали смо састанак са руководиоцима из Министарства одбране око заједничког рада на тексту тог закона. Подсетићу вас да смо предлог закона радили две године, и да је он ушао у скупштинску процедуру, али је у мају ове године повучен, како би се прецизније дефинисало питање надлежности служби које ће га спроводити. Мислим да је добро што је тако, јер је неопходно прво сакупити све снаге које се баве заштитом и спасавањем, ставити их под један „кишобран“, па им онда одредити прецизне задатке у заједничким акцијама. Такав систем био би знатно ефикаснији и економичнији – каже Предраг Марић, начелник Сектора за заштиту и спасавање у МУП-у Србије.

ПРАВОВРЕМЕНО РЕАГОВАЊЕ

Како смо сазнали од Братислава Ранчића, начелника Одељења цивилне заштите у Управи за одбрану Србије, још у априлу месецу свим штабовима је послат допис којим су позвани да на локалном нивоу разраде планове за превентивно деловање ради избегавања пожара. Они су предузели низ мера како би становништво повећало будност, јер је најчешћи узрок пожара управо људски немар.

Управа за одбрану Републике Србије у свом организационом саставу има раднике распоређене у свим општинама и окрузима на територији државе. Ти људи су по функцији начелници штабова цивилне заштите, а команданти штабова су представници локалне самоуправе.

Надлежност локалних штабова цивилне заштите је руковођење акцијама заштите и спасавања на територији општине односно округа. Штабови су стручна оперативна тела за руковођење предузетим акцијама за савладавање опасности које прете грађанима.

НАЧЕЛНИК ГЕНЕРАЛШТАБА О РЕФОРМИ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

ЧИТАЊЕ ПРОМЕНА

Модел у коме вам се гарантује да ћете када једном дођете у Војску у њој остати до пензије, без обзира на то како се понашате и радите, није више реалан. Систем напредовања мора бити такав да ако сте успешни већ после неколико година добијете виши положај, а ако нисте идете у страну – каже генерал-потпуковник Здравко Понош.

Реформа система безбедности један је од услова за евроатлантске интеграције Републике Србије. Често је предмет расправа, критика, али и (не)разумевања на домаћој политичкој сцени. Јавности нису довољно познате и ваљано протумачене ни промене које се протеклих година дешавају у Војсци.

Настојећи да расветли новине и проблеме са којима се данас суочава наш систем одбране, београдски недељник *Време* у сарадњи са немачком фондацијом *Фридрих Еберт*, у оквиру пројекта *Време изазова*, организовао је недавно у *Медиа центру* трибину о реформи Војске Србије. Гост је био начелник Генералштаба генерал-потпуковник Здравко Понош.

■ ДИЈАГНОЗА СТАЊА

Савремене социјалне, економске, политичке, али и безбедносне околности, у којима се последњих година нашла Србија, наметнуле су и нове задатке њеној војсци. Томе је допринео и убрзан развој одбрамбених технологија. Таква кретања условила су промене варијабли у једначини војне моћи Војске Србије – однос квалитета и квантитета.

– У тој дијагнози стања, односно перцепцији система одбране и Војске са становишта безбедносног окружења, шта нам је претња и ко нам је непријатељ, ми смо поприлично каснили. Нисмо пратили светске токове и препознали у нашем поднебљу да више нема *берлинског зида*. Много тога се променило и захтевало је да се и алати који служе за контролу безбедносне ситуације другачије подесе. Квантитет и организација Војске одговарали су другом времену, могло би се рећи за шездесете или седамдесете године прошлог века. У много чему смо се заносили да имамо моћну и снажну Војску која може одговорити свим изазовима, а то, једноставно, није било тако. Не кажем да је то била лоша Војска, већ непропорционална новим захтевима. Веровали смо да нас народ воли и подржава шта код да радимо, а то је било погрешно. Ми смо, пре свега, корисници пара који долазе из целова пореских обвезника и нормално је да и обичан свет веома пажљиво гледа како се тај новац троши – истакао је генерал Понош.

Шта је, заправо, основна замисао реорганизације Војске Србије?

– Наше генерално опредељење било је да неодговарајући квантитет променимо у потребан квалитет. Квалитетом нисмо били задовољни, а квантитет смо имали несразмеран послу који треба да урадимо. То је значило да за трансформацију Војске користимо ресурсе које имамо на располагању, без додатних улагања – нагласио је начелник Генералштаба.

Анализирајући проблеме, генерал Понош сматра да је Војска у много чему постављена тако да се сет унутрашњих вредности јако добро препознаје из система бенефиција. У свим хијерархијски уређеним системима бенефиције су значајне, посебно у униформисаној државној служби.

– Током читаве војничке каријере појединац готово тавори. Немате ништа од тога што радите специфичан и прилично захтеван посао, а тек пред крај каријере, и у некој корелацији са чиновима, понајпре генералским, стичете све. Тако је био случај да људи добију неколико ари стана или не знам све какве привилегије, а одласком у пензију мало шта од тога губе, чак и настављају да добијају и даље. Из тога се јасно види да се неправедно дели што је на располагању. Разумљиво је зашто је то тако.

Систем су креирали за своје потребе и њиме управљали људи који су на врху. Они су га пројектовали тако да њима буде добро док су у служби, па чак и када заврше професионалну каријеру. Намеравамо да то преправимо, користећи исте ресурсе, тако да бенефиције буду све веће током радног века. Значи, да су изазов и стимуланс онима који раде, да имају веће плате, више шанси за школовање, а да се социјална политика у будућности усагласи са оним што запослени дају систему. Систем социјалне правде по социјалистичком моделу, у коме решавање низа проблема зависи од тога колико деце имате, што наравно треба да утиче, али не може да буде доминантна одредница, није стимулативан за војну професију. Наша замисао је да се одласком у пензију поједине бенефиције губе – каже генерал-потпуковник Здравко Понош.

■ РАЗУМЕВАЊЕ ВРЕМЕНА

Трансформација српске војске најпре је подразумевала да се прецизно дефинише њена бројна величина, сходно задацима и мисијама за које је пројектована. Колико је оправдана критика да се њеним смањењем само уништава одбрамбена способност земље?

– Можемо се заваравати колико хоћемо, али такав став не води добром решењу. Није могуће направити велику војску са мало пара, а питање је да ли нам таква и треба. Ако имате мало новца у војном буџету – имате низак квалитет војске, а врло је вероватно да је она тада и гломазна. То је био наш случај дуги низ година, али и у многим земљама централне и источне Европе. Данас то није намера Србије. Нама треба квалитетнија војска која је у стању да уради посао због кога постоји. То значи да тежимо неком вишем квалитету – а то су управо стандарди НАТОа у војној области. Није то ствар политичког већ професионалног опредељења и угледа. Зато смо и решили да организујемо војску која има такве квалитете. Колика ће она бити зависи од новца којим располаже – објашњава генерал Понош.

У ранијем периоду различите организацијске промене у систему одбране трајале су веома дуго. Планиране су у неколико фаза, а прва је махом била козметичке природе. Њихови креатори, по правилу, убрзо су распоређивани на више дужности, а систем је обично западао у стање летаргије. Пропусти се нису могли исправљати јер се на крају, због одуговлачења, није могло утврдити ко је за шта одговоран. Да ли је по том моделу организована и данашња реорганизација Војске Србије?

– Ми смо се определили да радимо брзо, односно да радикалне кораке предузмемо у првој години трансформације и систем уведемо у стабилно стање. Шта смо тиме хтели да постигнемо? Приступом у коме је прва фаза промена најрадикалнија можемо утврдити да ли се новине одвијају у жељеном смеру и колико је менаџмент успешан у својим намерама. Ако је то тако онда постоје добре претпоставке да се започети процеси наставе. Друга димензија јесте финансијске природе, јер сав тај посао много кошта. Померање тенкова, на пример, из једног краја земље у други је скупо, а ми немамо додатног новца. Сматрали смо да брзином можемо уштедети паре за даљу реорганизацију. И то је један од разлога што смо све планове у 2007. години урадили у првих шест месеци.

Ако неку бригаду треба да расформирамо и угасимо, а то само по себи кошта, онда је боље да то учинимо у првих шест месеци, јер њени запослени неће наредних шест радити узалудан посао. Наравно да то носи велики ризик. Када воз иде тако брзо, постоји опа-

сност да искочи из шина. Засада ствари држимо под контролом и оне су дале добре резултате. Смањили смо, пре свега, број јединица које немају борбену моћ и укинули гарнизоне који броје стотинак војника, јер тешко да доприносе одбрамбеној способности земље.

То је био радикални рез, више у броју јединица, него у броју припадника. Имали смо више бригада које су биле бригаде само на папиру, неке потпуковнике и пуковнике који командују ратним јединицама и један број војника – кафе-кувара, а не снагу која тај састав суштински представља. Недостајали су нам и људи да одржавају ратну технику. Зато је било значајно да рационализујемо ствари и да формирамо јединице са високим нивоом попуњености, најквалитетнијим кадром и исправним техничким капацитетима – тврди генерал-потпуковник Здравко Понош.

■ МЕРА УСПЕХА

За наставак започетих промена у Војсци Србије неопходно је обезбедити издвајање из државне касе 2,4 одсто бруто националног дохота за финансирање одбране. Уз то, значајно је да из војног буџета изађу војне пензије, које чине око 30 одсто и накнада штета причињених у рату. Додатни ресурси за финансирање трансформације Војске јесу продаја вишка војних објеката, неперспективног наоружања и војне опреме. На нивоу државе, потребно је, такође, донети ваљану законску регулативу о Војсци и стратегијско-доктринарног документа.

– У цивилном сектору раст пензија је усклађен са порастом трошкова живота или инфлацијом. Раст војних пензија линеарно је везан за раст плата и то је проблем са којим не можемо да изађемо на крај. Због тога нисмо у прилици да војну професију учинимо атрактивнијом. Без нове социјалне димензије и вредносног система морамо повећати и 55.000 војних пензија. Такав модел урушава цео систем – запажа генерал Понош.

После организационих промена Војску Србије очекује модернизација обуке и технике, а у времену до 2010. године и професионализација. Без нове социјалне димензије и вредносног система није могуће окончати реформу.

– Уз нову структуру снага, модернизацију и професионализацију Војске, социјална димензија и нови систем вредности јесу кључне области трансформације Војске. Они се не могу променити преко ноћи и не зависе само од војних планова. У њих се инвестира преко образовања, што тражи много више времена. Ту првенствено мислим на другачију перцепцију шта су нам изазови, да ли су нам суседне земље са којима се граничимо потенцијални непријатељи у овом моменту и да ли треба да будемо жртве емоција које су проистекле из претходних ратова. Све је то важно да се среди у нашим главама када говоримо о систему вредности.

На социјалну реформу – политику плата, стамбену политику и систем интерних бенефиција – утичу бројни фактори. Споменућу Владу Републике Србије, наравно. Морамо мењати и досадашњу регулативу како бисмо нагомилане проблеме реално и у разумном року решавали. Али за успех је важно да нас схвате и подрже не само генерали, него и остали припадници Војске. Ако то немамо, онда су мале шансе да успемо. И, конечно, потребна нам је подршка јавности – да ли ће нас перципирати на начин да смо део система или држава у држави, као што смо дуги низ година били. То је државни пројекат – истиче начелник Генералштаба.

Када је реч о професионализацији Војске, генерал Понош сматра да је то искључиво питање квалитета и финансијске исплативости.

– Нећемо ми професионализацију само зато што то хоће многи у Европи. Не исплати се улагати у служење војног рока на начин како се то сада чини. Тешко је да за тако кратак период од шест месеци можемо успешно оспособити и користити војнике, а због недостатка пара нисмо у прилици да их позивамо у резерву. Све у свему, то је врло лоша инвестиција. На пример, ако имате ограничен број граната, много је боље да их у току године пет пута испали професионалац, него војник једном на одслужењу војног рока. После тога он оде кући, више их никада не испали и никада не врати оно што систем уложи у њега. Са планираном реорганизацијом Војске ми нећемо имати потребе за таквим моделом – наглашава генерал Понош. ■

В. ПОЧУЧ

Снимио Д. БАНДА

ОКРУГЛИ СТО „БЕЗБЕДНОСТ И ОДБРАНА – ИЗАЗОВИ И ПРИОРИТЕТИ“

Округли сто под називом „Безбедност и одбрана – изазови и приоритети“ одржан је 27. јула у Центру лепих уметности „Гварнеријус“ у организацији Института за стратегијска истраживања (ИСИ). Домаћини скупа били су директор Института за стратегијска истраживања пуковник др Михајло Басара и помоћник министра одбране за политику одбране мр Душан Спасојевић.

Ово је први у низу округлих столова које је организовао Институт за стратегијска истраживања (ИСИ) у оквиру развоја визије и капацитета за стратегијска истраживања, а уз подршку Министарства одбране Норвешке. У отвореној размени мишљења тежиште је било на обавезама које ИСИ има у Министарству одбране и Војсци Србије, који су највећим делом и корисници њихових истраживања. Нагласак је стављен и на начело независности које ИСИ као научна установа треба да подржава, као и отвореност према институцијама ван Војске.

У дискусији су учествовали реномирани домаћи и страни стручњаци: из Одељења за стратешко планирање Министарства одбране Норвешке – Тор Видар Индереиде, војни аташе потпуковник Терје Хаверстад, директор студија Џеферсон института – Арон Преснал, директор Центра за студије сукоба ВА Велике Британије – Амадео Воткинс, директор Центра за цивилно-војне односе и професор Факултета политичких наука – др Мирослав Хаџић, професор Факултета безбедности – др Жељко Иваниш, саветник премијера Србије – Душан Стајић, др Душан Јањић из Форума за етничке односе и Павле Јанковић из ISAK фонда, као и гошћа из Норвешке Елизабет Бергквист. ■

ЗАВРШЕН КУРС CISCO АКАДЕМИЈЕ У ВОЈСЦИ СРБИЈЕ

У Управи за телекомуникације и информатику (Ј-6) Генералштаба ВС у Београду 18. јула одржана је свечаност на којој је једанаесторо полазника примило дипломе након завршеног курса CISCO академије у Војсци Србије.

Дипломе им је уручио начелник Управе за телекомуникације и информатику ГШ ВС пуковник Радивој Вукобрадовић, а полазнике курса је на свечаности поздравио и Горан Обрадовић, представник CISCO корпорације у Србији.

Спровођењем првог курса почела је реализација програма сарадње Министарства одбране Србије и те реномиране компаније, чиме се МО сврстава у ред државних институција које предњаче у развоју и примени информационих технологија у целокупном региону Централне и Источне Европе.

Поред деветорице учесника курса из ВС, наставни програм успешно је савладало и двоје припадника Министарства унутрашњих послова. Инструктори на курсу били су поручник Дане Хинић и потпоручник Лазар Бурсаћ, двојица од четворице старешина који су крајем прошле године завршили обуку за инструкторе CCNA програма CISCO, водеће компаније за мрежне технологије у свету.

Обука на управо завршеном курсу трајала је укупно четири месеца, а изведена је у Центру за командно-информационе системе и информатичку подршку ВС. Учесници курса остварили су веома добре резултате у савладавању наставног градива, које обухвата учење о мрежним информационим технологијама чији је развој изузетно динамичан. Похађањем курса CISCO академије у ВС, они су се квалификовали за стицање CCNA сертификата, почетног у хијерархијском низу од три индустријска сертификата које издаје фирма CISCO. Кадар из ВС, који је оспособљаван за одржавање и примену мрежних технологија, учествоваће у стварању јединствене информатичке мреже у ВС, са чиме ће се, према постојећим плановима, започети у најскорије време. ■

А. АНТИЋ

НОВИ ПРИСТУП ОБУЦИ

У Пожаревцу су у чин водника промовисани ученици 14. и 53. класе специјалистичког школовања Средње стручне војне школе

Свечаности, која је одржана 28. јула, присуствовали су начелник Управе за људске ресурсе Генералштаба ВС генерал-мајор Петар Радојичић, заменик команданта Команде за обуку пуковник Миодраг Вукмировић, начелник Управе за обуку и доктрину пуковник Петар Ђорнаков, представници локалне самоуправе, родитељи младих старешина и бројни гости.

Командант Центра за обуку пуковник Винко Марковски, честитајући најмлађим подофицирима пешадије, везе и Службе ВОЈ, одао је признање и њиховим наставницима и истакао да су циљеви школовања у потпуности остварени, уз десетине гађања, логоровања и вежби. На младим водницима је сада да стечена знања и вештине на креативан начин примењују у обуци и раду са војницима.

ЈЕДНОВРЕМЕНА ПАТРОЛА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ И КФОРА

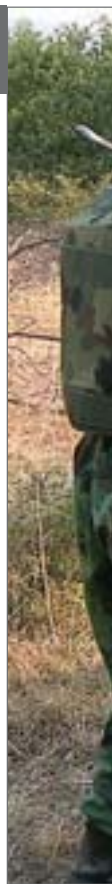
Припадници Четврте бригаде Војске Србије и тактичких снага „Патриот“ из састава тактичких Мултинационалих снага „Исток“ Кфора, извели су 27. јула једновремену патролу у региону села Муховац на административној линији према Космету.

Једновремена патрола од Муховца до Чара, дуга осам километара, само је једна од заједничких активности Војске Србије и Кфора које доприносе безбедности грађана са обе стране административне линије и спречавају криминалне активности на том подручју.

Рад патроле пратили су шеф ЈК-а пуковник Харалд Свен, мајор Јовица Станковић, заменик руководиоца Тима Копнене војске за сарадњу са Кфором и новинари српских, косовско-метохијских и албанских медија.

У свом обраћању пуковник Харалд Свен је нагласио да се добра сарадња Војске Србије и Кфора и организација једновремених патрола користе као пример и у успостављању сарадње са другим војницама снагама у региону, док је мајор Јовица Станковић истакао да заједничке патроле ВС и Кфора доприносе безбедности грађана са обе стране административне линије и смањивању криминалних активности. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

СНИМКА З. ПЕРГЕ

Генерал-мајор Петар Радојчић
честита једном од најбољих у класи Бојану Јовићу

Честитке у име Генералштаба ВС упутио је генерал-мајор Петар Радојчић и истакао да млади водници ступају на дужности у тренутку реформе система обуке. „Ваша улога биће значајно измењена, на вама ће почивати ред и дисциплина, али и обука, од чега ће умногоме зависити степен оспособљености наших јединица и припадника Војске“, рекао је генерал Радојчић.

Младим водницима честитао је и начелник Браничевског округа Горан Петровић, а у име најмлађих старешина Војске Србије захвалио је први у рангу на смеру ВОЈ водник Стефан Стошић. ■

А. АНТИЋ

СЕМИНАР О БОРБЕНОЈ ГОТОВОСТИ

У Палати федерације 25. и 26. јула одржан је семинар на тему „Борбена готовост“ у организацији Министарства одбране и Војске САД. То је још један у низу семинара међународног карактера на коме се размењују искуства везана за актуелне теме реорганизације Војске Србије и њеног прилагођавања стандардима евроатлантских интеграција.

Поред старешина из готово свих организационих целина Генералштаба ВС, учествовали су и представници америчких оружаних снага и Војске Босне и Херцеговине. Генерал-мајор Драган Колунџија захвалио је пуковнику Рону Хилу, изасланику одбране САД, на помоћи у организацији семинара. Он је подсетио да је званично завршена организациона трансформација Војске Србије, али да предстоји много посла нарочито у погледу решавања нормативних питања која регулишу већ дефинисане мисије и задатке наших оружаних снага. У српској војсци је у току израда правилника и упутстава који ће бити компатибилни НАТОу, па и оних који се тичу провера и оцењивања борбене готовости јединица.

Капетан Хенри Лари, који предводи делегацију Националне гарде Охаја, рекао је да су на семинару предочена решења која су у погледу праћења и вредновања борбене готовости прихваћена у америчкој војсци. Представник босанске делегације бригадир Мирсад Мујровић говорио је о реформи у Војсци БиХ и указао на неопходност унифицирања модела оцењивања борбене готовости у до сада двама раздвојеним војскама – Федерације БиХ и Републике Српске. ■

А. П.

ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКА НА ОПЕРАТИВНОМ НИВОУ

У Центру за мировне операције ГШ ВС, 25. и 26. јула, одржан је семинар под називом „Војни процес доношења одлука на оперативном нивоу“. Семинар, из програма Здруженог контакт тима Европске команде ОС САД у Србији за 2007. годину, организовала је Управа за обуку и доктрину (Ј-7) ГШ ВС.

Том приликом, официри организационих јединица ГШ ВС и команди оперативног нивоа стекли су увид у то како се војним процесом доносе одлуке на оперативном нивоу у ОС САД, сазнали ка-

кве су могућности примене сличних концепата у стратегији која је одговарајућа домаћем систему одбране, те каква су мишљења у вези са применом одређених системских решења из ОС САД у Војсци Србије која се односе на процес доношења одлука.

Предавачи, официри из делегације Ваздухопловних снага САД у Европи, презентовали су бројне теме, као што су временски распоред доношења одлука на оперативном нивоу; улога појединих одсека штаба у процесу доношења одлука; дужности штабних официра; процес и фазе доношења одлука; организација војних брифинга; временски распоред и припрема брифинга.

Семинар је отворио начелник Управе Ј-7 ГШ ВС пуковник Петар Ђорнаков. ■

С. Ђ.

98. АВИЈАЦИЈСКА БАЗА

НЕБО ДУПЛО БЛИЖЕ

Краљевачки и нишки ваздухопловци својим знањем, способношћу, али и вољом завршиће започету реформу у ваздухопловним јединицама. Својеврстан допринос новој организацији и обуци даће сви припадници Команде авијацијске базе, летачких и других јединица. Велики подстрек представљаће им традиционално добри односи са локалним становништвом и властима у општинама Краљево, Чачак, Ниш, Ужице и Врњачка Бања.

Организацијско-мобилизацијске промене у Ваздухопловству и противваздухопловној одбрани завршене су формирањем 98. авијацијске базе. Њене јединице налазе се на аеродрому *Лађевци* код Краљева – Команда, 241. ловачко-бомбардерска авијацијска ескадрила, 714. противоклопна хеликоптерска ескадрила, Друго извиђачко авијацијско одељење, 98. ваздухопловно-технички батаљон, 98. батаљон за обезбеђење аеродрома и 98. артиљеријско-ракетни дивизион ПВО. У Нишу су 119. мешовита хеликоптерска ескадрила и 161. батаљон за обезбеђење аеродрома. На *Пониквама* код Ужица размештена је чета за одржавање аеродрома.

У саставу Базе су 98. ловачко-бомбардерски авијацијски и 119. хеликоптерски пук, те 285. и 161. ваздухопловна база. Преформирање поменутих јединица и формирање Базе трајало је око два месеца. Месец дана касније, команданта пуковника Дејана Јоксимића и његове сараднике питали смо какве су новине донеле организационе промене, посебно у областима обуке пилота, исправности ваздухоплова и логистичке подршке краљевачких ваздухопловаца.

■ УНУТРАШЊА ОРГАНИЗАЦИЈА

Краљевачки ваздухопловни састав на тактичком нивоу задржао је све функције и надлежности некадашња два пука и две базе, али се намена јединице, њено бројно стање и обим задатака повећао.

– Послове нам олакшава – каже пуковник Дејан Јоксимић – обједињавање борбеног и логистичког сектора. На тај на-

Командант 98. авијацијске базе
пуковник Дејан Јоксимовић

чин, командовање јединицом и извршавање задатака је ефикасније. Смањен је број нивоа одлучивања, што убрзава свакодневни рад. Новом унутрашњом организацијом База је добила већи значај – аутономност у одлучивању, потребну функционалност и оперативност. Поједностављено је, такође, логистичко обезбеђење и модуларност њених састава. Потешкоћу представља распоред јединица на три аеродрома, али и у таквим околностима извршавање појединих задатака зависи од оперативности команде. Још је рано доносити де-

финитивне закључке, за сада само сагледавамо проблеме и тражимо најбоља решења.

Спремност припадника 98. авијацијске базе да на време и квалитетно изведу борбене задатке зависи од обучености пилота, али и расположивог горива и исправности ваздухоплова.

– Намера нам је – истиче пуковник Јоксимовић – да зауставимо пад оспособљености и тренаже пилота. Команда ВиПВО обезбедила је гориво и друге материјалне ресурсе, па се точак обуке покренуо. То се, најпре, огледа у чињеници да су, после вишегодишње паузе, сви пилоти авиона типа *орао* дејствовали школским средствима на полигону „Чента“.

На свечаности поводом формирања 98. авијацијске базе начелник ГШ ВС генерал-потпуковник Здравко Понош истакао је да су у првих шест месеци јединице из састава Базе имале више налета него комплетно ваздухопловство у 2005. години. То је, по све-

СЦЕНСКА ИГРА

На свечаности поводом формирања 98. авијацијске базе припадници тог састава извели су атрактиван приказ способности, у оквиру којег су мајори Дејан Васиљевић, Слободан Јоцић и Саша Николић, те капетан прве класе Веселин Милановић показали да владају свим тајнама пилотског позива. Дејство по хеликоптерском десанту представља један од најзначајнијих задатака авијације у ватреној подршци јединица Копнене војске, а извршавајући тај задатак мајор Дејан Васиљевић је потврдио да спада у најбоље оспособљене пилоте јуришне авијације. Уосталом, да није тако, тешко би стекао звања наставника летења и пробног пилота, која сведоче о завршеним курсевима, извођењу профилисаних летачке обуке и већем броју налета. Наступ мајора Саше Николића и приказ маневарских могућности газеле био је налик сценској игри у којој је све лако, течно и без грубих покрета. Бројни посетиоци на лађевачком аеродрому могли су да се увере у врхунске могућности хеликоптера, његову брзину, покретност и хармоничност.

му судећи, поуздано мерило да се ваздухопловство налази на добром путу, те да се мења досадашњи однос према њему.

Према подацима помоћника начелника Штаба за операције потпуковника Зорана Продановића, пилоти ове године имају планирано 8 до 10 сати налета, што је сто одсто више у односу на прошлогодишњи период. Како тврди потпуковник Продановић, то је још увек далеко од потребног броја сати налета.

Генерацијски јез између искусних и младих пилота додатно отежава обуку.

– Број стручног пилотског кадра, али и број налета пилота високих чинова, који је на нивоу некадашњих потпоручника и поручни-

ка, није задовољавајући. Већина данашњих младих пилота летела је само на *утвама* и *супергалебу*, што је у прошлости била почетна фаза њиховог оспособљавања. Различитим мерама покушавамо да променимо такво стање, али је за то, поред труда и напора искусних пилота, потребна далеко јача материјална база – напомиње пукovníк Јоксимовић.

■ ВАЗДУХОПЛОВИ ДРУГЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ

Краљевачка авијацијска база у свом саставу има јуришну (авиона типа *орас*) и извиђачку авијацију (извиђачка верзија авиона *орас*), борбене (*газела*) и транспортне хеликоптере (МИ 8). Просечна старост технике износи 25 година, што говори да су то ваздухоплови друге генерације. Није лако одржавати и продужавати њихове ресурсе, поготово када се има у виду да савремена ваздухопловства користе четврту, па и пету генерацију технике. У овом тренутку исправност „перспективне“ технике (капацитета који ће се употребљавати и за чију експлоатацију има економског оправдања) у 98. авијацијској бази је на нивоу од педесет посто, што је боље него протеклих година, у којима је ниво исправности износио 30 посто. Просек исправности поправљен је одговарајућом селекцијом капацитета, али и захваљујући високој стручности техничара за авионе и моторе, ваздухопловну опрему и наоружање из 98. ваздухопловно-техничког батаљона и 161. батаљона за обезбеђење аеродрома. Њима командују мајор Сениша Радивојевић и потпуковник Мирољуб Дошовић.

– Има изгледа да се исправност технике још поправи – каже командант мајор Радивојевић – јер очекујемо да се ускоро заврши ремонт важних склопова авиона. Није проблем поправити технику уколико се обезбеде потребна новчана средства за резервне делове. Очекујемо да ће добре резултате показати и интеграција сва три степена одржавања авиона.

Томе у прилог говоре и издвајања из Националног инвестиционог плана за ремонт авиона, транспортне авијације и хеликоптера. Јасно је да су то послови краткорочног карактера,

КАДРОВСКИ ПОТЕНЦИЈАЛ

Новоформирана 98. авијацијска база има довољан број припадника и представља најбоље попуњен састав у Војсци Србије. Та околност омогућила је да се најквалитетнији старешински кадар постави на одговарајуће дужности у јединици, што доприноси угледу Базе и у земљи и у региону. Али, после преформирања јединица јавио се и вишак подофицира, чији ће се статус у будућности адекватно дефинисати.

У надлежности помоћника начелника Штаба за подршку пуковника Милана Радочића су људски ресурси, логистика, финансије, телекомуникације, информатика и цивилно-војна сарадња.

Због недостатка новчаних средстава, слабе информатичке подршке и застарелости материјалних ресурса отежани су свакодневни задаци јединице, а повећана напрезања њених припадника. Промене у организацији унапредиће функционисање састава, посебно када се осавремени ратна техника.

Мајори Дејан Васиљевић и Саша Николић

ПОНИКВЕ

На Пониквама код Ужица тренутно нема авијацијских јединица, мада припадници чете за одржавање аеродрома из састава 98. батаљона за обезбеђење авијације брину да све функционише како треба. О његовој будућности може се само нагађати – могуће варијанте су да ту буду распоређени авијацијски састави или да буде резервни аеродром.

МНОГО ИЛИ МАЛО

Нема сумње да је недостатак горива и даље велики проблем за планирање, организацију и извођење летачке обуке. Проблеми са горивом искључиво су везани за недостатак новчаних средстава за његову набавку. Један литар горива кошта 47 динара, а авион у просеку по лету потроши хиљаду литара. За један лет, дакле, потребно је око 50.000 динара.

Ратно ваздухопловство Италије, на пример, тражило је од Словеније суму од 60 милиона евра као једногодишњу надокнаду за обезбеђење ваздушног простора. Словенцима је то било много и одмах после папрене понуде кренули су да набављају авионе. Наш ваздушни простор три пута је већи од словеначког, тако да је у том делу рачуница сасвим јасна.

а да средњорочни и дугорочни подразумевају нове набавке са стабилним финансијским улагањима.

Посебна организацијска новина у 98. авијацијској бази јесте потпуна одвојеност пилота од технике. Командант 119. хеликоптерског пука потпуковник Сениша Стаменов, командант 714. противоклопне хеликоптерске ескадриле потпуковник Драгомир Симић, заменик команданта 241. ловачко-бомбардерске авијацијске ескадриле мајор Славко Кочић и командир извиђачког авијацијског одељења мајор Жарко Станков сада се баве планирањем летачке обуке и потпуно су ослобођени одржавања технике и материјалних дуговања. Непосредном, једноставном и брзом комуникацијом, али и координацијом са командантима ваздухопловно-техничког батаљона и 161. батаљона за обезбеђење авијације, они стварају потребне услове како би се извршили планирани летачки задаци, што је значајан помак у односу на прошла времена. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Игор САЛИНГЕР

Снимио: Даринмир БАНДА

Као дечак отиснуо се из родитељског дома да би у ђачкој торби понео нешто ствари и пуно снова. Освајао их је, један по један. Најпре је из месташца прешао у град и заблистао као вуковац познате лесковачке гимназије, а потом се преселио у велерад и постао студент Војне академије. Ускоро чека промоцију у чин потпоручника као најбољи у 128. класи. Наочити младић, прави вођа једне генерације, велики друг и поуздан пријатељ, увек је налазио времена за учење језика, спорт, забаву, љубав... Све је то била ствар идеје и чврсте воље будућег официра савремене Војске Србије којој су неопходни млади људи кова Мише Живковића.

Уместо да се броје километри асфалтне траке која се спушта од Ниша према Лесковцу, лепше је пратити питоми ток Јужне Мораве и посматрати десну обалу. У познатој котлини којој је природа подарила плодну земљу, а река оплеменила њен род, свило се месташце Грденица. Питоми крајолик у коме марљиви ратари углавном живе од рада на имањима, скромни и срдачни људи имају обичај да кажу како нико од њих не оскудева, баш као што никоме много не претиче.

Уверили смо се безброј пута да и мала места изнедре велике људе па су на тој идеји написана многа књижевна дела или снимљени филмови, попут некада популарног домаћег остварења „Први грађанин мале вароши“. За Грденицу ће се ускоро чути јер ће српској јавности бити обелодањено да је њен изданак најбољи студент 128. класе Војне академије са просечном оценом 9,81.

■ МАТЕМАТИКА У МАЛОМ ПРСТУ

Породична кућа Живковића не разликује се много од осталих. Њен домаћин Драган, учитељ и добротинитељ, са супругом Младенком, женом благе нарави и широке душе, подигли су синове Давора и Мишу без сувишног бдења и свеколиких забрана. Није било потребе јер су лекције из живота учили од родитеља, где су на првом месту честитост и рад.

У дворишту беше кошаркашки обруч па су се дечаци из комшилука ту радо окупљали играјући баскет „док не падају“. Безбрижно детињство некако брзо прође, а места за успомене све је мање када живот почне да се захуктава. Миша је био одликаш, добро дете комшилука, заљубљен у математику и географију. Атлас му је био омиљен. Свет на длану. Пут преко океана и планинских висова, пустиња и језера, све у једном погледу. Па се открију многи појмови, шире и више него што тражи школско штиво. Тако

ПРИЧА СА НАСЛОВНЕ СТРАНЕ
МИША ЖИВКОВИЋ, НАЈБОЉИ
СТУДЕНТ 128. КЛАСЕ ВОЈНЕ
АКАДЕМИЈЕ

ЛАКОЋА ОСВАЈАЊА СНОВА

Ће Миша освојити награду на регионалном такмичењу из географије, радујући се више приказаном знању него самом признању.

Беше још једна љубав, постојанија и различита од других. Војни позив, официрска униформа, строј војника којима командује. Напросто је гутао оно мало штампе на ту тему, а филмове и емисије „Дозволите“ нису могли да прекину ни дозивање другова преко плота да крену под кошаркашки обруч. Е, то је била његова мала дечка тајна, први сан и потоња инспирација. Наравно, живот зна понекад да буде окрутан, нарочито према младима, што је Миша осетио још на прагу новог света. Уместо пријема у Војну гимназију и великог сусрета с престоницом, био је сведок патњи Београда под сиренама и бомбама. Те зле године, на његову велику жалост, није примљена нова генерација ученика...

У ђачкој торби, са нешто ствари и пуно снова отиснуо се од куће. Мало место заменио је градом, а сигурност родитељске куће времом студентског дома. Силом прилика или снагом одлуке, станао је са академским грађанима, делио с њима собу, простор за учење, кухињу.

Позната лесковачка гимназија, природно-математички смер, разредна каква се пожелети може, професорка хемије Виолета Трајковић. Млада жена често се хватала за главу како да помири несташлуке својих ученика са њиховим изразитим даром. Па је нашла формулу за њих: слобода духа и царство знања. Сјајна генерација, нема шта. Миша је предњачио, од прве године до матуре све саме петице! Кажу да је имао математику у малом прсту, о чему сведоче речи врсног професора Срђана Тасића који је умео да препозна драгуљ коме само треба дати прилику да покаже сјај.

Иако је за своје знање награђен одличним оценама, Миша није био „штребер“, напротив. Момак челичне концентрације, бистрог ума и великог дара, „само“ је знао да распореди енергију и

време. После шестог часа омиљено састајалиште другова из школе био је кафић „Пикасо“. Ту су се препричавале згоде и незгоде, збијале шале на властити рачун и смишљала тактика како да се припреми писмени или помогне друговима којима је лоше кренуло. Онда учење, свакодневни систематски рад, без прескакања лекција или остављања за сутра. После тога правац теретана, базен, стрељана... На традиционалним домијадама наступао је за своју екипу и сакупљао поене у пливању, стрељаштву, кошарци... Незаборавни сусрети младих из разних крајева Србије.

У међувремену конкурисао је за војну стипендију и после лекарских прегледа и провера физичке способности добио што је желео. Још један лако освојени сан. Из Београда се вратио озарен. Родитељима је јавио радосну вест, а код „Пикаса“ је „пала“ тура пића. Миша части.

Хотел „Београд“ ће памтити матурску ноћ. Миша је тога 17. маја 2003. године положио пријемни испит за Војну академију и право са аутобуске станице отишао у центар славља. Свитало је а нису посустајали ни трубачи, ни матуранти. Пуно радости, поздрава, по нека суза на растанку. Млади људи на животної раскрсници. Заувек ће памтити Сашу Цветковића из Лебана са којим је четири године делио школску клупу и мале тајне. Саша је путовао сваки дан до куће, учио у аутобусу, тренирао с Мишом, био и остао друг за цео живот. Сада је апсолвент на нишком Правном факултету... Па Саша Златковић, такође будући правник, момак са којим је вежбао у теретани. Ко да заборави такве другарице из разреда? Данијела Николић, одликашица, девојка којој је помогао математику а она убрзавала његово знање страних језика. Или близнакиње Тању и Тамару Гроздановић. Ни рођена мајка их није разликовала, а камоли ђаци и професори. Иако су седеле заједно ниједном се нису послужиле познатим лукавством да заме-

не места, на пример. Није било потребно, узорне девојке, добре ученице, сјајне другарице...

■ НАЈЗАД УНИФОРМА

Лесковац је остао међу лепим сећањима, чекала су га светла велеграда. Седамдесетак младића из разних крајева Србије стало је у строј 128. класе Војне академије. Наочитом момку униформа је баш пристајала. То је још један сан из ђачке торбе виђен на вежбалишту, полигону, од јутарњих вежби до повечерја. И како то већ план и наставни програм предвиђају, поред теоретске наставе дешавала су се логоровања, прва гађања, напорне вежбе... Једном месечно одлазио је кући, на радост родитеља и брата.

Много рада, пуно обавеза, уз све чвршћи корак и сигурнији хитац. Наравно, сваком војнику је потребан узор, тамо где је неубудљив нема великих домета. Миша на првој години издваја пуковника Јанка Грандића, пешадијског официра од главе до пете који је тада предавао тактику. Е, то је војник, чврст у својој одлуци, исправан у држању, утемељен на знању.

Миша је налазио времена за спорт, а војнички вишебој је постала његова омиљена дисциплина. Тренирао је са професором Милетом Узановићем и стигао до екипе која је бранила углед класе. Пењање уз конопац и полигон с препрекама била су места где је забележио највише бодова.

Не само да је стекао велики углед код наставника већ су му другови из класе прећутно препустили улогу лидера генерације. Просечна оцена после завршене прве године била је 9,90. Али, шта су силне десетке и погођене мете ако нема младости и радости. Популарна Ада Циганлија, дерби на „Маракани“, љупке Београђанке, клуб „Симона"... И то је део живота, још како.

Такорећи на почетку друге године две незаборавне недеље на скијашким стазама Копаоника. Уз незаобилазне шале, вечерње дружење са класићима и бројним поклоницима познатих падина. Под дебелим снегом научили су да опстану у суровој природи. Правили су иглое, вучје јаме, биваке... И кретање по ноћи, често

као равноправни колега, војници су га ословљавали са „господине водничке“, док је он показао колико је пун вере у оно што је научио и колико може.

У трећој години старешине су такорећи без прекида уз студенте који добијају нове задатке. Изводе бројне вежбе и покретна логоровања у најразличитијим условима, углавном лошим. Сналазили су се као у рату, спавали тамо где се могло, јели оно што сами припреме. Ложили су мокро грање да осуше униформу, јели конзерве тако што снег напада на садржај између два залогаја.

Полигон Волоске паше крај Долова. Предао у коме је сниман култни филм „Ко то тамо пева“. Тамо, преко питомих брестуљака зацвили северач и продира до костују. Одељење у нападу па исто то у одбрани. Кијамет прекидају шалом: *Ух, ала смо их разбили!* Ма како год се окренеш ветар дува у лице, невероватан крај.

Из вежбе у вежбу, гађају из митраљеза, бацача граната, снајперске пушке, минобацача... Док не разнесу и последњу мету. Али киша лије ли лије, како војници кажу, као на дан занимања. За падавину која данима досадно ромиња кажу. „Ситна противпешадијска брзонатапајућа киша“.

аравно, у програму су такозване двосмерне вежбе напад-одбрана, трећа против четврте године, уз непристрасно суђење старешина. Када оружје утихне и стигне време да се очисти и саберу утисци, испали се најпре рафал шала, а онда озбиљно анализира шта је могло боље где је морало брже, прецизније.

■ ЉУБАВ И НЕШТО ВИШЕ

Све је то лепо, али каква је то младост без љубави. Без љубави? Ко каже!? Тамо негде на трећој години, док је Београд облачио одело за ранојесењи изглед, тихо попут лептира уселила се у његово срце. Уз милосвук валцера и заносни покрет, два крупна кестенаста ока гледала су га другачијим сјајем.

Три најбоља друга:
Александар Петровић, Миша Живковић
и Бобан Костић у шетњи Скадарлијом

Сцена као у чувеном филму „Официр и центлмен“ који је на свој начин прославио Дебору Вингер и Ричарда Гира.

Ни она није из Београда, већ у престоници завршава школу, говорила му је љупким гласом који га је све више освајао. Мишо, ту нема више тактике, нити треба бринути о одбрани. Биће како судбина нареди. Лели дани љубави, оне која се памти и када престане, уз шетње по Калемегдану, топле речи, нежне пољупце...

Она је завршила школу и отишла у свој крај, он је остао да оконча започето. Далеко од очију, далеко од срца. Да, чули су се, али нестала је близина, а Миша воли оно што је његово да је крај њега. Никада није пала ружна реч, Боже сачувај, једноставно се тако десило... Остала је у дивној успомени, мада, ко зна, млади су то људи. Ако су се толико волели и ако постоје неизбрисиви трагови, лако ће их наћи...

■ ДАР МИНИСТРА ОДБРАНЕ

Онда диван период проведен у Краљеву на обуци за возаче „Ц“ и „Д“ категорије. Какво уживање, пре подне обука, поподне излазак међу младе. Кафићи, биоскоп, дискотека...

За успех на трећој години студија Миша је награђен седмодневним скијањем на Копаонику. Онока за своју душу, уживао је у спуту и спалому, топлим чају и веселом друштву. Баш је било добро...

Али, своје напредовање опет ће наћи међу ваљаним узорима. Много је, каже, научио од начелника Смера пешадије потпуковника Дејана Ранђеловића, својих командира, капетана Винка Жнидаршича и поручника Саше Петровића. Поред прецизног штива и строго задатих тема, ту су приче и поуке из војничког живота. Како се приближити војнику, обучити га, али и разумети, подржати га.

Завршна година студија. Акцент је на тактици, наоружању, практичној примени стеченог знања. Велика динамика, готово стални покрет. Свет рачунара увелико је освојио будуће официре. Све се бележи, анализира, отварају нови и допуњавају постојећи фајлови. Мишино соба, описују његови класићи, личила је на мали командни центар: компјутери, скенер, штампач, мапе, планови... На чувеном полигону Пасуљанске ливаде одвијало се зимско логоровање, уз минобацачку ватру, бацање бомбе и курс инструктора гађања.

Вежба „Дипломац 2007“, исти амбијент, познати услови. Међу посматрачима људи из војног врха. Миша је у улози командира стрељачког вода. По његовој замисли заузимају положај и отварају ватру, тако прецизно да су мете летеле у парампарчад. У војничким стереотипима из неких прошлих времена, за такве вежбе су се изрицале оцене врло добар. Овога пута нико није остао равнодушан већ је учинак командира завредео највишу оцену, а студент Миша Живковић је од министра одбране награђен пиштољем.

Одличан на гађању, одличан на испитима, најбољи друг, страни спортиста... Такав збир у формули Мишиног успеха даје резултат који сви примете, оцене и награде. Ново признање гласило је: седам дана боравка у Аустрији. Са потпуковником Драгом Аврамовићем и колегом из батаљона Ваздухопловство и противваздухопловна одбрана кренуо је на незаборавно путовање. Посетили су логоре у којима је страдало на милионе људи током Другог светског рата. Лекција из историје која се не сме поновити

човечанству. У Маутхаузену су се нашли на дан савезничког ослобађања логора. Бивши логораши, представници страних армија, заставе венци... И њих тројица у униформама припадника Војске Србије одају почаст жртвама фашистичког безумља.

Каже да су му у тим тренуцима пролазили кроз свест кадрави из незаборавног филма „Шиндлерова листа“ и сећање на немачког индустријалца који је банкротирао спасавајући Јевреје од смрти у гасним коморама. Човек или јесте или није, ма где живео и шта имао.

■ ЗАВРШНИ ЧИН

За сада, Миша је са лакоћом освојио своје ђачке снове. Официрски ће бити дужи и тежи. Мамак таквог калибра је могао да дипломира на било ком факултету, да постане менаџер, банкар, нађе место у добростојећој фирми и накриви капу. Одабрао је тежи пут: униформу и част а не новац и лагодан живот. То га никада није занимало. Зато је и први, најбољи. Тако га описују и његова два најбоља друга.

Бобан Костић из Лесковца каже да Мишу одликује велика озбиљност, огромна радна енергија, самодисциплина, неவிђена истрајност... Он је, вели, она тиха вода која свуда стигне. Не прича много, не хвали се никада. Био бих пресећан када бих радио с њим.

Александар Петровић је такође Лесковчанин. Мишу је упо-

Мишин вод на Пасуљанским ливадама

знао током пријема на Војну академију. Били су цимери две године и добро га упознао. Своје знање и амбиције никада није крио, као ни постојану жељу да помогне сваком. Туђи неуспех доживљавао је као свој. Омиљен је друг, стварно најбољи, по свему, истиче Александар.

Ускоро ће се на Мишиним еполетама наћи нови потпоручнички чинови, председник Републике ће му уручити посебно признање а он ће се пред камерама и микрофонима обратити јавности, на понос родитеља, част његових старешина, велико задовољство другова и пријатеља. И када потпоручничке шапке полете у вис, право је да његова оде највише... ■

Бранко КОПУНОВИЋ

ВЕНАЦ ЗАХВАЛНОСТИ ПОВОДОМ НАЦИОНАЛНОГ ПРАЗНИКА ФРАНЦУСКЕ

Делегација Министарства одбране и Војске Србије, у којој су били Бојан Димитријевић, помоћник министра одбране за људске ресурсе, генерал-мајор Видосав Ковачевић, начелник Војне академије, и пуковник Горан Петковић из Управе за обавезе одбране, положила је венац на Споменик захвалности Француској на Калемегдану у Београду, поводом 14. јула – националног празника Републике Француске.

Венце су положили и делегације Министарства рада и социјалне политике, Града Београда, амбасадор Француске у Србији Жан Франсоа Терал и изасланик одбране потпуковник Тијери Наврез, те представници друштвених организација које негују традиције ослободилачких ратова Србије.

Полагање венаца на Споменик захвалности Француској организује се у знак сећања на десетине хиљада француских војника који су као савезници Србије у Првом светском рату дали своје животе за слободу Србије. Захваљујући традиционалним пријатељским и савезничким односима Француска је током Првог светског рата пружала драгоцену помоћ Србији. Та помоћ се огледала у уступању наоружања и муниције, слању јединица на Балкански фронт, лечењу хиљада српских рањеника у војним болницама које су се, осим у Француској, налазиле и у Алжиру и Тунису. Србија зато не заборава своју ратну савезницу и сваке године исказује захвалност поводом националног празника те пријатељске земље. ■

Р. М.

ДОНАЦИЈА КРАЉЕВИНЕ НОРВЕШКЕ ДИРЕКЦИЈИ ЗА ПРЕКВАЛИФИКАЦИЈУ

У просторијама Министарства одбране Србије, 25. јула, потписан је Уговор о донацији између представника Министарства спољних послова Краљевине Норвешке и Министарства одбране Србије. Уговор о донацији, која је намењена за набавку средстава за техничко опремање радних просторија, потписали су начелник Дирекције за преквалификацију МО Србије пуковник Милан Мићановић и норвешки изасланик одбране у Србији потпуковник Терје Хаверстад.

Најновијом донацијом настављена је сарадња Норвешке и Србије на војном плану која се, поред непосредних билатералних програма, веома интензивно спроводи и преко Nordkars иницијативе скандинавских земаља и преко гаранцијског фонда НАТОа. Помоћ у намештају, техничкој опреми и софтверу омогућиће да програм за збрињавање вишка војног кадра Присма, један од програма

у оквиру реформе система одбране у Србији који су страни донатори више пута истицали као позитиван пример за цео систем, буде вођен на још ефикаснији начин.

Приликом потписивања уговора, помоћник министра одбране за људске ресурсе Бојан Димитријевић изразио је признање Норвешкој за подршку у изналажењу решења за врло осетљиво питање збрињавања вишка војног кадра.

Пуковник Мићановић је, обраћајући се присутнима, истакао да је значајну улогу у реализацији норвешке донације имала и Међународна организација за миграције.

Изасланик одбране потпуковник Хаверстад нагласио је да је донација само једна фаза у дугорочном процесу сарадње и да се нада да ће додељена опрема бити коришћена за успешно остварење дугорочних циљева српског система одбране. ■

А. А.

СРЕЂИВАЊЕ ПАРАЋИНСКИХ УТРИНА

Екипе Министарства одбране и Војске Србије, ангажоване на отклањању последица експлозије у складишту убојних средстава *Параћинске утрине*, свакодневно и даље претражују терен и уништавају неексплодирани убојна средства.

Недавно су две групе непознатих лица покушале крађу месингане фурде, од чаура муниције, у чему су их спречиле чуварске службе складишта у сарадњи са органима МУП-а.

Министарство одбране упозорава грађане на опасности које могу настати приликом неовлашћеног уласка на подручје складишта убојних средстава *Параћинске утрине*. Сваки покушај илегалног уласка у круг складишта опасан је због могућег активирања преосталих неексплодираних убојних средстава, што може довести до повређивања лица. ■

СКУП ВЕТЕРАНА 63. ПАДОБРАНСКЕ БРИГАДЕ

На обронцима Вршачких планина недавно се окупило око 150 ветерана 63. падобранске бригаде, бивших старешина и војника који су служили у тој прослављеној јединици. Велики број њих стигао је из иностранства да би се, на већ традиционалан начин, дружили са пријатељима из војничких дана и обележили крсну славу ветерана – Видовдан.

Током дводневног дружења некадашњи падобранци организовали су такмичење у оријентацији и спремању јела у природи. У манастиру Мало средиште ветерани 63. падобранске бригаде присуствовали су парастосу погинулим саборцима.

Овогодишњи сусрет организовали су Милан Лазин, Ненад Милосављевић и Горан Тодоровић из Вршца, док је логистичку подршку пружио 63. падобрански батаљон из састава Специјалне бригаде. ■

А. П.

КОРИСНА ЗНАЊА
И ВЕШТИНЕ

ИСХРАНА У ПРИРОДИ

Од око 350 000 биљних врста, које расту на земљиној кугли, приближно једна трећина може да се једе, а човек стварно користи за јело једва око 600 врста. Од два милиона животињских врста, јестиво је само око 50. Природа је, истина, препуна јестивих биљака и животиња, па то огромно благо само ваља зналачки искористити. Свуда нас окружују потенцијални кулинарски специјалитети, и на земљи и у ваздуху, у води, под земљом. Све је надхват руке. Али, треба бити опрезан...

ПОДАЦИ КОЈИ ОПОМИЊУ

ПРЕТИ ЛИ НАМ ГЛАД

У протеклих 700 година, на простору који је покривала СФРЈ, забележено је 120 пандемија или епидемија глади. Највише „гладних година“, чак 27, забележено је у 18. веку. Тада је било и оних који су радије умирали од глади него што су спас тражили једући змије, пужеве, зелембаће, жабе, дивље биље... А разлози за то јесу: незнање (које су јестиве биљке и животиње, каква им је хранљива вредност, где се могу пронаћи и како се могу припремити за трпезу) и окоштале навике у исхрани, односно предрасуде (људи их формирају још од малих ногу, гадљивост и страх од тровања).

Елики друштвени потреси, попут ратова, елементарних непогода, неродних година, уз остале недаће, неминовно доносе – глад. За храну се оправдано каже да је услов живота.

Организација уједињених нација за исхрану и пољопривреду (FAO) већ неколико деценија упозорава да је глад један од највећих проблема човечанства, који у будућности може да поприми катастрофалне размере. На земљиној кугли сваке године произведе се нешто више од половине светских потреба беланчевина. И док једни живе у изобиљу, други гладују.

Више од 30 одсто становника у свету буквално нема шта да једе, а није ни мали број оних чија је исхрана поремећена, јер не садржи потребне хранљиве материје. Сваке године десетине хиљада деце, тек што угледа свет, умире од глади. Сурови данак сваке године плати између петсто и седамсто педесет хиљада недужних становника наше планете.

Према статистичким подацима најмања производња хране је у земљама у развоју. У Азији, у којој живи 58 одсто целокупног становништва, на пример, производи се само 38 одсто житарица (од укупне количине у свету), а у Африци (у којој живи 10 одсто становништва) једва – 5 одсто.

■ НЕЗНАЊЕ УБИЈА

Научна виђења исхране у блиској будућности нису нимало оптимистичка. Свет је суочен са израженом енергетском кризом. Око 1,1 милијарда људи нема приступ исправној води за пиће, а само 2,6 милијарди становника наше планете имају на располагању минималне санитарне услове. Безмало 5.000 особа, углавном деце млађе од пет година, дневно умире од болести изазваних природном водом. Домаћинства која нису прикључена на водовод троше у

– З Н А Њ А И В Е Ш Т И Н Е

просеку 90 минута дневно на допремање воде за основне потребе.

У протеклих 700 година, забележила је историја, на простору који је покривала СФРЈ забележено је 120 пандемија или епидемија глади. Неке су трајале и до седам година. Највише „гладних година“, чак 27, забележено је у 18. веку. Два века касније гладовало се у три наврата: од 1916. до 1918, па 1935. и од 1941. до 1945. године.

Током тих година било је и оних који су радије умирали од глади него што су спас тражили једући змије, пужеве, зелембаће, жабе, дивље биље... Драстичан пример глади збио се у Херцеговини и Црној Гори од 1916. до 1918. године, када су становници тих крајева јели кожу од старих опанака, хростову кору, а избегавали дивље биље и животиње. Разлози томе могу се наћи у гадљивости, незнању, предрасудама, укорененим навикама.

За време великих оскудица у храни, намирницама се располагало као са највећим благом, што сликовито описује наш нобеловац Иво Андрић у књизи „Жена на камену“:

„То мало хране тешко се набавља, шкрто дели, манијачки штеди и чува, и на крају одржава само дух у човеку, али не даје ни снаге, ни радости.“

Глад је узимала свој данак, посебно у ратним годинама, чији је редован сапутник. Занимљиво сведочанство о томе налазимо у казивању академика Владимира Стипетића: „Бројне су књиге написане о рату, али је мало њих признавало чињеницу да су војници људи од крви и меса. Армије се у тим књигама повлаче или напредују, нападају их или врше противнападе, заобилазе непријатеља или су опколене: ватрене се тачке *омекшавају* артиљеријом пре напада;

говори се о мртвима и рањенима код непријатеља и у властитим редовима. Главномандујући победничке армије је геније, онај противнички – тек мало способан војник. За разлику од такве историје, историја глади нема великих датума. Зна се, додуше, прилично добро где се збила свака од њих, колико је дуго трајала, колико је људи патило од ње, колико је мањкало хране и колико је оно што се продавало стопоу стајало. Зна се и број мртвих и доживотно нападених људи...“

■ ВЕЛИКА СТРАДАЊА

Али нема говора о генерацијама у којима ће се видети, ментално и физички, последице те глади. Војсковође које се боре успешно против глади, најчешће не памтимо.

Глад нас није мимоишла ни током минула два светска рата, вођена и на нашем тлу. Нису били гладни само борци. Недостатак намирница осећао се готово на сваком кораку, у сваком кутку земље. Мало ко је у тим данима био сит. Основни узрок несташице основних производа хране био је нагли пад пољопривредне производње. Наиме, у оба рата око 80 одсто земљорадника борило се с пушком у руци. На нагло опадање пољопривредне производње утицале су и пљачке окупатора, њихово запоседање одређене територије, мобилизација сељака, кола и вучне снаге, одлучност родољуба да се непријатељу не да ни зрно жита.

Историчари су забележили да је у планинама Црне Горе и Албаније, приликом одступања Српске војске (у току Првог светског рата), погинуло и умрло од глади и болести око 250.000 бо-

раца. Страдало је и око две трећине од 200.000 становника који су се повлачили заједно са војском.

О том времену остали су бројни извештаји команданата јединица, или хроничара, који су помно бележили све што се догађало током ратних година. И у тим сведочанствима искушења и страдања остале су исписане овакве потресне речи: „Већ сати-ма ходамо, а чини ми се да идемо у круг. Ноге више не осећам... Овде се воде даноноћне борбе. Губици су велики. Велики број је оскудно одевених и босих. Хладноћа... премореност... хронична глад... болести... авет глади надвила се над бригаде... глад је почела давити сву војску...”

Током Народноослободилачке борбе, у недостатку редовне хране, борци, па и јединице, не тако ретко јели су оно што су могли да пронађу у природи. У књизи „Прва пролетерска“, између осталог, пише;

„На згариштима се тражи и бере коприва... Затим се прелазе на други „артикал“. То је коријен кађуна, који има плав љевкаст цвијет. И сиров се може јести, али је боље ако се кува... Постоји и још један „артикал“: сријемуша, у ствари, дивљи бели лук. Расте само у шумама... Иако хранљива, сријемуша је опасна. Поједе ли се на гладан стомак, што је најчешће, онда пада тешко. Понекад им и позли... Убрзо на пољани између лучких катуна одјекну пуцањ. Издијелисмо коња. Сваком борцу по парче. Не може се кувати, нема толико казана. Зато ивицом катуна засија ђердан од ватри. Док је још топла, коњетина је укусна. А чим се охлади, месо постане кисело и тврдо као камен....

Почетком јуна на Вучеву су се увелико кувала јела од разних трава – киселице, сремуже, младог буковог листа, коре од бучке...”

■ НЕПРЕСУШНИ ИЗВОР ХРАНЕ

Како с правом кажу научници, природа наше земље није само „зелени украс“ већ, превасходно, неисцрпни резервоар јестиве флоре и фауне. А разлози што се у прошлости наши очеви, дедови и прадедови нису сналазили у природи јесу: незнање (које су јестиве биљке и животиње, каква им је хранљива вредност,

ЈЕЛОВНИК У НЕМАШТИНИ

У природи се јеловник разликује од оног који је „на програму“ код куће. За доручак се може припремити чај од лишћа дивље руже са пужевим ражњићима, за ручак – чорба од дивљих биљака с корњачиним месом, паприкаш од јежевог меса, салата од бујади и десерт од шумских јагода. За вечеру се од дивљачи може спремити ловачки гулаш са салатом од сремуже. У природи може да се спреми и веома укусна шницла: мало враниног меса, мало коприве, боквице или чега другог, мало јаја, разуме се – птичијих. Њих има у пролеће. А лети и у јесен за фаширане шницле могу да се употребе мравља јаја.

убрајамо ратове, елементарне непогоде и друге катастрофе), многи су већ били упућени на природу. То се може догодити и убудуће. Готово са сигурношћу се може тврдити да мали број људи зна да је од око 350.000 биљних врста на кугли земљској, приближно једна трећина, јестива. Људи у својој исхрани данас користе једва око 600 врста. Још је чудније да се од око два милиона животињских врста у исхрани користе само 50. ■

где се могу пронаћи и како се могу припремити за трпезу) и окоштале навике у исхрани, односно предрасуде (људи их формирају још од малих ногу, гадљивост и страх од тровања). Када глад притисне, тада се најчешће заборавља на све друго. Зато знање и умеће да се хранимо оним што природа пружа може и те како да користи. Никад се не зна када ће се неко наћи у каквој неприлици, када му природа може бити драгоцен савезник и једини извор хране. Да ли ће преживети, зависи од одговора на питање хоће ли смоћи довољно снаге да се одупре недаћама да се одрекне бескорисних навика и схватања и да, уз претходно познавање биљног и животињског света, обезбеди организму све неопходне хранљиве материје.

Огромно богатство хране које природа пружа, остаје неискоришћено.

У прастара времена, прецизније у првобитној заједници, људи су се хранили искључиво биљкама и животињама које им је природа пружала. С временом, човек је прилагођавао природу својим потребама, култивисао је и постепено се удаљавао од ње. Након што је оживела организована пољопривредна производња, све је мање било оних који су желели да утоле глад у „дивљини“ природе. Прилагођавајући природу својим потребама човек се све више удаљавао од ње.

Од природе људи добијају све што им је неопходно за живот. Нећемо набрајати сва она друга добра која човек радом преображава и прилагођава својим животним потребама. Довољно је само споменути да из природе добија и храну и воду без којих не би могао да одржи ни голи живот. Истина је да савремена пољопривредна делатност обезбеђује све што је неопходно за исхрану. Али у ванредним ситуацијама (у које

БЛАГОДЕТИ И ОПАСНОСТИ
ПОТРАГЕ ЗА МЕСОМ

СВЕТ ИЗАЗОВА

Природа је, истина, препуна јестивих биљака и животиња. То огромно благо само ваља зналачки искористити. Кад се човек обре у њој, препуштен себи и својој судбини, без ослоњаца на казан и свој ранац, он мора да се покори њеним суровим ћудима. То, ипак, успева само онима који умеју.

У различитим поднебљима мајке Земље не једу се исте биљне и животињске врсте. У Индији је, на пример, према религиозним канонима, крава је света животиња, па у јеловнику нема говедине нити телетине. У исламским земљама не једе се свињско месо. И да не набрајамо више. Није занемарив ни број наших сународника који се у исхрани клоне култивисаних биљака, попут кеља, спанаћа, мркве, келерабе, ни оних који не једу овчије месо, или лигње. Још је више оних који никада нису ни пробали нешто од онога што нуди дивља флора и фауна, нити то намеравају да учине.

Неупућени у тајне исхране често страхују од тровања, коме најчешће „кумује“ незнање. У нашој земљи, на пример, успевају печурке. Има их у готово свим крајевима. Брзо расту, нарочито после кише. Међу гљивама, које се код нас могу наћи у великом броју, само је неколико отровних. Има људи који их масовно беру, потом суше и продају на пијацама, а да их сами нису ни пробали, мада су печурке уписане у јеловницима најпознатијих светских ресторана као својеврсни специјалитет.

Има и поучних примера. У неким крајевима се кувају јела од младе коприве, штавеља или блитве, прави сос од кисељака, једе салата од маслачка

Радећи у малим групама, често на територији коју контролише војска непријатеља, људи морају постати сами своји лекари, зубари, навигатори или кувари. Ситуација често снабдевање чине немогућим и зато морају живети од онога што сурова природа пружа. На њима је да се изборе са сваком врстом проблема. Изолован (одсечен од света) на неком магловитом брду или пустом острву,

сам или у групи, борац мора да савлада све недаће и да преживи у крајње суровим условима. Услови и тешкоће опстанка су исти и за цивила и за војника. Разлика је само у томе што војници морају сакривати свој идентитет, а цивили ће хтети да привуку пажњу због ефекта њиховог спасавања. Свако жели да преживи, млад или стар, здрав или болестан.

■ ЗАР ЛЈИГАВЕ ДАЖДЕВЊАКЕ?

Размислите, што сте способнији, што више имате знања, то су вам веће шансе да преживите. Мораш бити спреман да се суочиш са падом авиона, елементарним непогодама, сударима. Треба знати како се борити са повредама, како остати способан и здрав и како помоћи другима, мање срећнијим од вас.

Вода, храна, ватра и склониште јесу основне потребе. Морате знати како да их обезбедите. Применом одређених сигнала можете привући потрагу која води у спас. Ако вас не пронађу, морате бити способни за навигацију до безбедног места, али и знати како да пређете реку и планинске ланце. Можете бити изоловани било где у свету – од леденог Арктика до пустиње, од тропских кишних шума до отворених океана. Свако окружење тражи специфичне технике преживљавања. Планине, цунгле, пустиње и мочваре, могу такође представљати прилику да се преживи, али свака нуди неки облик помоћи који може бити извор за храну, гориво, воду и склониште, ако знате како. Ефекат климе је веома важан. Морате знати како да се заштитите од јаке и дуготрајне хладноће и како се опстаје на жаркој врућини. То свакако намеће веома разноврсне изазове онемо који жели да преживи у екстремним условима.

Важност ризика, наспрот другачијег избора, део је стратегије преживљавања.

Конанан избор мора бити твој и никог другог не смеш окривити ако изабереш погрешан пут.

Најтеже је развејати и одбацили предрасуде и гадљивост према гмизавцима и неким травмама. „Нећу, па макар црк’о“ – веле појединци. „Зар лјигавог даждевњака?“ често понеко каже на почетку. Али час по час, и глад учини своје. Обично такви најпре кажу: „Добро, дај само да пробам“.

■ ОД ПОСЛАСТИЦА ДО ОТРОВА

У природи има свега – од посланица до отрова. Кад се човек обре у њој, препуштен себи и својој судбини, без ослонца на казан и свој ранец, он мора да се покори њеним суровим ћудима. То, ипак, успева само онима који умеју. Зато понајпре ваља до-

ПРАВИЛА ЗА ЛОВ ЖИВОТИЊА

1. У нормалним условима животиње се не смеју ловити импровизованим средствима (разне врсте замки, клопке...), а рибе недозвољеним средствима (експлозив, тровање...). Та средства могу да се употребе само кад је човеку живот угрожен због глади, а не може да се употреби ватрено оружје или друга дозвољена средства.

2. Мравље ларве могу да се употребе за исхрану само у крајњој оскудици храном, јер су мрави веома корисни за заштиту шуме.

3. Месо дивљих животиња пре употребе мора се обавезно добро скувати, испећи или испржити, да би се уништили паразити, којих у њему може да буде.

бро научити о биљкама и животињама, па тек онда закорачити у њен свет. Онима који се тек одлучују да пробају део специјалитета из јеловника Робинсона Крусое, препоручујемо да ништо не ризикују, да једу само оно што добро познају и када су уверени да не може да им нашкоди.

Природа је, истина, препуна јестивих биљака и животиња, па то огромно благо само ваља зналачки искористити. Свугде нас окружују потенцијални кулинарски специјалитети, и на зе-

мљи и у ваздуху, у води, под земљом. Све је надохват руке. Али као ретко где, ту вребају и многе опасности којих се ваља клонити. Зато ништа не приносите устима пре но што покажете онима који се у то разумеју.

У већини наших крајева природа је препуна разноврсних врста дивљачи. То су, заправо, огромне резерве меса за исхрану, али се дивљач може ловити само у случајевима крајње оскудице, то јест у рату и током великих елементарних катастрофа.

У храстовим шумама или покрај младог жита може се набасати на јелене. Има их и на пропланцима. У потрагу за храном крећу у свануће, предвече, или после кише.

За лов се користи омча од јаче челичне жице. Где има јелена, ту има и срна. На планинским врховима и на врлетима живе дивокозе. Оне уживају у царству крша и пашњака. На испаша су пре подне и предвече. Најлакше се могу пронаћи испод самог врха, у близини планинског извора. За лов дивокоза ваља употребити омчу од јаче челичне жице.

Дивље свиње се крећу храстовим шумама, а жир им је посланица. Хране се у сутон и ноћу. Ако су шумски пропанци култивисани засадима кукуруза, кромпира, пшенице, репе, бундеве или других културама, дивље свиње их неће оставити на миру, већ ће их систематски отимати за исхрану.

Може им „пресудити“ омча од челичне жице.

■ ЗАМКЕ И КЛОПКЕ

У шуми и пољу има дивљих зечева. Често силазе у баште с купусом, а у потрази за храном најчешће су предвече и ноћу. Могу да се улове омчом од жице, дебљег најлона или канпа. На веверице ћете набасати кудгод кренули. Спретни веверицу могу да ухвате и омчом која се завеже за дугачак штап.

Нису ретки ни крајеви где има текуница, слепих кучића, хрчака, пухова, бизамских пацова, шакала, лисица, јазаваца и видри.

Птице, ниска и висока дивљач, могу се ловити ватреним оружјем.

Да ли има дивљачи, затим где се крије, којим се стазама креће, где се и чиме храни – може се установити по траговима. Када страдалник зна те податке, не може грлом у јагоде. Треба да одлучи коју ће дивљач да лови, да одабере најпогодније место, најподесније средство и одговарајуће мамце. Све, дакле, има одговарајућа правила. При томе треба знати да је замке и клопке најбоље поставити на улаз у склоништа (јазбине), на узане пролазе дуж стаза, на којима се виде свежи трагови, и око места где се животиње хране. Замке и клопке за хватање звери добро је поставити око места где је већ клана стока, а као мамац употребити утробу заклане животиње. Искуство нас учи да се дивљач може истерати из јазбине уз помоћ дима, па је треба хватати у замке (клопке) постављене на излазу.

Текунице и други глодари који се скривају по рупама у земљи могу се истерати уливањем воде у њихове канале и хватати на излазима из канала рукама или помоћу омчи.

За разлику од такозване високе дивљачи, зечеви, пухови, веверице, текунице и други глодари лакше се лове, јер имају устаљене навике и ограничене рејоне кретања. Треба знати и то да замке, клопке и друга средства за лов дивљачи треба постављати предвече, а ујутро их обилазити, будући да дивљач најчешће креће у потрагу за храном у то доба дана, током ноћи и у раним јутром.

МЕСО ДИВЉИХ ЖИВОТИЊА ДАЈЕ ГОТОВО ИСТУ КОЛИЧИНУ ЕНЕРГИЈЕ И ПРОТЕИНА КАО МЕСО ДОМАЋИХ ЖИВОТИЊА

Животиња	Количина	КЈ	(калорија)	Беланчевина
Јазавац	100 г	1113	(266)	16 г
Текуница	100 г	464	(111)	19 г
Виноградарски пуж	100 г	377	(90)	14 г
Зелембаћ	100 г	473	(113)	21 г
Змија	100 г	377	(90)	21 г
Говедина мршава	100 г	502	(120)	20,5 г
Говедина средња	100 г	653	(156)	19,6 г
Телетина средња	100 г	611	(146)	14,9 г

■ ЗМИЈА НА ЖАРУ

У готово свим крајевима наше земље живи виноградарски пуж. Теже га је пронаћи лети, а особито зими. Треба га тражити на влажним и хладовитим теренима, у јутарњим часовима.

На нашем пространству зелембаћ је најкрупнији гуштер. Ако рачунамо и реп, онда може нарасти и до дужине од 40 центиметара. Живи по сунчаним и сувим местима око трња, жбуња и камења, око ограда и путева, по пањевима и обореним стаблима. Може се ловити на два начина: ударцем витког штапа или омчом привезаном за дужи штап, који му се пажљиво навуче преко главе и нагло затегне.

Од змија највише је белоушки, смукова и поскока. Смукове можете ловити рукама, јер су безопасни, мада су понекад дуги и до

два метра. Међутим, нарочиту пажњу треба обратити на поскока. Живи на каменитим, сувим теренима и око обала планинских потока. Штавише, пење се и на дрвеће, лако се лови, јер је спор, и то штапом са процепом или ракљом којом се притисне одмах иза главе и затим убије. Иако насељава крајеве око бара и мочвара, језера и река, белоушка (најраспрострањенија змија код нас) зађе и тамо где је нико не очекује: крај напуштене куће или у близини насељеног дома. Дугачка је до једног и по метра. Боје је зеленкастоплавкасте или тамносиве. Веома је плашљива. У одбрани лучи неугодан мирис. Брза је и изврстан пливач. Крије се по шевару и трски, под камењем, корењем дрвећа и по комовима.

Отровне змије је лако разликовати од неотровних. Оне никада нису дуже од 90 центиметара, дебеле су и троме. У поскока и шарке реп је кратак, а њихове троугласте главе су видљиво одвојене од вратног дела тела.

Зелених жаба има у доњем току потока, тамо где му се корито проширује. Лове се малим мрежама на дугачком штапу (мередов), или се пецају удицом на којој је закачена црвена крпица.

Корњаче живе по сувим и каменитијим местима. Будући да су троме, лако их је уловити. Да би се дошло до корњачиног веома укусног меса, оклоп се разбије на саставцима. ■

ЦАРСТВО ЗА ВЕГЕТАРИЈАНЦЕ

ГЉИВЕ УМЕСТО МЕСА

Печурке, због богатства беланчевина и неких других састојака, могу заменити месо. Када поједемо, на пример, пола килограма печурки, рачунајући беланчевине и још неке друге састојке, исто је као да смо појели килограм меса.

Многе биљке имају вишеструку употребу. Могу послужити за справљање чорби, за салате, као сировина за хлеб или, пак, као зачини. Од оних код којих се за исхрану употребљавају и други сочни (надземни) делови (нарочито када их беремо за салату), треба обратити што млађе и што сочније делове, јер старији и сувопарни имају више несварљиве целулозе, а мање корисних састојака. Често су, мање или више, горког укуса. Треба да се зна и да су увек сочнији, сварљивији и хранљивији делови оних биљака које су расле на сунцу. Најбоље је у бербу ићи у раним јутарњим часовима, док је још свеже. Од надземних биљних делова треба увек брати само свеже, зелене, здраве листове и изданке, а избегавати увенуле, пожутеле листове и изданке, али и оне које су напали разни паразити и инсекти.

И не заборавите на печурке. Оне нам, због богатства беланчевина, могу заменити месо. Када поједемо, на пример, пола килограма печурки, рачунајући беланчевине и још неке друге састојке, исто је као да смо појели килограм меса.

Најотровније печурке су *пулавке* (amine). Оне испод шешира имају израшину (опну), означену као „сукњица“, а доњи део дршке задебљан је и усађен у „врећицу“, чије ивице могу да буду слободне или срасле с дршком. Листићи испод шеширића и месо гљиве су бели. Печурке које имају само врећицу или само сукњицу јестиве су.

Печурке *бљуваре*, које су отровне, имају црвенкасти шешир, беле листиће испод шешира и белу дршку, те љутогорак укус. Доња стра-

на шешира код *лударе* је црвене боје, горња – сивобеличаста. На дршци има црвену мрежасту шару. Ако неко не може са сигурношћу да разликује *лудару* од јестивих *вргања* са црвеном доњом страном шешира, онда треба да одбаци све плодове чија је доња страна шешира црвена. Оловасте *рудолиске*, за разлику од *рудњача* и *прстенки*, немају прстен у доњем делу дршке. Шешир је оловастосив, листићи су им боје меса, мирис им је као у ротквица.

■ СВЕ ЗАВИСИ ОД ПРСТЕНА И СУКЊИЦЕ

Пиперњача из редова *млечица* има прљавобели шешир. Листићи испод шешира не допире до дршке. Ако стиснете у шасти тело те гљиве, исцедићете сок. Крта је и лако се ломи, а на прелому избија беличасти сок, као млеко. Укуса је папреног.

На основу грађе и облика, гљиве се у науци деле на шест група: *смрчци*, *хрчци*, *лисичице*, *пухаре*, *коралке* и *бабје уво*.

Смрчци имају округласт или ваљкастокупасти шешир, који је смеђе боје и уздужно наборан. Дршка им је бела и шупља, као трска. Ломљиви су и сви јестиви под условом да се једу кувани, печени или пржени. Могу се пронаћи у пролеће у ниској трави у проређеним шумама на надморској висини од око 300 до 1.000 метара. Шешир *хрчака* је таласасто наборан и изгледа као да је од воска. Гљиве из те породице су такође крте и ломљиве, дршка им је шупљикава и све су јестиве, с тим да се никако не смеју јести пресне. Гљиве у ужем смислу речи (у народу су још познате као печурке или гобе) грађене су по важећим „стандардима”: имају дршку и шешир и у зависности да ли под шеширом имају листиће или цевчице, деле се у две групе. Прву чине оне печурке које на доњој страни шешира имају листиће (*ламеле*), а то су *рудњаче*, *редуше*, *зекице*, *млечице*, *прстенке*, *мастиљавке* и *пулавке*. У групу са цевчицама спадају *вргањи* и *шкрипавци*.

Лисичице (*лисичарке* или *лисичке*) имају левкаст шешир и кратку дршку. Испод шешира су им благи набори који се простиру и по дршци. Када набасате на гљиве у облику благо деформисане лопте, знајте да припадају групи *пухара*. Када сазру, цело садржај им се претвара у прах.

Коралке, само им име каже, личе на корале. Заправо немају шешира, односно из кратке дршке избијају густе „гране” подсећају на плитку чашицу неправилног облика, која је дном причвршћена за подлогу.

САДРЖАЈ ВИТАМИНА Ц И КАРОТИНА У 100 ГРАМА ПОЈЕДИНИХ ЧАЈНИХ БИЉАКА

Ред Бр.	НАЗИВ	Део биљке	Витамин Ц у мг	Каротин у мг
1.	Навала	Млади изданци	37	1,42
2.	Бреза	лист	137	3,68
3.	Штавел	лист	123	6,31
4.	Брашњеник	лист	115	5,71
5.	Лобода	лист	126	5,76
6.	Лучац	лист	151	4,97
7.	Црни слез	лист	140	10,22
8.	Сурутица	лист	145	4,73
9.	Медуника	лист	115	6,37
10.	Малина	лист	137	5,98
11.	Јагода шумска	лист	118	5,01
12.	Дивља ружка	плод	368	-
13.	Детелина ливадска	лист	135	11,00
14.	Планика	плод	144	0,10
15.	Јагорчевина	лист	305	2,75
16.	Јаглика	лист	418	3,06
17.	Округла зечица	лист	164	7,16
18.	Боровница	лист	84	-
19.	Брусница	лист	117	2,62
20.	Огроз дивљи	лист	127	4,34
21.	Бор бели	иглице	82	2,42
22.	Смрча	иглице	87	2,23

Међу гљивама из реда *пулавки*, које имају и „врећицу” и „сукњицу”, има и отровних и јестивих, али су на пресеку беле, а бели су им и листићи испод дршке, за разлику од јестивих *пулавки*, чији су листићи, дршка и пресек обојени (жућкасти, светлоружичасти). Ипак, најбоље је да их се клонимо. Иначе сукњицом називамо остатак опне у горњем делу дршке. Доњи крај дршке је задебљао и усађен у такозвану *врећицу*. Код неких врста *пулавки* *врећица* је расла са дршком и њени видљиви остаци су дужно распоређени у облику љупки или *ожилјака*.

■ РИЖОТО ОД ПЕЧУРКИ

Много је начина за припремање јела од гљива. Могу се пећи на жару или плотни, пржити, од њих се прави *рижото*, *паприкаш*, *ђувеч*, *пасуљ* или *салата*, једу се са *макаронама*, а најчешће се

сервирају динстане. Најједноставније и најбрже је припремити печурке на жару. При томе треба знати да се за то употребљавају шешири без дршке. Код неколико врста гљива са шешира треба ољуштити покожицу. Пре тога, наравно, гљиве треба опрати или макар само обрисати. Гљивари обично само оштрицом ножа скину прљавштину тамо где је има и без прања припремају гљиве за јело, наводећи да се том радњом (прањем) одстрањују њихов укус и мирис, односно неке хранљиве материје. Соли се само доња страна шешира. Приликом стављања на жар, доње стране шешира треба окренути нагоре. Након десет минута можете их јести. Сличан је поступак када се печурке пеку на плотни. Добро би било да на сваки шешир гљиве канете неколико капи уља, кајмака, маслаца или сира. Пеку се 15 до 20 минута.

Веома су укусне пржене печурке. Ако се за то одлучите, шешире треба исећи водоравно, на листове дебљине један центиметар. Потом треба смесу посолити и оставити десетак минута да печурке упију со. Ако су печурке младе, не треба одбацити дршку, јер је и она добродошла ако се уздужно пресече. Прже се на уљу, маслацу или кајмаку све док не добију црвенкастосмеђу боју. Треба додати и мало бибера или алеве паприке или њихову замену – прегршт ситно исецканог лишћа зачинских биљака.

Да бисмо припремили рижото од гљива, прво ћемо испржити ситно исецкан сремш, затим додати сољене и исецкане гљиве. Динстају се све док не омекшају. Неки их гурмани претходно паре водом. Упоредо се кува пиринач на већ устаљен начин. Када пиринач омекша треба га скинути с ватре, прелити хладном водом и процедити. Потом се пиринач помеша са гљивама, посоли се, додају се други зачини и стави на тиху ватру да се загреје.

Када правимо мусаку, посуда у којој ће се припремати јело намаже се масноћом, а онда се редом наслаже неколико слојева хлеба и гљива. Добро би било ако хлеб може да се потопи у млеко.

Специјалитет прве врсте је, свакако, паприкаш од гљива. Поново се почиње с неизбежним сремшом, који треба ситно исецкати и динстати све док не омекша. Затим се додају гљиве исецкане на коцке и зачини. Паприкаш је готов за највише пола часа. А онда, прсте да полижеш...

■ ЧОРБА ОД ПОТОЧНИХ РАКОВА

Припрему ђувеча од гљива и макарона почињемо тако што печурке ставимо у шерпу, у којој је већ упржен лук, односно сремш. Динстање траје двадесетак минута. У други суд налијемо воду и оставимо да прокључа. У воду треба додати мало соли, три

ШТА ИМАТИ У РАНЦУ ЗА ДАН ПРЕЖИВЉАВАЊА

Припадници славне 63. падобранске бригаде стекли су веома богато искуство у преживљавању у природи. Када се то чини зарад наставе и ако дуже траје, онда препоручују да у ранцу свако понесе следеће за дан преживљавања: 200 г хлеба или 100 г двопека, пет грама соли, 30 г јестивог уља, 20 г шећера или сахарина.

Није обавезно, али је добродошло: 10 г пшеничног брашна, један грам бибера, један грам алеве паприке, 10 дл сирћета, пет грама додатка јелима.

до четири килограма печурки и око пола килограма макарона. Потом се то кува пет до десет минута, потом се макароне оцеде, а вода сачува за доливање. Макароны треба ставити под млаз хладне воде, оцедити их и помешати с динстаним печуркама. Поред соли и других зачина, маси треба додати оцеђену воду од макарона, измешати и ставити у пећницу да се пече 30 до 40 минута.

Што се пасуља са гљивама тиче, он се припрема на уобичајен начин. Гљиве треба прокувати и исећи на ситне комаде, па ставити у пасуљ пре но што се препржи.

Сладокусци особито цене салату од печурака. За салату се употребљавају сасвим младе печурке, још неотворених шешира. Могу се искористити и дршке, с тим да им се крај одсече. Оне се очишћене потапају у благо посољену воду и кувају док вода не прокључа. Онда се ваде и цеде да би се поново кувале око пет минута у благом раствору сирћета. Салату треба закиселити према сопственом укусу. Препоручује се и додаток биљака зачина, а особито луковиче сремша или црни лук исечен на колутове. Зарад бољег укуса салата се може прелити и уљем.

Од руњица салата се може припремити и без кувања. Младе гљиве ваља само изрезати на резанце, посолити их и додати сирће и уље по укусу.

Веома је укусна и чорба од меса дивљачи са печуркама, посебно ако јој се додају зачинско биље, укувани парадајз, сирће, и друго. Ево и како се припрема. Месо дивљачи, након прања, треба исећи на ситне комаде, ставити га у суд, налити хладном водом и кувати док не омекша. Затим треба додати обарене и на коцке или резанце исечене гљиве. За то време се направи запршка... Онда се све добро посоли, измеша и кува још десетак минута.

На нарочитој цени је и чорба од поточних ракова са гљивама. Будући да су поточни ракови ситни, нису издашни у месо и зато се најчешће употребљавају за справљање веома укусних чорби. Нарочито су добродошли када нема масноћа за справљање запршке. Ракови се претходно очисте и оперу, а затим бућну у врелу воду. Када поцрвене, то значи да су скувани. Тада треба одбацити изнутрице и главе. Из осталих оклопљених делова месо се издваја тако што се ракови кувају све док се љуштуре саме не одвоје. Искуване и уситњене ракове треба процедити кроз цеდიљку или сито, тако да кроз њу прођу чорба и ситни комади меса. Делове љуштуре из цедиљке треба бацити. Процеђену чорбу вратити на ватру и додати још раније обарене гљиве и дивље поврће. Може се додати још и пиринач, тестенина или гершла. Ако имате могућности да направите запршку, тиме ћете овој чорби знатно побољшати укус. И, наравно, треба додати биљке за зачин. ■

ПРИРОДА НА ТАЊИРУ

ПРСТЕ ДА ПОЛИЖЕШ

Потреба да се прехранимо и преживимо у екстремним условима обогатила нас је искуством како да се домогнемо меса испод тврдог оклопа корњаче, како да извадимо пуџа из кућице, како разумом да надвладамо гадљивост од змије на трпези и „преваримо“ желудац, или да се ослободимо опорог укуса и мириса дивљег поврћа и дивљачи

Корњачино месо, кажу они који су га пробали, а треба им веровати, права је посланица. Али највећи проблем је како се домоћи меса испод тврдог оклопа. Неки то чине тако што на сред оклопа ставе жар. Јара примора животињу да пружи главу, ноге и реп. И онда се одсечним потезом секире одруби глаба. Корњача може да се савлада и тако што се припреми омча, па се, кад она испружи врат, вешто набаци и – ствар је завршена. У другој фази располови се оклоп, па се тело извади уз помоћ ножа и издвоји се изнутрица. Потом се опере, исецка на комаде. Следи динстање на сремушу и уљу, које траје петнаестак минута. Тој смеси се дода мало брашна. Кад порумени, налије се вода у којој се нешто раније кувало месо. Онда се сав садржај сручи у казан, у кључалу воду.

Бибер се може заменити кореном и поданком копитњака, бели лук – балучком, лучацом, ланенком, сибирским луком, листовима и луковима сремуша или округластим дивљим луком. Уместо зелени може се насећи листови и корење мечје шапе, моргруше, мотике, седмолиста, шапице и велике мечје шапице.

Пире од дивљег поврћа може се начинити од коприва, пољског зеља, штавеља, лободе, брашњеника, мишљакиње, црног корена, велике репушине сремуша, јагорчевине и још неких биљака. Лишће се пажљиво одваја од стабљика. Биљке се ставе у кључалу воду у којој се баре пет до десет минута. Обарено се биље извади из воде и стави у решеткасту посуду, како би се исцедило. Садржај се исецка на ситне комадиће. У припремљену шерпу улије се мало уља, па се томе дода кашика пшеничног брашна. Све се зачини ситно исецканом луковицом од сремуша и тек

се онда додаје исецкана биљна маса. Непрестано мешајући садржај пропржи се биљна смеша, којој се долије мало воде, дода мало соли и кува на тихој ватри. Потом се пире проба и, ако је укус добар, јело се скида са ватре.

У ПУЖЕВОЈ КУЋИЦИ

Припрему пужева отежава сличан препрека као код корњача. Ево предлога како извадити пужа из кућице. Кућице се оперу, а затим ставе у кључалу воду. Довољно их је барити пет минута. Потом се излије врела вода и улије хладна. Уз помоћ перореза тада је једноставно извадити – пужеве из кућица. Ни изнутрице није тешко издвојити. Препознају се по зеленој или смеђој боји. Остају само стопала која треба добро испрати од слузи. Потом их посолити, набости на штапиће и ставити на жар. Убрзо ћемо осетити пријатан мирис.

Сем ражњића, од пужева се могу припремити још неке врсте јела. Најпознатија су паприкаш од пужева, фаширане шницле, пуњене паприке, сарма... Та јела се по свему припремају као и она у домаћинствима. Но, како то ситуација намеће, особито у рату, страдалници често за припрему специјалитета немају ни довољно времена, нити могу да обезбеде све намирнице. Стога није на одмет научити да се пужеви најједноставније могу припремити тако што се испеку на жару у љуштурама. Ту нема никакве мудрости. Једноставно, љуштуре треба избушити на неколико места како би кроз те отворе истекла слуз. Током печења, пужеве с времена на време треба окретати. Када су готови, лако се ваде из кућице, с тим што треба одвојити оно што је за јело. Једе се пужево стопало које претходно треба посолити.

Добра и укусна јела у природи припремају се као и она која свакодневно припремамо у својим домовима. Велики број дивљих биљака и животиња може послужити за справљање правих гастрономских специјалитета. Пошто се у природи лако могу пронаћи различите количине биљака и различите животиње, у начелу треба справљати комбинована јела. На пример, чорбу и пире треба справљати од неколико биљних врста. Тако ћемо добити веће количине хране, а и знатно укуснија јела.

Неко ће се, можда, запитати које количине дивљих биљака треба узети за справљање ручка или вечере. Одговор је јасан: једнаке количине, као да се припрема јело од култивисаних (поврћних) биљака. Наравно, то важи и за јела од животињских врста. Колико ће-

ПОУКЕ ЗА РИБОЛОВ

Најпогодније време за риболов. Од врсте риба зависи које је време најпогодније за лов. По правилу, најбоље је ловити пред зору и у сумрак, непосредно пред олују и ноћу кад је месечина.

Место риболова. Зависи од врсте воде и доба дана. У брзим речицама и потоцима током тоглог дела дана треба ловити на дубљим местима, а предвече и у рано јутро на брзацима око подводних пањева, подривених обала и жбуња које је нагнуто над водом. На језерима за време летњих врућина риба се налази на већој дубини, где је вода хладнија, а увече и у рано јутро треба је ловити поред обала, јер се радо храни у плићој води.

Врсте мамаца. Риба „гризе“ мамац који потиче из њене природне хране. Зато поред обале треба потражити рачиће, икру, ситну рибу, а на обали глисте и инсекте.

мора примењивати јесте да се приликом кувања поврћа прва вода баца. Ако су биљке горке, треба обавезно просути и другу воду.

мо дуго кувати, то зависи од тога да ли смо узели само младо лишће или оне делове биљке који су старији. Младе биљке треба краће кувати, а да ли је јело готово, то ћемо оценити ако га повремено пробамо. Ваш укус је најбоље мерило.

Има уз то и биљака које су специфичног укуса или мириса, који се могу отклонити дужим кувањем или употребом биљака које служе као зачини. Кување тзв. поврћних биљака траје од 15 до 30 минута. Уколико се с биљкама кува и месо, имајте на уму да је месо дивљачи тврђе од меса домаћих животиња. Основно правило које се вада

КАПАМА СА МЕСОМ ДИВЉАЧИ

У природи се може припремити и супа. Припрема се као и супа од говеђих костију. Уместо баштенског поврћа може се додати корен дивље мрквице, жилице копитењака и неколико чешњева сремуша. Имајући на уму да у природи готово никада нећете имати тестенине, супи се, као замена, додају кртолице салела и листићи луковице од зеленог љиљана.

Листове дивљег поврће за капаму од меса дивљачи треба прво опрати, па одвојити од стабљика. Потом прелити кључалом водом и оставити да стоји двадесетак минута. На другој страни треба загрејати масноћу и препржити ситно исецкане луковице сремуша.

Када луковице порумене, дода се опрано и ситно исецкано месо дивљачи. Чим месо омекша дода се мало брашна, за запрашку. Ако имамо алеве паприке, и њу треба додати смеси. Остаје још да се дода раније спремљено поврће, да се све то посоли, дода вода и кува двадесетак минута. Од дивљег поврћа, иначе, могу да се припреме кисело поврће с месом, подварак од киселог поврћа, и још нека јела.

Гадљивост на храну коју пружа природа нарочито је изражена када се нуде змије, гуштери и жабе на трпези. Када би људи пробали специјалитете који се припремају од змија, гуштера и жаба, а да не знају шта жаћу, сигурно би изrekli најпохвалније оцене.

Запамтите, једу се само оне жабе које живе крај воде. Убијају се ударцем или убодом ножа у главу. За исхрану се користе само батаци. Њих ваља одсећи на оном месту где се спајају с трупом. Са батака треба свући кожу до прстију и одрезати је заједно са прстима. Без коже месо на батаку подсећа на – пилеће. Најбоље је батаке увалати у брашно и испржити их. Веома су укусни и ако се похују, а могу се кувати и у чорбама.

Код змија се најпре одсеца глава. Треба, наравно, да будемо опрезни. Никада не треба бити потпуно уверен да је змија скончала. Кожу око врата треба заврнути и повући према репу. Онда око врата везати један крај канапа, а други за дрво. Заврнута кожа од врата се полагано вуче према репу, до чмара, и на том месту се пререже заједно са утробом. Трбушна дупља змије затворена је само кожом, па при њеном свлачењу утроба испада. Остаје још само да се месо посоли и онда се може или пећи или пржити. Када се добро испржи, од змије се једе све, осим тврдог кичменог стуба. Ако змије кувате, нипошто немојте чекати да се њихово месо раскува, као код рибе. Онда га је тешко јести због оштрих костију. Кувајте, заправо, док месо не почне да се одваја од костију које се бацају. Лако је, потом, исећи месо на комадиће и ставити га у одговарајуће јело. На сличан начин се припремају и гуштери.

Али како ставити у уста парче печене змијетине, пржене скакавце или поховане жабље батаке? Како разумом надвладати гадљивост, како „преварити“ желудац?

■ СЕНДВИЧ И МИСЛИ

И за то постоји рецепт.

Оно што не можете да гледате сакријте између два танко изрезана парчета хлеба. Док гризете сендвич, замишљајте да су у њему парчићи поховане пилетине.

Мравља јаја, скакавци и тзв. поткорни црви припремају се пржењем. Када се мравља јаја ставе у посуду са загрејаним уљем, веома брзо порумене, односно добију жуту боју. И по боји и по укусу подсећају на чварке. Употребљавају се само у крајњој оскудици, јер су мрави веома корисне животиње.

Код дивљачи почетни представља кожа. Наиме, драње коже је нека врста умећа, али не много сложеног и недостижног. Ради се поступно. Може се слободно рећи да се кожа дивљачи дере на исти начин као и код питомих животиња. Крупна дивљач се најпре обеси за задње раширене ноге. Са ситном је лакше, све се обавља на тлу. Разреже се кожа ивицом бута, почевши од чмара, па све до испод скочног зглоба. Потом се кожа обрезује око цеваница и чмара. Потом се полагамо се, уз помоћ палца и ножа, свлачи према трбуху, и даље све до врата животиње. Пажљиво се „чакијом“ одваја кожа на глави, како би се избегло зацепање меса... Када се кожа свуче, одсечним покретима ножа разреже се трбушна дупља уздуж по средини и одстрани изнутрица.

Изнутрицу увек треба одбацити. Истина, може се употребити и за исхрану, уз извесан ризик, или ако је прегледа ветеринар. Међутим, сигурно је сигурно. Зећ се обично пререзује на полутке, а онда и на четвртине. Опере се добро и остави да стоји у пацу (слана вода са зачинским биљкама у коју се ставља месо дивљачи). То ће му извући мирис и омекшати месо.

■ ПАЦ ЗА ДИВЉАЧ

У посуду припремљену за пац нарежу се луковице сремуша, млади изданци чубра, мало жилица копитњака, мало корена дивље мркве, прегршт листова мечје шапе и неколико клекових бобица. Дода се и воде и садржај прокува. Кад биље омекша, треба га благо закиселити.

За припрему птица на трпези потребна је посебна „технологија“. За почетак треба припремити врелу воду за шурење. Кључалу воду треба мало „пресећи“ хладном. Код парења водити рачуна да птице не остану дуго у врелој води, јер би се у том случају с перјем скинула и кожа. Некада нећете имати могућности да их шурите. У том случају перје чувајте, мада то иде теже. Длачице нису проблем и најбоље их је опрљити на ватри.

Након шурења и прљења, на прелазу врата у труп са доње стране, кожу треба попречно пресећи и извадити војку (орган птица и живине у облику кесе у који стиже храна пре но што доспе у желудац). Да би се извадила изнутрица треба начинити попречни рез изнад чмара. Од изнутрице треба узети једино јетру и желудац, или бубац, како се то у народу каже. Бубац потом расећи, одстранити садржај и одбацити унутрашњу pokožицу. Не заборавите да са јетре пажљиво треба одстранити жуч. Кад то не бисмо учинили, због велике горчине, чорбу или супу морали бисмо бацити. ■

ГРАДИТЕЉСКИ ПОДУХВАТ
У ДИВЉИНИ

ИМПРОВИ ЗОВАНЕ КУХИЊЕ

Они који одлазе у природу на дуже време, знају да је у тим условима најтеже испећи хлеб, јер то захтева изградњу пећнице – најсложенијег привременог градитељског објекта на терену. Ипак, први услов је безбедност од могућег пожара.

Најјеједноставније огњиште може се начинити ако се употреби неколико каменова и метална плоча. Могу се употребити и два камена између којих се смешта метална шипка, као код роштиља, или две гране, од којих једна служи да се на њу окачи посуда, а друга, у виду ракљи, за подупирање прве гране; потом треножац од три гране испод кога виси посуда; прилагођено бензинско буре, и друго. Веома је важно научити како се израђује огњиште за порције, јер у неком тешком времену једина сигурна посуда за справљање хране биће порција. Заправо, само онај њен део који је израђен од метала (порција каква се користи у Војсци Србије). Ложиште се може оградити камењем, а на врх, између два камена зида поставља се порција. Исто тако, ако имате челичне шипке, можете за ложиште ископати ров који ћете, за ослонац порцијама, премостити шипкама.

За израду полуукопаног огњишта за један казан треба обратити терен под нагибом. Најпре ваља исећи у нагиб место за огњиште у виду три четвртине круга. Потом на дну огњишта, од цигли или камена, направити кружно ложиште високо од 24 до 35 центиметара и на њега ставити казан. Важно је да дно казана буде удаљено отприлике око 35 центиметара од ватре, јер се тада најбоље

загрева. Како се огњиште копа кружно, седам до осам центиметара већег промера од промера дна казана, на површини земље тај се отвор појачава смесом иловаче и ситног камења, а може се обложити и бусеном како се не би губила драгоцену топлота.

За одвод дима треба ископати коси димни канал који се продужава у димњак израђен од бусења, или од смесе камења и глине.

— ■ КОНУСНА ПЕЋ ЗА ПОГАЧЕ

Конусна пећ за печење хлеба представља посебан градителски подухват. За место таквог објекта бира се раван терен. На тлу се, најпре, обележи круг полупречника 85 центиметара, а онда се дно прекрива песком, у удубљење се смести плочасто ка-

мење или цигле, а простор између њих испуни се глином. Камење, односно цигле, могу се заменити глином, с тим што глинени слој треба да буде дебео око осам центиметара. Потом се по каменитој (од цигле или глине) подлози „исписује“ нови круг, мањи од претходног. Обим тог новог круга, чији полупречник износи око 70 центиметара, подели се на 17 приближних делова. У сваку од 17 тачака пободете се (под извесним углом) по један колац. Кочеве се укрштају приближно над центром круга, где их на око 1,5 метара висине треба повезати жицом. За то време у оближњем рову или каквом другом удубљењу треба направити смесу од глине, земље и сламе. Потом се од блата праве ваљци дуги од 40 до 60, а широки од 10 до 15 центиметара. Њима се пажљиво облаже дрвени скелет. Доњи ред се, због разумљивих

разлога, мало укопава у земљу. Редове ваљака, потом, треба повеzivати пружем. Према врху ваљци постају краћи и тањи.

Тек озидана пећ добро се, споља и изнутра, омалтерише иловачом. Уместо врата пећи послужиће остављени отвор приближне величине 25x25 центиметара. Од врбе се могу исплести врата и премазати смешом глине и сламе. Капак се може направити и од дасака, али где их наћи у дивљини природе?

На супротној страни од отвора за врата треба оставити две рупе пречника 10 центиметара. Могу се затворити дрвеним чеповима, намазаним глином. Кроз њих се повремено одстрањује дим или изводи сувишна топлота за време печења.

Да би се пећ осушила прво се потпаљује слаба ватра. Ватра треба да гори најмање осам часова како би пећ постала употребљива. Тада се може констатовати да је изгорео врх конусне пећи. Уз помоћ глинених венаца, отвор треба смањити таман толико да се она може запушити обичном округлом лименом конзервом. Тај отвор ће послужити уместо димњака. Хлеб ће моћи да се испече тек сутрадан, када се све пукотине затисну глином. Пећ дневно може да „избаци“ шест до осам тура хлеба, то јест 40 хлебова одједном.

Они који одлазе у природу на дуже време, знају да са собом могу понети буре, а од њега се може направити пећ за печење хлеба.

Буре по дружини треба полуукопати у земљу. Унутра се наспе шљунак, а потом добро набије слој иловаче. Мали проблем обично представља како начинити отвор на горњем своду бурета, који ће служити као димњак. Да је при руци бургија, све би било лако. Али проблем се увек може решити и на други начин. У пракси се буре обично пробуши ножићима. Када се направе рупе, од неке гране треба начинити дрвени чеп, јер отвор приликом печења треба да буде затворен.

Остаје још фини зидарски посао. Наиме, унутрашњи сводови се онда облепе глином, помешаном са земљом, сољу и пепелом.

И изнутра и споља наноси се слој глине од око 15 центиметара. На предњем делу отвор предвиђен за вратанца затвара се испрплетаним гранама које се, опет, премазују глином. ■

ШТО СУ НАМИРНИЦЕ ТРАЈНИЈЕ,
ОПСТАНАК ЈЕ ИЗВЕСНИЈИ

И ЗИМНИЦА У БЕСПУЋУ

Хране нема увек у изобиљу. Некада улов буде богатији, а често они који крену у лов на дивљач остану кратких рукава. Некада у природи треба провести више дана и обезбедити потребне количине хране. Тада се за зимски период могу припремити залихе хране.

Храна се може сушити у импровизованим сушницама. То се првенствено односи на месо, које у свежем стању, нарочито када је топло, не може дуго одржати у употребљивом стању.

Најједноставнија сушара је она у виду треношца, начињена од прућа. Прво се пруће споји, потом се ископа обична јама, која се у горњем делу (на око 15 центиметара испод горње ивице) прошири, да би се оно углавило. Пруће служи или да би се о њега вешале намирнице предвиђене за сушење, или да би се директно ставиле на ту својеврсну решетку.

Терен под нагибом подесан је за мало сложенију сушницу. Најпре се ископа јама облика коцке, којој свака страница износи отприлике око један метар. Од дна јаме се помоћу ашовчића пробија канал (дубок око 25 центиметара, широк близу 20 центиметара и дуг око 1,5 метар). Ватра се ложи на улазу у канал да би кроз његову шупљину одлазили топлота и дим. Ивица јаме облаже се земљом, камењем и бусењем, а јама се прекрива грањем. Када се суши месо, треба га удаљити око један метар од јаме.

Сушница се може направити од сандука или бурета, којима су избијена оба дна. И сандук и буре се стављају у јаму. Са унутрашње стране бурета, односно сандука, треба закуцати неколико летвица, једну изнад друге. Летвице се користе као лежиште за вешалице. Сандук и буре, наравно, имају поклопце који се користе да би заштитиле намирнице од кише.

Да би се биљке осушили за зимницу, најпре их треба очистити, опрати и одвојити јестиве делове, баш као и за кување. Масивније делове, попут кртола, већих коренова и стабљика треба уздужно пререзати. Након тих радњи биљке треба распоредити на хартију, на даске, чисто платно, камење или нешто слично. Треба их сушити у хладовини, али на сувом месту изложеном промаји. Ако ситуација то захтева, могу се брже сушити на сунцу, мада оно уништава витамине. Неке биљке, а нарочито чајне, могу се сушити тако што се најпре вежу у снопиће и обесе о дрво или испод надстрешнице. Да је биље суво уверићемо се једноставним тестом. Ако их је могуће ломити без напора и мрвити, то је знак да су осушене. Док се не употребе, биљке се одлажу у вреће од јуте и остављају на месту ко-

је се проветрава и где нема влаге. Када је време да се употребе, ваља их ставити у чисту воду да набуре. Бубрење траје од два часа па навише, што зависи од врсте биљака и начина сушења.

У урбаним срединама, дакле код куће, навикли смо да за зиму остављамо укисељено поврће. Према истој рецептури могу се киселити и биљке из природе. При том је добро придржавати се правила да је најбоље киселити неколико врста заједно. Тада се добије укусније јело. У ту смесу не треба ставити претерану количину ароматичног биља, јер би цео садржај могао да поприми тај необичан укус, а и мирис.

■ ДРАГОЦЕНО КИСЕЛО ПОВРЋЕ

За кисељење је најбоље употребити дрвене качице, али могу послужити и тегле, пластичне посуде и било шта друго погодно. Биљке се у посуду стављају по слојевима. Сваки слој треба засебно посолити, добро притиснути дрвеним маљем, како би оне испустиле сок и како би се истерао сувишни ваздух. Када се посуда напуни, покрива се дрвеним поклопцем који се притисне повећим камењем. Добро је да се посуда прекрије полувинилском фолијом, платном или нечим сличним да би се садржај заштитио од инсеката и подавина. У зависности од тога где се смештају, и каквој су температури изложене, биљке се могу укиселити у периоду од 10 до 20 дана. И још нешто: не треба претеривати са сољу. Уобичајено је да се поврћу дода отприлике око два одсто соли (на укупну количину биљне масе).

Гљиве се могу и конзервирати. Ако их сушимо, онда их припремамо на тај начин што их после брања очистимо од земље, одбацимо оштећене делове и са неких свучемо покожицу. Запамтите: ако су гљиве младе треба сушити и дршке, а ако су старе треба их одбацивати. Од старих треба још одбацивати плодницу која се налази испод шешира. Будући да се све врсте гљива не суше једнаком брзином, ваља их сушити одвојено. Секу се на кришке дебљине до пола центиметра и у једном слоју распростиру за сушење. Могу се сушити на тај начин што се стављају на лесе или нижу на конопце. Најбрже се суше у сушници, с тим што до њих не сме да допре дим, већ

само топли ваздух. Остало је све као и код других биљака

И печурке могу бити у праху. Онако исушене, мрве се у прах и користе као хранљиви и ароматични додаток чорбама и другим јелима.

За кисељење се користе искључиво младе и неоштећене гљиве. У посуду с водом на сваки литар течности додаје се 12 грама соли и пет грама сирћетне или лимунске киселине. Опране и очишћене гљиве стављају се у припремљену течност. Онда се кувају тако да течност кључа два до три минута. Оне су тада довољно меке, али се не распадају. Треба их охладити, а ако испуштају слуз, и испрати их. У другој посуди се начини блажи раствор сирћетне киселине, онакав какав се иначе користи за разне салате. Потом се дода мања количина исецканог лука и зачинских биљака. Остаје да се улију охладјене печурке и да се све то прокува још петнаестак минута. Када се охлади, стављају се у тегле и преливају пресолцем, то јест оном смешом у којој су куване. Ако се чувају на прохладном месту, тако припремљене одржаће се целу годину. Уколико се прокувају и тегле, сигурност садржаја је већа. Пре него што се тегле затворе, корисно је улити мало јестивог уља.

Сушити месо на ваздуху, Сизифов је посао. Тако се конзервирају мање количине за краће чување. Месо се исецка на танке листове, дебљине до два центиметра, и посоли са обе стране. Најбоље је да се со добро утрља. Тај се поступак избегава када влада најезда мува. Но, ако се месо обложи иситњеном луковicom сремуща, затим чубром, алевом паприком и бибером, то ће их одбити и смањити њихову најезду. Месо се потом веша на ветровито место. Ако постоји могућност добро је да се бар мало претходно изложи диму. Када желите да га употребите, треба га опрати и ставити у воду како би, након неколико часова, омекшало. Јело у које се ставља такво месо не треба солити, јер је довољно слано.

Сладокусци највише воле месо сушено на диму. Уосталом, погледајте цене у продавницама. Сушено месо је знатно скупље од свежег. Ево и како се оно припрема.

Од дивљачи се најпре одвоје кости и крвави делови. Исече се на комаде до једног килограма, тако да они буду што тањи. Сваки комад се добро натрља сољу и сложи у дрвену кацу или у сличан суд. Након сваког реда меса, после се ред исецкане луковике сремуща и тако остави да стоји два до три дана. Добро би било да се за то време месо неколико пута окрене. Онда се у сушницама месо излаже диму. Што је дуже изложено, трајност му је већа. Изузетно, може да се суши само један дан, али је такво месо погодно само за транспорт – може да се очува само четири до пет дана.

■ РИБА ЗА НЕКО СУТРА

Слично је и са рибом, али када се она суши на диму, укус јој није онакав као кад се суши на ваздуху. Приликом сушења риба се чисти тако да се, уместо на трбуху, отвара на леђној страни. Рез се направи поред саме кичме. Тако се добију две половине. Пошто се

избаце изнутрице, очи и шкрге, риба се добро посоли и са спољашње и са унутрашње стране и стави на ветровито место. Сува је након седам до 20 дана. Морска риба може да се суши и несољена, с тим што стоји дуже у морској води. Суши се, такође, на ветровитом и сунчаном месту, док вода не испари и док се не образује сува спољашња покорица. Пре него што се стави у лонац, осушену рибу треба потопити у воду и држати у њој неколико часова да би омекшала и да би се из ње извукла сувишина со. Сличан је поступак и приликом сушења лигњи, хоботница и сипе.

Попут меса дивљачи, на диму се могу сушити и пужеви. Њихове љуштуре треба добро опрати, па ставити у воду и кувати петнаестак минута. Након одливања воде, пужеви се оставе да се охладе. Тад их је лако ножем или каквим оштрим предметом извадити из љуштуре. Треба одвојити само стопала и опрати их у неколико вода да би се сва слуз одстранила. Пошто се оцеде, ставити их у суд за саламуриње

(слана вода са различитим зачинима у којој се држи месо пре сушења) у коме треба додати мало соли и зачине, као што су иситњена луковика сремуща, бобице клеке, изданци чубра, и друго. Пужева стопала треба да остану у саламури, најмање један дан, а добро било и два. Будући да стопала испуштају сопствене сокове, саламури није потребно додавати воду.

Пошто се изваде из саламури и оцеде, рашире се у танком слоју на лесема од прућа или од жице и суше на месту које се добро проветрава. У сушници их треба сушити најмање један дан, а ваздуху их онда изложити најмање два дана. Уместо сушења на ваздуху пужеви се могу изложити диму...

У природи је сложеније од других намирница испећи хлеб. Помеша се мало пшеничног, мало ражаног, мало кукурузног брашна. Тој смеси додаје се кромпир, хростов жир, лескова реса, пепељуга, кађун, златан, брезова кора, бујад, мечја шапа и репушина. У ни-

зији, крај мочваре, у брдском и приморском појасу, као сировине за хлеб могу се употребити и ваљушац, мала турица, дрмовац, локвањ, жути локвањ, дивља блитва, моргруша, водена бовкица, сржак, мукиње, брекиње, исландски лишај и још неке друге билке.

Свака од сировине за хлеб, попут кромпира, жира, жапљана, кађуна и златана, кува се у посебној води. Жир се кува у неколико вода, како би се одстранила горчина. Осушене лескове ресе, семе пепељуге, осушена брезова кора, суве дивље крушке, суви поданак бујади и корени мечје шапе и репушине мељу се у машини за месо. Кукурузно брашно треба парити. Прокувани делови биљке се добро изгњече како би се добили што ситнији комади. Све се сировине добро промешају и остави тесто да одстоји око два часа. Потом се обликују векне и погаче и пеку у добро угрејаној пећи. Да бисмо били сигурни у температуру пећи (најбоља је око 250 степени Целзијусових), најпре ћемо пећи мање погаче. Када буду готове, отприлике након пола часа, треба их пробати. Тек онда се стављају векне

У импровизованој пећи, пре печења хлеба, око три часа мора да букти ватра и пламти жар. Након два часа већ се пуше испечене векне. Пријатан мирис хлеба многима пробуди апетит. То је, уједно, како народ каже, најздравији хлеб. Треба га пробати. ■

ЗАМЕНА ЗА КАФУ И ШЕЋЕР

Као замена за кафу може се употребити маслчак, водопија, велика репушина, мала репушина, шумска репушина.

Одговарајућима поступком и шећер може да се „прибави“ из брезе, мечје шапе, шапице, велике и мале репушине и шумске репушине.

КАКО ИЗБЕЋИ ТРОВАЊЕ

ОДБРАНА СВИМ ЧУЛИМА

Догоди се да намирнице не буду довољно куване, печене или пржене. Таква храна обично није покварена, али зато садржи бактерије и њихове отрове. Могуће је да се у јело стави месо загађено клицама или се оно загади касније – нехигијенским руковањем.

Нарочито је опасна храна која, након спремања, стоји на топлим месту дуже од три часа. Зато нипошто немојте јести за наредни обед оно што је остало од претходног. Клице се нарочито брзо размножавају у јелима од меса, рибе, јаја, млека и гљива. У сеоским срединама се за припремање јела употребљавају и посуде од бакра или поцинкованог лима. Те посуде нису емајлиране ни калаисане, па се догађа да се део метала раствори у храни. Посебно се треба чувати киселих јела и напитака припремљених у таквим посудама. Деси се и то да појединци припреме обед од воћа и поврћа које је раније прскано, а да га претходно не оперу. Наравно, што мање времена протекло од прскања, утолико је и већа опасност од тровања. Уколико се такве биљке добро оперу, свака опасност престаје.

Како распознати покварене од исправних намирница?

Површина уквареног сировог меса је сува или влажна, лепљива, слузава, затворене боје или зеленкаста, каткад и плеснива. Ако се сумњив комад меса расече, пресек је влажан, лепљив, месо там-

ОТРОВНЕ ИЛИ ШКОДЉИВЕ ДИВЉЕ БИЉКЕ

1. Велебиље, 2. кужњак, 3. буника, 4. пасквица, 5. чемерника, 6. ђурђевак, 7. једич, 8. хајдучка опута, 9. козлац, 10. вранино око, 11. козја крв или орлови нокти (црвено пасје грожђе, планинско пасје грожђе, црно пасје грожђе), 12. мразовац, 13. кукута.

но, понекад зелено или сиве нијансе, меко је и нееластично. Мирис уквареног меса је киселкаст, подсећа на трулеж, веома је непријатан ако се притисне загрејаним ножем или ако се иситни, стави у посуду с водом и загреје. Лој или масно ткиво уквареног меса су сивкасте боје, лепе се на прстима, плесниви су и ужеглог мириса. Срж костију не испуњава цео простор, мека је, на прелому без сјаја, а понекад и сивкасте боје.

Код уквареног сувог меса види се плесан која је продрла у мишићно ткиво, понекад има и црва. Пресек је зеленкасте боје, нарочито на деловима мишића који се везују за кост. Мирис и укус су непријатни. Осећа се накиселост и натрулост. Нарочито се осећа ужегнут мирис масног ткива.

Покварене кобасице распознаћете ако под прстима осетите љигав и влажан омотач. Надев је зелене боје, а почесто је плесан продрла кроз омотач. Понекад су црви већ оштетили омотач. На пресеку се могу уочити зеленкастосиве мрље, растресит и шупљикав надев. Сланина или маст су прљавозелене боје. Понекад се у надеву могу приметити црви. Укус јој је киселкаст и нагорак, а мирис – као код ужегнуте сланине.

Очи покварене рибе су упале и без сјаја. Шкрге су изгубиле ружичасту боју и постале сиве, а месо је меко. Када укварену рибу ставите у воду она плива, за разлику од свеже која ће сигурно да потоне.

Од превентивних мера треба споменути да је основно правило добро скувати, односно испећи или испржити намирнице. Пре тога их добро опрати како би се скинули нечистоћа, већи део клица и уклонила хемијска средства за заштиту биља. Наравно, уз неизоставне елементарне хигијенске мере. Прибор за обраду (пањеви, даске, ножеви и друго) мора да буде беспрекорно чист, а након употребе да се добро опере, попари врелом водом. Пањеви и даске је

ОТРОВНЕ ПЕЧУРКЕ

1. Зелена, бела, жућкаста пупавка, 2. мухара, 3. пантеровка, 4. бљувара, 5. лудар, 6. орловаста рудолиска, 7. смрци и хрци (ако се једу пресни).

дана тровања пити само чај, касније постепено узимати лагану храну, да би најзад, прешли на нормалну исхрану. Уколико се код отрованих појаве знаци одузетости појединих мишића, поремећаји вида или затвор, што пре потражити лекара.

Исхрана у природи може да буде и права забава за оне који воле позитивни авантуризам. И запамтите: никада не можете бити сигурни да знате све. Увек, кад год је могуће, консултујте друга поред себе. И стално треба учити. ■

Прилог приредио Звонимир ПЕШИЋ

препоручљиво још посути и сољу. Приликом обраде печеног и куваног меса или рибе не треба употребљавати прибор који се користи за сечење сировог меса и рибе. Добро би било приликом исхране у природи да се избегне употреба млевеног меса. Уколико се појаве знаци тровања, сву сумњиву храну треба бацити како би се спречила њена даља употреба.

ПРВА ПОМОЋ

Прва помоћ код тровања је једноставна. Најбоље је изазвати повраћање стављањем прста у уста и дражењем ресице. Након повраћања препоручује се испирање желуца. Треба попити већу количину воде, пола литра и више, а онда поново изазвати повраћање. За сваку сигурност, то треба поновити. Боље је то учинити млаком него хладном водом. Ако је од узимања хране протекло више времена, те се претпоставља да је таква храна сварена, и након повраћања добро би било узети неко средство за чишћење: горку со, рицинус или нешто слично. Препоручује се још и прашак животињског угља или мања количина беле глине. Није на одмет да се попије мало црне кафе или чаја. Првог

САРАДЊА ВМА И ЦИВИЛНОГ ЗДРАВСТВА

Пацијенти који предуго чекају на операцију и уградњу вештачког кука биће до краја године оперисани на Војномедицинској академији. То је истакнуто на конференцији за медије, одржаној 27. јула на ВМА, где је саопштено да су представници те установе потписали уговор са Републичким заводом за здравствено осигурање Србије о преузимању пацијената који су на листи чекања за операцију и уградњу вештачког кука дуже од шест месеци.

Начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић рекао је да је екипа пуковника проф. др Зорана Поповића спремна да преузме те пацијенте и да до краја године угради до 600 бесцементних и цементних протеза. Истовремено је истакнуто да то неће угрозити збрињавање војних осигураника.

Директор Републичког завода за здравствено осигурање Светлана Вукајловић истакла је да ће те операције коштати као да се раде у цивилним болницама, и да ће пацијенти једино бити у обавези да плате партиципацију – 5 одсто од цене имплантата и 50 динара за болнички дан. Она је додала и да ће упут за ВМА моћи да добију и пацијенти који не могу да буду збринуте у цивилним здравственим установама јер се тамо неке интервенције не раде, или су дуго на листи чекања.

На конференцији је речено и да је интерес лекара, и војних и цивилних, да заједно раде и да би у наредном периоду требало изједначити права свих здравствених осигураника.

Том приликом представљени су и врхунски резултати које је у протеклом периоду постигла ВМА. Начелник Клинике за неурохирургију потпуковник др Миленко Савић, неурохирург и спинални хирург, говорио је о напретку у дијагностици и лечењу дегенеративне болести кичме и истакао да је први пут у Србији урађена операција отклањања тумора кичме код дечака старог две године. Операција је трајала 11 сати и дечак се добро опоравља.

Новинари су могли да виде и пацијента коме су хирурзи одстранили тумор на доњој вилици, а потом, настао дефект надокнадили микрохируршком техником са два слободна васкуларизована режња потколенице. О том несвакидашњем оперативном захвату, који је трајао 12 сати, говорио је пуковник проф. др Небојша Јовић, начелник Клинике за максиларно-лицну хирургију и имплантологију, док је о успесима у дијагностици примером капсуле БРАВО говорио капетан прве класе др Саша Перић, гастроентеролог. ■

М. ШВЕДИЋ

ВОЈНА ПОШТА 2977 БЕОГРАД

Расписује

ОГЛАС

Ради попуње слободних радних места цивилних лица на служби у Војсци Србије на одређено време до 9 (девет) месеци, ради замене привремено одсутних лица и то:

1. једног (1) куvara – ВКВ стручна спрема
2. три (3) помоћна радника, ПКВ стручна спрема – основна школа

Општи услови огласа:

Да је кандидат држављанин Републике Србије, да је здравствено способна за рад у ВС и МО и да се против кандидата не води кривични поступак. Обавезан је пробни рад у трајању од три до шест месеци.

Уз молбу се прилажу следећа документа:

- биографија;
- уверење о држављанству;
- извод из матчне књиге рођених;
- оверена фотокопија дипломе о завршеној школи;
- уверење да се против кандидата не води кривични поступак;
- лекарско уверење;
- извод из евиденције незапослених лица;
- фотокопија личне карте.

Уверење која се прилажу уз молбу не могу бити старија од 6 (шест) месеци.

Пријаве – молбе подносе се у року од 15 дана од дана објављивања у листу „Одбрана“. Војној пошти 2977 Београд са знаком „ЗА ОГЛАС“ или лично деловодству исте на адресу Генерала Павла Јуришића Штурма бр. 33 – Београд. Неблаговремене молбе неће бити разматране.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина, а о избору ће сви кандидати бити писаним путем обавештени у законском року.

ЦЕНТАР ЗА ЦИВИЛНО-ВОЈНЕ ОДНОСЕ

*уз подршку Амбасаде САД у Београду
отвара бесплатно*

ПРАВНО САВЕТОВАЛИШТЕ
ЗА ПРИПАДНИКЕ ВОЈСКЕ И ПОЛИЦИЈЕ РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ, КАО И ГРАЂАНЕ КОЈИ ИМАЈУ ЗАХТЕВЕ
ПРЕМА ОВИМ УСТАНОВАМА

Саветовалиште ради уторком и четвртом
од 16.00 до 18.00

Гундулићев венац 48, 11000 Београд

Обавезна најава и заказивање

Информације:
www.ccmr-bg.org/pravna.pomoc
Тел: 011 3287 334
е-маил: office@ccmr-bg.org

ГРАЧАНИЧКА

Седиште и средиште општине Приштина је село, варош или градић Грачаница у коју улазе и Чаглавица, Доња и Горња Брњица, Сушица, Бадовац, Преоце, Лапље Село и Девет Југовића. Данас Грачаница има исти значај за Србе као некада Приштина. Али, она је и центар свих овдашњих догађања јер се на њу ослањају и све друге српске енклаве. Занимљиво је да са овог простора није избегло много Срба, а сама Грачаница је број својих становника последњих година увећала са 5.500 на 8.500 људи.

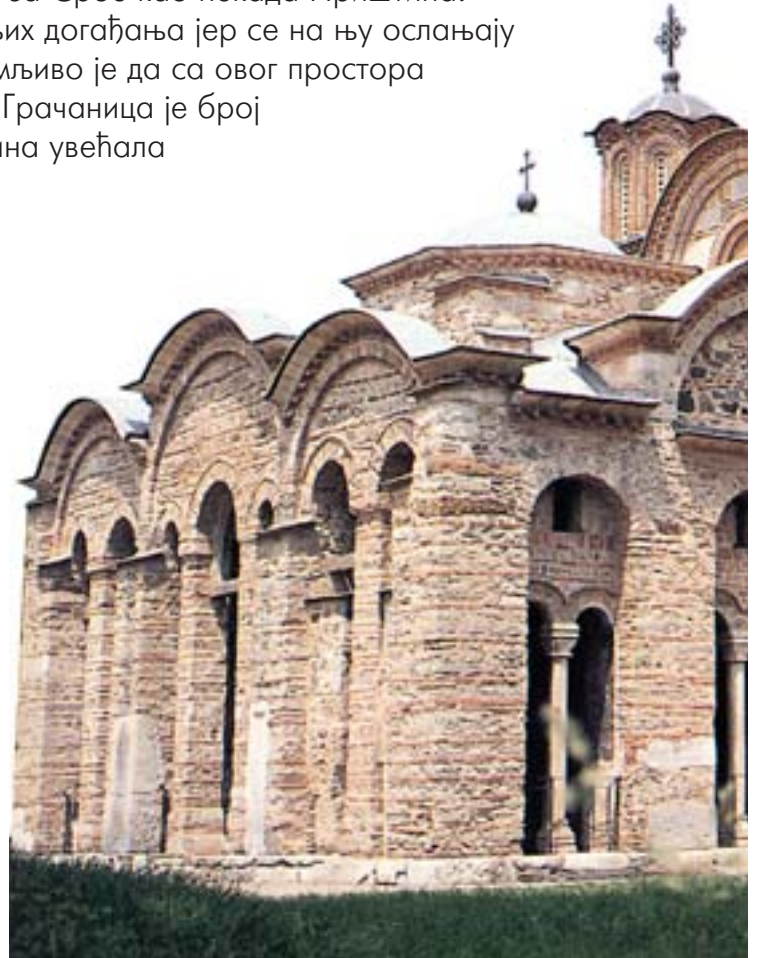
На Косово и Метохију могуће је доћи са више страна. Најсигурнији правац уласка за Србе је са севера, зато што се путем Рашка–Митровица пролази кроз предео насељен српским становништвом. Сви други правци уласка су непоуздани, па је Косово и Метохија једина област у Европи за коју, чак и данас, треба имати храбрости да је посетите, мало среће да се вратите и добре пријатеље који ће вас у том подухвату пратити.

Пријатељи нас очекују у Грачаници, а до ње треба доћи преко Куршумлије, Мердара, Подујева и Приштине. Сусрет са привременим контејнерима и мрзовољним српским и косовским полицајцима на административном прелазу Мердаре и пролазак испод чувеног „моста на међи“, означили су наш улазак на Косово и Метохију. Тешко је речима описати мешавину стрепње, радозналости, чежње, узбуђења и неизвесности која се појавила на лицима свих сапутника. Тишина је све говорила.

■ ПУТЕВИ СПАСА

Љубав на први поглед са косовском равницом није могућа, зато што су је населили сви могући облици дивље градње и доминантне бензинске пумпе и хотели, најразноврснијих назива, облика и величине. Има их толико да неупућени посетилац може помислити да Косово лежи на нафтним пољима и да спада у сам врх светских туристичких дестинација. Ипак, на пумпама мало ко сипа бензин, а хотели зврје празни. Очигледно је да сврха тих „крајпуташа“ није да се заради, већ да се „оперу“ паре од других, мање-више, нелегалних делатности.

Приближавајући се централном Косову запажамо да са десне стране нема лако препознатљивих стубова дима из термоелектране „Обилић“, али да са леве стамено стоји стуб који сведочи о прошлости – споменик на Газиместану. Само који километар даље, из прошлости, прелазимо у садашњост. Са драгоданског брда указује се Приштина, град у коме данас живи око шесто хиљада становника. У Приштини се много гради, али први утисак је да није много већа у односу на 1999. годину, иако сада има четиристо хиљада становника више. Биће да се, пре свега, шири по српским становима, који су делом отети, а делом откупљени. Највећи број нових становника дошао је из дреничког краја, најбоље станове и куће добили су албански „ратни хероји“ а скоро све улице су промениле називе:

некадашња улица ЈНА сада се, по аналогији, зове улица УЧК (ОВК), док је Билу Клинтону припао читав булевар.

У Приштини са 150.000 становника, пре бомбардовања, живело је 40.000 Срба, а сада, у четири пута већем граду, животињих само – седамдесетак. Реч је о старијим људима, који немају где да оду. Црвени крст их редовно обилази и дели помоћ у виду суве хране и пакета, али њихов живот везан је, пре свега, за аутобус Уједињених нација, којим долазе до Грачанице да купе намирнице, оду код лекара или заврше неки посао у општини. Не постоје реалне претпоставке да би, у скорије време, Срби могли да се врате и живе у Приштини, а ником од Срба са централног Косова ни не пада на памет да, рецимо, прошета тим градом.

Својевремено је међународна заједница поставила косовским Албанцима задатак да испуне одређене стандарде, које су они делимично можда остварили, али у делу повратка Срба, мира и слободе

А Р А С К Р Ш Ђ А

ХУМАНОСТ ИМА ЦЕНУ

Према речима начелника Секретаријата за културу Дојчина Секулића Дом културе у Грачаници срце је културног живота у енклави, али постоје и амбиције да се формира културни центар. Жеље и потребе за културом у општини су велике, па се са правом поставља питање да ли у Грачаници гостују наши познати музичари и глумци.

– Ретко – каже Секулић – зато што у почетку преговора обећавају бесплатан наступ, а касније траже велике износе. Заправо, све се завршава по класичним комерцијалним принципима.

Другим речима, познате естрадне звезде често организују хуманитарне концерте за помоћ српском народу на Космету, вероватно из сопствених рекламних побуда, али им ни на крај памети није да на самом Космету одрже бесплатан концерт за мештани. Има и светлих примера, попут глумице Иване Жигон, која је, уз уметничке наступе, успела да организује одлазак 500 наше деце на летовање у Русију и акцију „Матуранти у Београду“.

вима Грачаница–Лапље Село, Вреоце–Летина или Батусе–Гуштерица, схватамо да они, заправо, и чине српску енклаву на централном Косову од 18 српских села, која ће, вероватно, прерастати у општину Грачаница. Лела су то и питома села, земља обрађена, лица људи честита и поштена, а у средишту сваког месташца црква. Размештена су око брда Гласновик, на коме је, по легенди, краљ Милутин заспао и где му се јавило где и како да сагради манастир Грачаницу. Људи се овде баве пољопривредом, имају свој живот и свет, али највише им смета изолација, не толико физичка колико психолошка. „Сваког дана имам осећај да сам везан“, рећи ће вам неко од мештана, „и да живим у затвореном простору“.

БЕЗ СИГУРНОСТИ ЗА СРБЕ

У Грачаници разговарамо са Славишом Николићем, координатором скупштине града Приштина при Координационом центру. Он објашњава да у српској општини Приштина живи петнаест хиљада људи, а да саму град насељава албанска популација која има своју скупштину. Седиште и средиште општине Приштина је село, варош или градић Грачаница, а у њу улазе и Чаглавица, Доња и Горња Брњица, Сушица, Бадовац, Преоце, Лапље Село и Девет Југовића. Данас Грачаница има исти значај за Србе као и некадашња Приштина. Она је центар свих догађања и на њу се ослањају и све друге српске енклаве. Занимљиво је да са овог простора није много Срба избегло, а сама Грачаница је последњих година број својих становника увећала са 5.500 на 8.500 људи. До те, на први поглед, чудне појаве дошло је тако што су се ту доселили људи из Приштине, али и расељена лица са других простора Космета. Тако је Грачаница постала највећи српски центар на Космету, изузимајући Митровицу и северни део Космета.

– Срби нису сигурни на Косову и Метохији и неће ни бити – тврди Славиша Николић. – После 17. марта 2004. ми не смемо ни у једном тренутку да се опустимо и помислимо да је ситуација ове године боља у односу на прошлу. Снаге Кфора вероватно имају намеру да неке Србе сачувају на Космету, али је јасно да они овде нису због нас. Највећа америчка база у Европи „Бондстил“ сигурно

кретања – није учињен никакав напредак. Кад год Срби помисле да се односи са Албанцима нормализују и почну слободније да се крећу у окружењу, догоди се кокав инцидент који их натера да пожури назад и затворе се у своје енклаве. Догодило се то и пре два месеца, када су „непознати починиоци“ киднаповали младића и девојку на периферији Грачанице и избацили их из кола у глуво доба ноћи.

Грачаница је тако близу Приштине а, ипак, тако далеко. Та српска енклава није физички одвојена од осталог косовског простора, али невидљиве границе и те како постоје и мало ко се усуђује да их пређе. На централном Косову српска села повезана су са нешто асфалтираних путева, али и са колским цадама, путићима и стазама. Мештани их зову, из много оправданих и животних разлога, „пчевима спаса“. Срби не користе главне саобраћајнице, овим пчевима они иду на славе и саборе, купују, тргују на пијацама и живе. Док нас времешни возач Божидар Недељковић спретно вози путе-

није изграђена да би се из ње штитили Срби. Наше мештане, ипак, више мучи заједничко питање – шта ће бити са статусом Космета, са нама и нашим породицама. Решења која нуди Ахтисари, значила би одлазак Срба са ових простора, али у овом тренутку људи су охрабрени чврстим ставовима челних људи Србије и Русије.

Рак-рана српске општине Приштина је економска заосталост. А када на некој територији нема значајних привредних активности, нових капацитета и могућности запошљавања, тада и људи одлазе.

Координатор скупштине града Приштина Славиша Николић

Где је правац одрживог економског развоја?

По мишљењу координатора Славише Николића решење треба тражити у изградњи малих производних капацитета, улагању у приватни сектор и отварању представништва српских фирми у српским енклавама. Наиме, на целом Космету влада велика потражња за српским производима, али српске фирме отварају представништва у местима где живе Албанци. Велики проблем за интензивнији развој привреде представља и недостатак електричне енергије, што доводи до свакодневних вишесасовних рестрикција. До рестрикција долази по својеврсном националном кључу, па је тако уобичајена појава да Албанци у Ајвалији имају струју, а да само неколико километара удаљени Срби у Грачаници немају.

У центру Грачанице постоји болница, која има истурено одељење у Лапљем Селу, али у њој нема довољно доктора, лекајева, апарата, инструмената, крви, кисеоника и инкубатора за бебе. И поред тих проблема у овом крају рађа се доста деце, а по неким подацима српска општина Приштина је на првом месту по броју рођене деце у односу на број становника. За децу треба имати школе, којих у грачаничком крају нема довољно. У постојећим школама ради се у три смене, а настава средњих школа изводи се у зградама основних. Тако је, на пример, основна школа у Грачаници дом и за медицинску, грађевинско-саобраћајну и музичку школу. У Липљану су Албанци отели Србима основну школу „Браћа Аксић“, па је до недавно настава извођена по приватним кућама. Сада је Унмик направио нову школу али, по речима просветне раднице Верице Јовановић, мало је деце у њој. Стотинак ђака похађа наставу у Липљану и селима Рабовце, Суви До, Ново Насеље и Старо Грацко, а у прва четири разреда липљанске школе има само 19 ученика.

■ БОРБА ЗА КУЛТУРУ

У Грачаници је пре седам година формирано Одељење косовско-митровачког Филозофског факултета са две катедре и триста студената.

– Већином су то наша прелепа, добра и бистра косовска деца – говори професор и координатор др Зоран Павловић. – Ретко долазе студенти са стране. Мислим да ово одељење има велики значај за опстанак и останак Срба на централном Косову. Несрећа је што немамо добро опремљену универзитетску библиотеку и зато позивамо људе добре воље да дарују књиге библиотеци коју смо недавно основали.

Несрећа је што Срби овде немају квалитетну библиотеку, али је права срећа што имају Дом културе и културног посленика попут Срећка Тодоровића. Као директор Дома културе у Грачаници Срећко памти и предратна и ратна и поратна времена.

– Пре рата Дом културе био је перјаница културног живота приштинске општине – каже Срећко Тодоровић. – После рата окупирани су га Енглези и људи су отишли. Нешто касније почели смо да отварамо врата Дома културе и може се рећи да данас радимо пуним капацитетом уз, наравно, хроничне финансијске проблеме.

ПРОЗОР У МЕДИЈСКИ СВЕТ

Почетком јуна у Грачаници је основан Прес центар Грачаница. Реч је о животно потребној и значајној институцији која људима на централном Косову треба да отвори прозор у медијски свет, како би благовремено добили основне информације и како би, домаћој и међународној јавности, прослеђивали информације о томе како живе, шта раде и шта им се догађа. Отварајући Прес центар Славиша Николић је нагласио:

– Намера нам је да овај објекат буде место где ће сви људи добре воље, асоцијације, организације, удружења, све разумне и демократске политичке опције, успешни појединци и групације, невољници и страдалници, саопштавати све оно што желе. Центар треба да буде место одакле ће зрачити енергија која треба да пробије баријере које нас држе у изолацији, незнању и безизлазу и која ће учинити да се наш глас што даље чује и слика о нама што даље види.

Прес центром Грачаница управљају руководилац службе за информисање Ђорђе Јевтић и Дејан Лазвић.

На медијској сцени централног Косова велики значај има и Радио-Грачаница, која је основана одмах после српског егзодуса 1999. године. Базу њеног програма чине информације, пласиране у дневнику, инфоблоковима и сличним емисијама.

– Главна порука Радио-Грачанице је да смо ми део Србије – каже главни и одговорни уредник Зоран Станковић. – Ово је једини радио на овом подручју који није цензурисан ни од званичника ни од међународних организација и зато људи имају поверење у нас. Велику улогу одиграли смо током погрома Срба пре три године када смо дежурали по целу ноћ, непрестано се укључивали у програм и били једини извор правих информација за Србе.

Маскенбал:
Дан заштите
животне средине
у Грачаници

Дом културе у Грачаници има надалеко чувено аматерско позориште (наступа на Космету, али и широм Србије и Републике Српске), културно-уметничко друштво, галерију, биоскоп и значајну издавачку делатност (12 књига у последње три године). У прошлој години одржано је чак 226 програма, што значи да је под сводове Дома културе дошло више од тридесет хиљада људи са простора централног Косова. Најзначајнија, највећа и мултимедијална манифестација „Видовданско песничко причешће“ траје пуних 17 година и за четири недеље окупи на стотине песника, сликара и културних радника, док Грачаничке вечери имају традицију дугу тридесет година. И ове године ће се целог лета одржавати концерти, квизови, наградне игре и други програми.

– Борбом за културу – тврди Срећко Тодоровић – боримо се да Србија остане на Космету. Показало се да култура превазилази своје оквири и да је Дом културе у Грачаници прави стожер Српства на овим просторима. Да није њега, све би другачије изгледало.

На лицу свих људи централног Косова, када их упитате за судбину Космета, укажу се прохујали векови, грч, боре и сузе. Срећко Тодоровић типичан је човек косовског поднебља. И он тешко збори:

– Овде ми је душа, срце, све што имам... Ту су ми гробови најмилијих. Не знам како ће се све ово завршити. Мислим да они неће признавати нашу државу, ми нећемо признавати њих али ћемо, ипак, опстати на овим нашим просторима.

Слично реагује и први човек Косовског округа Срђан Савић који каже:

– Везан сам за овај народ и све ово ми тешко пада, мада дубоко верујем да ћемо у борби за одбрану Космета бити задовољна страна. Не кажем да ћемо бити победници, мора да буде компромиса, али ако не можемо да живимо заједно, можемо да живимо једни поред других.

ПОВРАТАК РАСЕЉЕНИХ СРБА

У Лапљем Селу живи породица Недељковић која је, уз све ризике и невоље, чврсто одлучила да остане ту, а глава породице Јовица Недељковић тврди:

– Радим много послова како бих што мање размишљао шта ће бити са Косовом. Има различитих мишљења. Неки би да се ослободите стеге и оду. Огромне паре се дају, то не раде појединци већ организација. Ја остајем све док постоји нада да ће Косово бити српско.

Његова супруга Славица скромно додаје да „раде и надају се бољем“, баш као што и пензионер из Липљана Љубомир Јовановић наглашава да „живе како морају и како услови налажу“. А услови налажу да у Липљану Срби могу да се крећу само у делу града где чине већину.

Најважније питање је како вратити избегле Србе на Космет. Начелник Косовског управног округа Срђан Васић каже:

– Већ осам година причамо о повратку али међународна заједница, која је имала задатак да врати све који су расељени у

ВИДОВДАНСКЕ СВЕЧАНОСТИ

У Грачаници су 5. јуна отворене Видовданске свечаности. У оквиру те манифестације одржано је више изложби слика, приказ награђених дејчјих радова на тему „Бој на Косову – мит и легенда“, промоције књига и часописа „Видовдански гласник“, ликовна колонија, фестивал косовско-метохијских песама, наступ младих песника, избор Косовке девојке, целодневна изложба домаће радиности жена Космета, дефиле и наступ фолклорних група из Србије, Македоније, Републике Српске и са Космета. У централном делу Видовданских свечаности изведено је више садржаја Видовданског песничког причешћа. Песници су се окупили у Грачаници, потом су посетили Бабин Мост где су беседили за трпезом, а у порти манастира Грачаница извели Видовданско празнично бденије, секли видовдански колач и одржали књижевно вече. На крају песничког причешћа додељене су награде „Златни крст кнеза Лазара“, „Грачаничка повеља“, „Кондир Косовке девојке“ и „Перо деспота Стефана Лазаревића“. На сам празник Видовдан одржани су видовданска архијерејска литургија, парастос косовским јунацима на Газиместану и додељене медаље „Мајка девет Југовића“.

Начелник Косовског управног округа Срђан Васић

Србији и интерно расељени по Косову и Метохији, то, до сада, није учинила. Ни држава Србија није имала видније резултате на том пољу, сем неких пилот пројеката у општини Урошевац. Реч је о неколико стотина, углавном старијих људи, који су се вратили, а млађи, због лоше безбедносне ситуације, остају у Србији. Прошле године смо са Владом Србије дефинисали средства из Националног инвестиционог програма за изградњу неколико капиталних објеката (седамдесет кућа у насељу Ново Бадовце, сређивање путне мреже на централном Косову, административно-културни центри у Липљану, Косову Пољу и Обилићу, болница већег капацитета) и десетак мањих пројеката у виду адаптације школа и здравствених објеката. Издвојено је и шест-седам милиона евра за подстицај малог или породичног бизниса. Нажалост, ништа од договореног још није заживело.

Ипак, нешто се креће. У Грачаници је недавно завршено 14 станова, изграђених средствима Фонда за финансирање изградње станова солидарности и, по речима секретара фонда Златимира Савића, они су већ подељени корисницима.

Срби на централном Косову тешко живе. Али живе, боре се, имају своје стрепње и страхове, наде и жеље, реалност и снове. И треба им помоћи на сваки начин да тамо и остану. Њима је довољна и лепа реч, знак пажње, симболична помоћ, знак добре воље. Добрих ствари треба косовским Србима што више јер њихове комшије су агресивне. Они желе да силом, притиском и новцем отерају Србе са централног и свих других делова Космета. Многи мештани су нам рекли да су од Албанаца добијали и по милион евра за кућу и имање. Некадашњи познати центри Српства на Косову, попут Косова Поља или Чаглавице, већ су продати или купљени, како хоће. На мети албанских финансијских лобија и моћника су већ становници Лапљег Села, а убрзо ће на ред доћи и друга српска места. Људи су чврсти, не дају се, али притисци су све већи. Зато треба добро запамтити да се борба за Космет не води само политичким акцијама у међународним круговима, већ и оном за Србе на Косову и Метохији. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

Нови број познатог и признатог италијанског геополитичког часописа „Лимес плус“ посвећен је тематици Косова. Изузетно издање, одлични аутори, поучни и занимљиви текстови из пера стручњака за политичка питања, социолога, аналитичара, културолога, црквених великодостојника, новинара... Часопис чији светски углед већ две деценије непрестано расте, не утиче директно на политичка решења, али писци студија, свакако, доприносе бољем и ширем разумевању теме, и нуде визије, снагу чињеница, добру вољу, јасне идеје... Овај пут мисао је потпуно окренута Косову. С много разлога, јер је очигледно да тај проблем не тишти само Србију већ цео регион, па и Европу.

ПРЕДСТАВЉАЊЕ НОВОГ БРОЈА ЧАСОПИСА
„ЛИМЕС ПЛУС“ ПОСВЕЋЕНОГ КОСОВУ

БУДИЛНИК САВЕСТИ

У једном од својих последњих интервјуа, Жан Пол Сартр, човек дубоке мисли и истанчаних чула, предказао је да је блискоисточна криза, сукоб Израела и Арапа, толико дубок да ће „трајати дуже од наших живота“. Што се њега тиче, био је у праву. Умро је те исте 1980. године, а криза, поред извесних помака, на овај или онај начин, траје до данас. Не би било нимало оригинално када би неки врхунски интелектуалац данашњице, промишљајући косовску перспективу, изрекао нешто слично попут мудрог Сартра.

„АЛБАНИЗАЦИЈА“ И „ЕНКЛАВИЗАЦИЈА“

Нови број угледног италијанског часописа „Лимес“, чије издање за југоисточну Европу носи назив „Лимес плус“, недавно је представљен јавности. Свих 198 страна посвећено је Косову.

Како је, уз биране речи добродошлице и изразе захвалности ауторима, поручила госпођа Аделе Мацола, одговорни уредник часописа, реч је о покушају да се чују идеје и сагледају поруке. Зналачки писани текстови обилују образложеним мислима и ставовима коју су понекад опречни, али одишу добром вољом и искреном намером. Госпођа Мацола није крила задовољство што и један писани материјал може послужити као будилник савести оних који се питају и одлучују. У име обичних људи, страдалника, исељених, расељених, обесправљених, постиђених, угрожених... Па оних других који, не питајући за цену и оправдање, траже државу од државе, државу на рачун државе.

Изузетно занимљиво слово Душана Јањића из Форума за етничке односе казује да је „време за подвлачење црте“ испод косовског проблема. Он се посебно осврнуо на улогу Унмика, под којим подразумева међународну заједницу. Повратак и изградња мира (поверења) као иницијални циљеви изгубили су се у магли свеколике политичке комбинаторике, чије су жртве људи и време. За илустрацију реченог, господин Јањић није узео цитате из властитог текста,

Душан Јањић

већ се позвао на ауторитативну италијанску колегицу Симуону Мамели, која је осмогодишњи учинак Унмика описала као „албанизацију Косова“, етничко насиље и „енклавизацију“ Срба. Иначе, госпођа Мамели је дуго била представник Италије у тој институцији на Косову и веома је добро сагледала све проблеме, изнутра и споља. Написала је праву малу студију, све потанко образложила, разјаснила, појаснила, па закључила како су „трапави покушаји међународне заједнице да створи мултиетничко друштво тамо где оно никада није постојало више допринели раздвајању двеју заједница него њиховом помирењу“.

Уосталом, и сам Агим Чеку у свом тексту под насловом „Манифест независног Косова“, сем осталог, закључује: „Међународна заједница је дошла у мировну мисију, а заправо је почела да прави нову државу. И то јесте карактеристика њиховог присуства. Повећење и повратак као почетни циљеви више не постоје!“

Аутори текстова листом се слажу да је косовска пракса синоним за сукоб. Они се не баве директно статусом, осим што закључују да је „Ахтисаријево предлог изгубљена шанса“ и да се статус појављује као „замена за необављени посао“ Статус, каже господин Јањић, постаје нова мантра у коју Тачи, Чеку и Курти отворено не верују.

Негде у сенци пренаглашених политичких амбиција лежи један од кључних проблема, а то је економско питање. На њега занимљиве одговоре даје Љиљана Благојевић, указујући при том да је „политичком вољом укинута појама својине“, темељни појам савременог друштва, а тиме и уласка у Европску унију.

Још једно занимљиво запажање Душана Јањића тиче се наметнутог стереотипа о ирационалној мржњи Срба и Албанаца, због „тамо неке сиромашне територије“. Испоставило се, признаје Чеку, да је Косово несагледиво лежиште драгоцених минерала и залиха лигнита. Па је први пут рекао како је сукоб, сем осталог, мотивисан „разлозима енергетске безбедности“.

Пресећи Србији контакт са лежиштима руде на својој територији значи осудити је на дуг, скуп и успорен развој, упозорава Јањић. Спречити Србији приступ било каквим природним ресурсима, такође је део Ахтисаријевог плана. А то значи гурнути је за десет година у енергетску зависност.

Наравно, о свему ће бити речи на највишим инстанцама Контакт групе. За нас је веома важно што је Италија њена чланица, а од августа до новембра тамо ће се доносити предлози, иницијативе, одржавати састанци... Савет безбедности је практично вратио посао Контакт групи. Уследиће потези шатл дипломатије, посредни преговори, дијалози иза затворених врата... Можда је и боље што нема директних разговора Срба и Албанаца, каже Јањић, јер би у тим преговорима улоге поделили велики. Као у грчким трагедијама, богови одреде судбине, а глумци играју, знајући да ће на крају погинути. Албанцима је написана улога тврде независности, а Србији игра затезања на руску страну. Онај ко би евентуално могао да напише пролог драме јесте Европска унија, али она тренутно нема на својој страни ни искуство ни капацитете за тако нешто.

Аделе Мацола

■ ДУГЕ ЦЕВИ КРАТКЕ ПАМЕТИ

Гордијев чвор косовског проблема јесте све друго изузев места изнад кога треба завитлати мачем да би се пресекао. Такво „решене“ било би веома опасно не само у регионалним већ и у европским размерама.

Један од аутора прилога посвећеног улози Уједињених нација на Косову јесте познати италијански интелектуалац Ђан Пијетро Калијари. Угледни аналитичар, врхунски познавалац политичких прилика, доказани хуманиста, лауреат бројних међународних признања, човек чија бритка реч и оштро перо скидају маске, неподмитљиво указује на дволичност, лицемерје, примитивизам, силеџиство... Овај пут критички се осврће на улогу Уједињених нација на Косову, које је назвао њиховом „монархистичком творевином“.

„Та монархија настала је захваљујући политичкој неспособности и одсуству политичке визије Европе. Обавијена никад превази-

ђеним балканским митовима, стварним и тобожним геноцидима, истинским победницима и уображеним борцима. Корумпирана зачараним круговима бирократије Уједињених нација, обележена извиканом неефикасношћу њених функционера. Захваћена вртлогом локалних кланова и криминалаца, које је монарх свесно, унапредило у ранг политичара. А исти се тај владалац већ годинама тешком муком и без икакве сврхе развучи по спирали неуспеха, који ни углађени дипломатски језик више не покушава да прикрије“, пише, сем осталог, господин Калијари.

Веома занимљиво је говорио Миливоје Михајловић из Бироа за комуникације Владе Србије. Дотакао се улоге медија у косовској стварности, чији представници упорно упозоравају да тај простор, ма шта се с њим догодило у политичком смислу, није сплав који ће некуда отловити, већ ће и даље остати саставни део Европе, њених тековина и перспективе. Као одличан познавалац тамошњих прилика, упозорава на поражавајуће бројке. Од 250.000 расељених лица, њих 235.000 се још није вратило у своје домове, а од 20.000 узурпираних станова, свега 600 је враћено власницима. Међународна администрација је у међувремену донела уредбу по којој стан, ма чији био, припада ономе ко у њему непрекидно живи десет година. Тако ће за годину-две на „законит“ начин бити присвојено на хиљаде туђих простора. Да не говоримо о томе како у косовским судовима „лежи“ још 30.000 нерешених предмета.

Олако решавање ствари силом постала је пракса и претња: уцене, застрашивање, физички насртаји, па и убиства, део су стварности, поготово у унутрашњости Покрајине. Као да са обронака Проклетија још чује бојни поклич припадника ОВК, у чијем су слогану оружје и освета на првом месту. А да безбедност, појединачна и колективна, не стоји добро упозоравају подаци које је изнео господин Михајловић. Наиме, у илегалном власништву косовски Албанци држе између 330.000 и 460.000 дугих цеви. Таква арсенал пешадијског наоружања довољан је за солидну армију. Још нешто: сваки пети ученик у кометским школама је наоружан!

Миливоје Михајловић

И те како важно питање тиче се српског културног наслеђа и црквеног блага. Оставимо митове и легенде, стереотипе и заблуде. Погледајмо оно што имамо на Косову и у каквом је стању. О томе пише Јован Ђирилов, не ламентирајући над прошлим временима, већ у смислу аргументованог обраћања јавности, нашој и светској, пре свега.

„На краткорочном плану сви одговарајући фактори треба да користе сваку реалну прилику за то да се заштити и обнови постојеће културно наслеђе, прихваћено од највиших светских инстанци као светско благо. То у најдубљем смислу обавезује и албанску страну, која сарадњом на овом плану може да покаже међународној заједници зрелост и добру вољу већинског становништва да, какав год статус Косово имало у даљој или ближој будућности, заштиту и очување српског културног наслеђа, добрим делом схвати и третира као бригу и посао аутономне или самосталне косовске власти. Албанци на Косову морали би да буду свесни да је светска баштина на територији где данас чине већину и њихово наслеђе. Чак и туристичка атракција када дођу нека боља времена...“

Часопис „Лимес плус“ убрзо ће стићи у руке читалаца, политичара, оних који доносе крупне одлуке. Његов садржај и аутори су довољна препорука. Можда ће у њему препознати неку своју идеју, прихватити туђу или оплеменисти властиту мисао. Или ће се једноставно одлучити на потез који је неко боље видео са стране. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

Г Л О Б А Л Н А И Н Д У С Т Р И Ј А

Од средине деведесетих година прошлог века у политичко-војну терминологију уведен је нови појам – outsourcing, пренос функција војних знања, вештина и задатака на спољне, неармијске извођаче под уговором. За приватне корпоративне компаније које пружају војне услуге данас ради више од милион људи.

Са појавом теорије о глобализацији у политичко-војни речник уведен је нови појам – outsourcing, пренос војних знања, вештина и задатака из руку регуларних војних власти (армије) у руке корпорација, приватних цивилних компанија за пружање војних услуга, укључујући и изнајмљивање плаћеника. Прелаз на приватизацију војних послова данас поприма облик глобалне индустрије, а спектар корисника њихових услуга је шаролик – од морално спорних и кривих диктатора, преко кокаинских картела до суверених и легитимних држава (и њихових армија), укључујући и хуманитарне акције под заставом Уједињених нација.

Приватне корпорације, које пружају војне услуге, функционишу искључиво на ангажовању „старог кадра“ (бивше зелене беретке, Легија странаца, јужноафрички падобранци, украјински пилоти, бивши припадници совјетског КГБ-а, ветерани из рата у Чеченији, пензионисани припадници Мосада и разних обавештајних служби, Гурке из Непала итд) које је школовала и оспособљавала војска да би их упућивала на ратишта. Касније их је због престарелости (више од 40 година) отпустила из својих редова. Овај кадар оберучке су прихватиле приватне корпорације ангажујући их искључиво на војним пословима – од вођења војних операција, стратешког планирања, извиђања и прикупљања обавештајних података, процене опасности, подршке операцијама, преко обуке и обезбеђења војних инструктора, изградње војних објеката, до ангажовања (изнајмљивања) у директним војним окршајима.

Најамници, плаћеници, „пси рата“, нису савремени изум. Први писани извор о њима датира из 2094. године п. н. е., а у дугој историји људске цивилизације услугама плаћеника користили су се, ради остваривања политичких и војних циљева, бројни владари и војсковође. Уз најамнике су везани појмови *scutagium* (новац за штит, односно за опремање војника), *condottiere* (војник по погодби), преторијанска гарда, легионари, а у наше време „пси рата“ и корпоративни војници (*corporate warriors*). Њихов мото, утиснут на штиту једног од најамничких вођа у средњем веку, гласи: *Непријатељи бога, милости и милосрђа*.

Додатни протокол Женевске конвенције из 1977. године најамника описује као „страно лице које је, упркос томе што не припада војсци у конфликту, врбован за ратовање у том конфликту с искључивом мотивацијом стицања личне користи“.

■ УСПОН ВОЈНИХ КОРПОРАЦИЈА

Приватизација војних послова и успон цивилних корпорација које пружају војне услуге у великом је успону: обрћу се стотине милиона долара, убиру се велики профити, од легалних војних власти преузима се читав спектар војних задатака у кризним подручјима, ангажују се стотине хиљада људи, а све време се делује у

правном вакууму, пошто корпорације одговарају само налогодавцу, не обазирати се на међународно право, конвенције и друге прописе.

Последњих година све се више говори и пише о приватизацији војне индустрије која је ангажована на свим континентима, осим на Антарктику. Приватизоване организације које пружају војне услуге држе се девизе: припадамо међународним корпорацијама и одлазимо тамо где људи имају потребу за нашим услугама и у стању су да их плате. Њихова пословна филозофија базира се на прелазу из ad-hoc најамних група у хијерархијски организован корпоративни облик, на замени индивидуалног у корпоративни профит, на легалном раду и јавном тендеру (укључујући и врвовање плаћеника), на нуђењу разноликог спектра услуга (на Интернету се може наћи понуда 36 највећих организација приватизоване војне индустрије), на остваривању широке сарадње на глобалном тржишту. То омогућава енормно подизање цена услуга за професије за које је потребна изванредна специјалистичка обученост (инструктори борбених авиона, подморница и сл.) и на најширој спрези са политичким, војним и финансијским институцијама.

О раширености приватних војних корпорација говоре и следећи подаци: у њима је данас запослено преко милион људи. Само америчка војска је у периоду од 1996. до 2002. са њима склопила преко 3.000 уговора и платила преко 300 милијарди долара, а Саудијска Арабија њихове услуге годишње плаћа преко 1,5 милијарди долара. У Ираку, поред више од 150.000 војника на терену, Американци су ангажовали и око 100.000 корпоративаца. Тешко је проценити њихова примања, али просечна цифра од 5.000 долара месечно је савим реална.

СТРУЧЊАЦИ ЦИВИЛИ

Нато је у своју доктрину укључио категорију функционалних стручњака – цивила, које у мисије шаље по два основа. Прво, ако се појаве тешкоће стручне природе које војска не може да реши сама и друго, упућивање стручњака у мисије у кризна жаришта по принципима који важе за оружане снаге – на одређено време без обзира на обим задатака.

ПОЛИТИЧАРИ И КОРПОРАЦИЈЕ

О повезаности политичара са приватним корпорацијама говори и податак да је један од већинских власника једне од највећих светских фирми BDM, бивши амерички државни секретар одбране Френк Карлучи, док је један од значајних акционара бивши државни секретар Џејмс Бејкер. У управним одборима тих корпорација седе најистакнутији политичари (Дик Чејни, Пол Бриммер) и бивши генерали (Вилијам Вокер и други) али и најбољи војни и политички аналитичари.

АНГАЖОВАЊЕ У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ КРИЗИ

За време југословенске кризе деведесетих година прошлог века видно учешће у ратним дешавањима имала је корпорација MPRI, која је за потребе хрватског војног врха планирала и организовала операцију „Олуја“ по америчком концепту. Активно су учествовале и фирме Airscot (извиђање српских положаја из ваздуха), Ronco и DSL које су пружале услуге хрватским снагама у мирирању/размирирању терена.

После завршетка рата у Босни фирма MPRI преузела је обуку и организацију нове босанске армије, док је велику америчку војну базу Бондстил на Косову изградила фирма Brow&Root.

кацијску подршку центра NORAD у коме се координишу нуклеарни (против)удари; Brow&Root (данас у саставу Halliburton) пружа комплетан инжињеринг у изградњи војних база (Гвантанамо, Бондстил); Ronco и DSL нуде специјализоване услуге у мирирању/размирирању; Dyncorp се бави сателитским комуникацијама; EAST Inc. обучава људство за борбу против кокаинских картела; Strategic Communication Laboratory припрема људство за психолошко ратовање, Booz-Allen Hamilton обучава генералштабне офицере страних армија, SAIC обучава морнаре и ваздухопловце а Vinnell је преузео целокупну војну инфраструктуру Саудијске Арабије. Дакако, овим се листа америчких корпорација не завршава, али је за сагледавање њиховог делокруга рода савим довољна.

Британија је својим корпорацијама (Sandline, Secret и другим) поверила транспорт тенкова, снабдевање авиона горивом у ваздуху, логистичку подршку копнене војске, обуку морнара на најсавременијим нуклеарним подморницама, док је DERA (данас у саставу QinetiQ) постала водећа установа у технолошком развоју и процени будућих трендова.

Аустралија је својим корпорацијама препустила комплетну регрутацију (врвовање) војника за потребе аустралијске армије, а немачка IBC је најзаслужнија за увођење стандарда Натоа у мађарску армију. Француске приватне корпорације нуде много војних услуга: COFRAS у домену размирирања, а ABAC, OGS и PHL у сфери саветодавних услуга за извођење антитерористичких операција.

Јужноафричка Executive Outcomes (данас у саставу Northbridge), осим услуга планирања војних операција и сузбијања побуна, корисницима нуди

СПЕКТАР УСЛУГА

Иако је време армије „лудог Мајка“ прошло, војни аналитичари сагласни су да је проблем врвовања данас далеко софистициранији и одвија се под окриљем бројних приватизованих цивилно-војних организација, које од војске преузимају све већи спектар задатака.

У Сједињеним Америчким Државама те корпорације су од војске преузеле добар део послова: обезбеђење, обуку, логистичку подршку, техничке експертизе, обавештајну делатност, итд. Тако се данас чак 75 одсто обуке пилота и њиховог увежбавања налази у рукама цивилних корпорација, које при том обезбеђују неопходно особље. Компанија Airscot штити војне аеродроме, складишта и лансирне објекте НАСА; BDM (једна од највећих светских приватних војних компанија) организује обуку за вођење информационог рата, специјалних снага, извиђање и пресретање информација; ВЕТАС тесно асистира са америчком командом специјалних снага распоређених широм света; MPRI разрађује доктрине, планира операције и обучава припаднике страних армија; Omega Air Inc. снабдева америчку ратно ваздухопловство горивом у ваздуху; АТАС обезбеђује мете за гађање за обуку пилота на већим вежбама; ОАО Corp. обезбеђује рачунарску и комуни-

знајмљивање најразличитијих војних профила (пилота, тенкиста, артиљераца, специјалаца, итд.). Израелске корпорације Levdan и Silver Shadows нуде услуге широког дијапазона, од обезбеђења стратешких тачака до обуке за борбу против припадника кокаинских картела, док фирма Spearhead Ltd. обучава припаднике заштитних јединица картела и антиваодине милиције. За западним корпорацијама не заостају ни Руси и Украјинци, као највећи легионари са истока. Московска фирма Алфа, која на светском тржишту тесно сарађује са групацијом Armoungroupe, у својим редовима има преко десет хиљада прекаљених ратних ветерана и најбољи кадар некадашњег совјетског КГБ-а. Руски корпоративци највише су ангажовани на обезбеђењу стратешких тачака (нафтовод, гасовод) у Азербејџану, Јерменији и Казахстану, док Украјина заинтересованим нуди услуге пилота.

Овај кратак преглед најзначајнијих корпорација јасно говори колико су приватизоване војне фирме данас ангажоване на кризним подручјима широм света. Оно што је карактеристично за њих јесте чињеница да више не делују из сенке, те да је њихова улога данас толико значајна (и утицајна) да глобалну војну контролу више није могуће остварити без њих. ■

Станислав АРСИЋ

ЖРТВЕ У ИРАКУ И АВГАНИСТАНУ

До краја јуна ове године, према званичним америчким изворима, у војној операцији у Ираку погинуло је укупно 3.867, а рањено 26.350 припадника оружаних снага САД.

И међу припадницима оружаних снага земаља коалиције у операцији у Ираку забележен је повећан број жртава. Тако је Велика Британија објавила да је до сада у тој операцији погинуло њених 156 војника и официра, Италија је изгубила 33 својих припадника, Украјина 18, Пољска 20, Бугарска 13, Шпанија 11, Данска седам, Салвадор четири, Латвија три, Аустралија, Румунија, Естонија, Тајланд и Холандија по два и Казахстан, Кореја, Фиџи, Чешка и Мађарска по једног припадника.

У антитерористичкој операцији у Авганистану од 2001. до 2. јула 2007. погинуло је 612 војника припадника коалиционих снага од којих су из САД 402, Велике Британије 63, Канаде 60, Немачке 21, Италије девет, Холандије осам итд. У овом периоду рањена су 1.342 америчка војника. ■

ФОРУМ НАТОА У ОХРИДУ

Последњих дана јуна у Охриду је, у организацији НАТОа и Владе Македоније, одржан дводневни Безбедносни форум Евроатлантског партнерског савета – EAPS. На форуму су, осим највиших функционера Алијансе, учествовали и министри одбране из око двадесет земаља чланица НАТОа, министри иностраних послова водећих земаља Европе и региона, већина амбасадора чланица Савеза, представника невладиних организација и других истакнутих личности из политике, безбедности и економије. Било је укупно око 600 представника из 49 земаља.

Главна тема форума била је „Промовисање мира и стабилности – садашњи изазови и решења“, а дискусије су се водиле у три панел теме: „Косово и будућност Балкана“, „Авганистан, превазилажење конфликтног стања“ и „Енергетска безбедност, стратешки односи и сигурно снабдевање“.

Учесници су посебну пажњу посветили разматрању питања Косова, као потенцијалног ризика за нове међуетничке сукобе и фактора за дестабилизацију региона. Самит у Охриду је друго заседање те врсте, после форума у граду Оре у Норвешкој 2005. године. ■

ПОМОРСКА ВЕЖБА „ADRION LIVEX 2007“

морнарица земаља учесница у провођењу поступака планирања и извршавања поморских операција ради заједничког деловања и брзог протока информација, провођење акција трагања и спасавања на мору и одговарајућих поступака у случајевима када постоји сумња да брод превози илегалан терет. ■

У акваторијуму северног Јонског мора недавно је изведена међународна поморска војна вежба под називом „Adrion Livex 07“. Организатор је била Грчка, а учествовали су ратни бродови из Италије, Словеније, Црне Горе и Албаније.

На вежби су реализовани конкретни циљеви: јачање сарадње и интероперабилности између поморских снага држава јадранско-јонског региона, увежбавање команди ратних

**УНИШТАВАЊЕ ВИШКА
НАОРУЖАЊА У
ЦРНОЈ ГОРИ**

Резањем првог од преко 60 тенкова у касарни у Маслинама у Подгорици, започео је процес уништавања вишка наоружања црногорске војске, као дела Mondem програма (Montenegro demilitarisation). На том програму непосредно сарађују UNDP, Организација за европску безбедност и сарадњу и Министарство одбране, које је и потписник Уговора о топљењу тенкова са никшићком Жељезаром. На почетку овог процеса у Маслинама, министар одбране Боро Вучић оценио је да ће то ефектно утицати на реформу војске и интегрисати Црну Гору у ЕУ и НАТО.

Прихваћеним процесом демилитаризације, Црна Гора показује спремност да одлучно крене у решавање проблема вишка наоружања. ■

**МЕЂУНАРОДНА ВЕЖБА
ПВО „ELITE 2007“**

Почетком јула на полигону немачке војске Хеуберг у јужној Немачкој, изведена је међународна вежба јединица РВ и ПВО под називом „Elite 2007“, на којој је учествовало више од 1.000 припадника овог вида војске из 17 држава чланица НАТОа са око 35 различитих система ПВО.

Основни циљ вежбе био је обука јединица у активностима у ваздуху у условима сталних противелектронских дејстава. Том приликом успешно су изведена тестирања елемената командовања и контроле у ваздушном простору и интероперабилност оружаних снага у јединственом систему ВОЈ. ■

МУЗИКА ПУНОГ РАФАЛА

УСАВРШЕН
ЕЛЕКТРОНСКИ ОКИДАЧ
ЗА СИСТЕМ *ОГАЊ*

На полигону Техничког опитног центра у Никинцима недавно је из вишецевног лансера ракета *огањ* испаљен пун рафал. Тридесет две ракете је за 20 секунди напустило оруђе и одлетело према циљу. Била је то последња и успешна провера његовог важног дела – новог усавршеног електронског окидача, али и целог система.

Пун рафал из вишецевног лансера ракета *огањ* је заиста реткост у мирнодопским временима и догађа се једном у деценији. Генерације војника артиљераца никада нису виделе ни такво гађање нити пун лансер *оља*. Један од разлога је економски – оригинална ракета је прилично скупа. А други је разлог што се ракете више не производе код нас па се оригинални пројектили ређе користе. Наравно, замена увек постоји – ракете система град, додуше мањег калибра (122/128 mm), али прилагођене *огњу*.

Ми смо, дакле, у Никинцима, гледали ватромет градових ракета, и морамо признати да је био исто тако ефектан као и *огњев*. И док су једна за другом излетале ватрене буктиње, не дајући предах мислима, морали смо да констатујемо – стари добри *огањ* није изневерио ни овога пута, ни конструкторе, ни испитиваче, а ни произвођаче усавршеног електронског окидача, УЕО-32, дела који је том приликом испитиван.

■ ЧУДО ТЕХНИКЕ

Када говоримо о вишецевним бацачима ракета морамо навести да је у Војнотехничком институту постојала школа система невођених ракета, односно ракета и лансера невођених ракета из које је у релативно кратком времену изашло неколико познатих средстава НВО – најпре је то био ВБР 128 mm, М63 *пламен*, потом ЛРСВ 128 mm, М77 *огањ*, а 1987. године усвојен је у наоружање и ЛРСВ 262 mm, М87 *оркан*, домета већег од 50 km који нас је прославио светом.

Родоначелник те школе и главни конструктор свих тих вишецевних бацача ракета био је генерал у пензији Обрад Вучуровић. Они који га знају кажу да је изузетан човек који је јако добро познавао и ракету и лансер и аутоматику, па се његова знања користе и данас. Са њим су стручњаци из ВТИ-а у сталном контакту.

Његови следбеници и настављачи те школе данас су инжењери Драгослав Живањић, конструктор лансера и одличан познавалац система, потом Даница Величковић, конструктор ракета, дама која је лични печат оставила у пројектовању ракета за системе *пламен* и *огањ*. Стручњак за аутоматику и пројектант усавршеног електронског окидача који се у Никинцима испитивао је Зоран Цимбаљевић, дипломирани електро-

инжењер. Њих троје, укратко речено, држе у рукама системе невођених ракета и носиоци су више задатака из те области. Као резултат њиховог рада произашла су средства ЛРСВ 128 mm, М64/94 пламен-С, ЛРСЧ 262 mm, оркан 262 mm и ракета 128 mm, пламен-Д.

А какво је средство *огањ*? То је први потпуно аутоматизовани вишецевни бацач ракета. Скоро сви механизми су покретани електромоторним погоном помоћу којих се спусте све четири стопе оруђа, лансер изнивелише у две осе, нанишани врло прецизно по правцу и елевацији у „један хиљадити“. Пуњач је био потпуно аутоматизован – кад се испуцају 32 ракете из лансера, могле су одмах да се напуне још 32 из пуњача и за неколико мунута изведе још једно гађање из истог оруђа. Сем тога, *огањ* је и привлачног изгледа – компактан, пропорцијалан, складан, и за то доба био је чудо од технике. Рађен је по угледу на систем *град*, али у другом калибру. Сличан, а оригиналан.

Домет ракета за *огањ* је 21 километар, а теме путање пројектила (највећа висина на путањи) досеже 7,3 километра. На *ољу* је временски интервал између опалења две ракете 0,6 секунди, а за 20 секунди се испали цео рафал. При стартовању ракетног мотора, у стотом делу секунде у мотору се развије температура већа од хиљаду степени Целзијусових и притисци већи од 200 бара.

Инжењери Зоран Цимбаљевић и Илија Ботић

Вишецевни бацачи ракета предвиђени су за брзу и изненадну паљбу и уништавање површинских циљева и недовољно обезбеђених (заклоњених) јединица у напредовању. Конструктори *огња* су се трудили да то средство учине максимално мобилним, да га привуку што ближе фронта, и да, кад испали рафал, може врло брзо, за непун минут, да из борбеног пређе у маршевски поредак. Испа-

ли што јаче и закљони се што пре – то је суштина приче. Зато и служи аутоматизација. Вишецевни бацачи ракета често одлучују о исходу битке и зато су први циљ непријатељске авијације. Због тога је и систем максимално аутоматизован.

И поред свих тих врских одлика, неки артиљерци (хаубичари и тобције) налазе му замрке – има велико растурање на циљу и није прецизан. На те критике одмах реагује инжењер Даница Величковић:

– Чињеница је да ова средства нису прецизна као топови, али је и њихова намена другачија. Она не служи за уништавање тачкастог циља већ површинског. А рафал из *огња* требало би да покрије површину од једног хектара. Слика растурања је елипса која се мења у односу на домет – и на максималном домету растурање није велико и износи 50 метара од средњег поготка групе. У убојитост *огња* не треба сумњати. Можемо само да претпоставимо шта би урадило 128 пројектила из четири *огња* у 20 секунди, и да се запитамо колико би хаубица требало извести на ватрени положај да постигне ту густину ватре у тако кратком времену.

Али то су увек симпатична тобијска и ракеташка надмудривања. Оно што је нашој причи важно је да се на ватреном положају у Никинцима жељно очекивао рафал из *огња*.

А све је почело 2002. године, када се у 52. мешовитој артиљеријској бригади, која је била на полигону Пасуљанске ливаде, десио ванредни догађај – услед самолансирања ракете погинуо је један војник. Након тог ванредног догађаја формиране су комисије са задатком да утврде технички узрок догађаја, а затим техничко стање аутоматике на свим лансерима у Војсци. Комисије су биле састављене из представника Управе артиљерије, стручњака ВТИ-а, ТОЦ-а и ТРЗ Чачак.

Инжењер Цимбаљевић прича да су дуго испитивали како би открили шта се са оруђем десило, чак и више од тога, проверавали су да ли постоји још неки потенцијални узрок. На основу анализа дошло се до закључка да је неопходно усавршавање електронског окidaча на систему.

— И када смо нашли шта је узрок, почели смо одмах да пројектујемо безбеднији електронски окидач који смо назвали усавршени електронски окидач – УЕО-32. Измене су такве да је промењен мањи део основног дигиталног концепта који је постојао на претходном електронском окидачу, али је напојни део, где је лежао узрок нежељеног опалења, сасвим реконструисан. Нисмо хтели да збуњујемо послуге са новим начином руковања окидачем, па смо максимално задржали компатибилност са старим решењем, а променили смо оно што је морало да се промени – каже инжењер Џимбаљевић.

Он објашњава да је израда УЕО-32 подразумевала уградњу нове електронике, на којој би се задржао део постојеће, али са новим и модерним компонентама, уз додатни део по сасвим новом концепту. Тако да сада УЕО-32 омогућава већу поузданост и безбедност коришћења оруђа.

Производња тог уређаја поверена је предузећу ЕИ-ОПЕК из Ниша.

■ НОВИ ЕЛЕКТРОНСКИ ОКИДАЧ

До сада је усавршени електронски окидач прошао више фаза – од пројектовања до испитивања прототипске партије. За прототипску партију ЕИ-ОПЕК направио је четири комада. Произвођачи су, у сарадњи са пројектантом, ВТИ, обавили и бројна фабричка и интерна испитивања, па је уређај тек онда предат ТОЦ-у на завршна испитивања. За та опитовања средство је пријављено у октобру прошле године.

А да се може веровати том уређају гарантују Љубинка Стефановић-Младенов, генерални директор ЕИ Ниш, и Драгослав Стефановић, директор фирме ЕИ-ОПЕК.

— Ми смо у тај уређај уградили врло квалитетне компоненте које су по својим прелиминарним карактеристикама по MIL стандарду но, без обзира на то што је те карактеристике произ-

вођач декларисао, посебно смо их проверили и испробали. Треба рећи да је ово средство производ домаће памети – софтвер и хардвер су наши, а и производња. Увозне су само електронске компоненте – каже Љубинка Стефановић-Младенов.

Директор ЕИ-ОПЕК истиче да су имали врло кратак рок за израду уређаја. Уговор је био на годину дана, али су они успели да свој део посла заврше и пре. Стефановић додаје да његова фирма може такође веома брзо да организује и производњу за опремање тим уређајем свих *огњева* и да обезбеди резервне делове.

Наравно, у процесу настајања новог производа не могу да се убрзају испитивања. Само су опитовања у ТОЦ-у трајала месецима. Све то указује да се изузетно озбиљно приступили провери и уређаја и целог средства. Ниједна тачка прописа о квалитету производа није испуштена и ниједно од важних испитивања прескочено.

■ ЗАВРШНА ИСПИТИВАЊА

Борбена средства, међу која спада и ЛРСВ 128 мм М77 *огањ*, морају да задовоље најтеже захтеве: да поуздано одраде задатак када се за то укаже потреба и да не одраде када не постоји намера

Даница Величковић и Саво Ивковић

за употребом. Другим речима, средство мора да исправно и поуздано функционише када војнику од тога зависи живот, нпр. у борбеним дејствима, а исто тако не сме да делује када може да угрози сопствене снаге и када се пун лансер креће у колони.

Сходно томе, Управа за планирање и развој ГШ ВС, као тактички носилац, пријавила је ТОЦ-у на завршно испитивање прототипску партију усавршеног електронског окидача (УЕО) како би се оценили: степен испуњења тактичко-техничких захтева (ТЗ), захтева из прописа о квалитету производа (ПКП) и захтева из ПКП за лансер, усаглашеност са општим техничким захтевима и прописима с обзиром на намену и услове експлоатације производа, квалитет извршења функције (намене), безбедност за руковање, експлоатациона сигурност, компатибилност, употребљивост средства у стварним експлоатационим условима, с обзиром на прописан ТЗ, савременост и перспективност примењених техничко-технолошких решења средства као целине, те степен завршености његовог развоја.

У Техничком опитном центру је, по устаљеној технологији рада, формиран мултидисциплинарни радни тим, састављен од стручњака из области електронике, електроенергетике, мототехничких и балистичких ракетних система, који ће обавити завршна испитивања. На челу тог тима је Илија Ботић. Они су проучили техничку документацију приложу уз пријаву, а затим израдили програм и план завршних испитивања који је одобрио тактички носилац. На основу одобреног програма и плана најпре је нов електронски окидач лабораторијски испитан. У току тих опитовања проверене су функција окидача и издржљивост средства на различите климо-механичке услове који симулирају реалне услове експлоатације (рад у целокупном температурном опсегу од -30° до $+55^{\circ}$ Целзијуса, при напону напајања од 18 V до 30 V, отпорност на вештачко старење у складним условима од -40° до $+70^{\circ}$ Целзијуса, са влагом и циклично променљивом температуром, а и отпорност на механичке утицаје – вибрације, потресе, ударе и слободни пад са висине од два метра).

Након доказивања квалитета у лабораторијским условима, уграђен је нови окидач на лансер возила ЛРСВ 128 mm М77 *огањ*, а затим су отпочеле провере карактеристика функционалности и безбедности, те електричних карактеристика подскопа УЕО-32 на интегрисаном систему. Како је на тај начин утврђена компатибилност новог уређаја са системом могла су да отпочну опитно-експлоатациона испитивања.

Циљ тих опитовања је да се провери сигурност, поузданост и употребљивост средства у стварним експлоатационим условима и то испитивањима возњом и полигонским гађањем. У току возње по различитим теренима Фрушке горе (макадам, испресеца на ледина и савремени асвалтни коловоз) најпре су проверени квалитет монтаже и отпорност на различите услове транспорта, а последњи тест је полигонско гађање.

■ ВЕЛИКО ФИНАЛЕ

– Полигонско гађање је последњи чин завршних испитивања јер се тада немилосрдно откривају и најскривеније мане новог средства. То је уједно и најстроже испитивање, али и најскупље јер цена једног пројектила надвишује све остале трошкове. Због тога смо са посебном пажњом почели да осмишљавамо и пишемо програм за гађање, који је након тога преиспитан на више инстанци у ТОЦ-у. Усвојен програм садржао је најтеже услове гађања у којима се средство налази при реалним

условима употребе. Током свих тих провера нови електронски окидач мора да покаже поузданост и безбедност, чиме се потврђује и квалитет извршења функције, намене – објашњава пуковник др Мирољуб Вукашиновић, начелник Сектора за наоружање ТОЦ-а.

И тек после тога могло је да почне велико финале у Никинцима, уз посебне мере безбедности – сви су морали током гађања да буду у заштићеном објекту, чак и кад током испитивања није требало да дође до опалења. Разлог је био чит – то оруђе на ватреном положају управо је оно из којег се пре пет година десила несрећа. Конструктори из ВТИ-а намерно су тај огањ узели као репрезент, јер ако се он покаже као безбедан и ефикасан, онда ће и остали.

Велико финале донело је узбуђење и ишчекивања. У Никинце су стигли представници произвођача, инжењери из ВТИ-а, али су ватрени положај и оруђе били резервисани за чланове радног тима ТОЦ-а предвођених инжењером Илијом Ботићем. Командант опитне посаде капетан Милосав Симић, прилично оштро је „брањено“ испитаника од свих љубопитљивих посетилаца (осим конструктора), али је главни филтер ипак био командант полигона пуковник Бора Михаљевић. Обезбеђено је да се цео опит, посебно рафал, снима са више камера, чак и из хеликоптера, јер тај догађај је прворазредан.

Као безбедносно-сигурносна провера, најпре је изведено симулационо пробно гађање са електрозапалјивим капислама које се активирају уместо реалних припала у ракетама, под потпуно истим условима као при стварном гађању. Програмом је предвиђено да се гађањем испита 40 ракета, а то јединачном паљбом осам оригиналних бојних ракета за тај систем (128 mm М77) и рафално са 32 бојне ракете М122/128 *град*. Опит се одвијао на следећи начин – најпре је испалењена једна ракета, па су извршена испитивања у дозвољеним и забрањеним зонама, а онда седам појединачних гађања.

Пре рафала, испалењена је још једна ракета са пуног лансера да би се коначно проверило да ли је нанишањено све како треба, а онда је уследио најатрактивнији део – рафал од 31 ракете. И не зна се да ли је била величанственија паљба на ватреном положају или у рејону циља (са безбедне удаљености). У сваком случају, узбуђења је било на претек. А посебно снажан талас радости узбуркала је чињеница да је гађање било успешно. Артиљерци би рекли да је то била музика пуног рафала.

Утисци са тог гађања били су недвосмислени – усавршени окидач се током опитовања показао као поуздан и безбедан уређај, а стари лансер остао је и даље фасцинантно средство. Рафал је изведен школски. Електронски

Снимко Звонко ПЕРГЕ

Капетан
Милосав Симић

прецизно је на сваких 0,6 секунди из огња излетала по једна ракета, без икаквог застоја. А конструктори из ВТИ-а сматрају да су у погледу концепције, конструкције и примењених техничко-технолошких решења задовољени сви захтеви постављене тактичко-техничким захтевима. До краја пројекта остаје да се уради техничка документација за нулту серију. И то ради Војнотехнички институт.

Када стигну резултати елабората који ће после окончаних завршних испитивања урадити ТОЦ, кренуће процедура усвајања у наоружање, а после тога уградња на свим осталим *огњевима*.

■ МОГУЋА УНАПРЕЂЕЊА

Ту је крај приче о новом електронском окидачу, али не и о систему *огањ*.

У Управи за планирање и развој (Ј-5), која је тактички носилац овога средства, потврђују да је, после најновијих организацијско-мобилизацијских промена, *огањ* (пored самоходних хаубица гвоздика) проглашен перспективним средством и да војска има потребу за његовим усавршавањем. Парадокс је што се на тој листи није нашао *пламен-С* за кога је развијено буквално све, а комплет производња се одвија у земљи. А да је то квалитетно средство потврђује и успешна продаја већ неколико транши његових ракета једној европској земљи.

Оригиналне ракету су, међутим, болна тачка *огња*. Тај проблем наглашава и потпуковник Родољуб Ђорђевић, који је у Управи за планирање и развој задужен за артиљерију. Наиме, нова ракета која је за њега развијена, уведена је у наоружање 1991, а конструисали су је Дана Величковић и њен колега Рајко Стругар, који је данас у иностранству. Била је одлична, али има само једну ману – производила се у Босни, у Претису. Српска наменска индустрија данас нема опрему потребну за специјалну обраду и то кочи освајање производње. Стручњаци из ВТИ инсистирају да се тај проблем реши и да се „затвори“ прича о тој ракети, али тренутно све стоји. Срећом имамо ракете *град* (122/128 mm нешто краћег домета – од 17 km) које су, помоћу пар прстенова, прилагођене да уђу у лансер. Али то није елегантно решење за један тако складан систем.

Потпуковник Ђорђевић каже да су у Управи свесни тог проблема и покушавају да га реше. Систем *огањ* 128 mm не постоји нигде у свету сем код нас и једно од могућих решења је да се пређе на калибар 122 mm и да се, заједно са Институтом цеви промене у нови калибар. Он предлаже да се усвоји и ракета коју је

урадило предузеће EdePRO, а реч је о пројектилу град 122 mm дупло већег домета од оригиналне ракете – 40 километра.

О модернизацији система *огањ* размишљају и у ВТИ. Даница Величковић каже да су могућа усавршавања у правцу повећања домета, осавремењавања муниције и аутоматизације оруђа. *Огањ* је захвалан за све те ствари, мада је он можда наш најсавршенији систем (иако је урађен 1977) и једно од најбољих и најопремљенијих средстава које се налази у нашој војсци. Инжењер Величковић објашњава да *огањ* може да се осавремени повећањем ефикасности бојне главе чиме му се увећава и дејство на циљу. То се може остварити или већ поменутом касетном бојном главом, која је развијена са ракетом 1991. године (али употреба касетне муниције није дозвољена), или избором нових врста експлозива и квалитета кошуљице. Реч је о бризантним, композитним експлозивима. Она додаје да се пројектил може осавремени и повећањем безбедности употребе упаљача. И ту су стручњаци из Института имали добру школу.

Осавремењавање аутоматике система, према речима Зорана Цимбаљевића, подразумевало би замену постојећих електромоторних погона моторима и електроником најновије генерације, уградњу модерних сензора и давача у нишанском и систему за оријентацију и навигацију. Потребни су и нова рачунска опрема и радио уређаји. Већи ниво аутоматизације учинио би сувишним неке подсистеме оруђа попут нивелације.

Када је реч о лансеру, у Институту су свесни да за производњу класичних цеви немамо технологију јер је и она остала у Братству у Босни, али да постоје нове технологије производње лансирних цеви које су у ВТИ развијене у оквиру разни других система и задатака. На пример, може да се примени нова технологија на којој ради инжењер Драгослав Живанић, или да се направи контејнерско паковање са цевима од стакло-пластике. То је најсавременије решење које ВТИ покушава да освоји. Само изменом контејнера осавременило би се средство, а остали би постојећи системи аутоматике и лансера. Сем тога, контејнери би служили и за чување и складиштење ракета.

Наведена унапређења учинила би средство прецизнијим, аутономнијим, ефикаснијим и спремнијим за борбу и у 21. веку. То су жеље, али живот намеће стручњацима бројна ограничења. У Институту знају да ће сва њихова решења угледати светлост дана само ако средство на коме раде буде што више технологизовано и јефтиније. Јер, не сме се заборавити – *огањ* је и без тога скуп систем. ■

Мира ШВЕДИЋ

Blitzkrieg II Frontline: Fields of Thunder

У последњих неколико година, у свету стратегија у реалном времену, које за тему имају други светски рат, високу позицију држи и серијал Blitzkrieg. Најновији наставак за тему има битку код Курска, где у двадесетак мисија имате могућност да играте са обе сукобљене стране.

БИТКА КОД КУРСКА

Познаваоцима серијала Blitzkrieg неће бити тешко да се привикну на неке од новитета који се појављују у тој игри. Могућности које су вам на располагању врло су разноврсне и зависе од јединице до јединице. Због великог броја разноврсних јединица неће вам бити лако да се снађете са свим могућим опцијама.

Неке од опција помажу вам у мисијама где морате да се браните док су друге веома корисне у офанзивним мисијама. Тенкови се могу укопати, а неки од њих имају и могућност да брже отварају ватру, да буду прецизнији или да пуцају у покрету. Наравно, пешадија може да користи артиљеријска оруђа која немају посаде или да заузима разне објекте којих има у великом броју. Свака од мисија коју играте заправо је комбинација офанзивних и дефанзивних задатака.

ПОЈАЧАЊЕ

Уколико успешно заузмете неку од задатих тачака, добијате појачање. Јединице које обично добијете на почетку довољне су за заузимање прве тачке, а појачање које након тога стиже није

ништа мање него што сте имали јединица на почетку мисије. Али одлична изbalансираност у мисијама показује вам да како будете напредовали у некој мисији, све теже заузimate или браните стратегијске тачке. Резултат тога биће да, иако на први поглед лако освојите задате циљеве, морате да покренете мисију из почетка, јер вам недостаје јединица за касније освајање. Проблем је утолико већи што је вештачка интелигенција на завидном нивоу.

Највећи проблем који се у ранијим верзијама игре појављивао био је то што је непријатељ често имао артиљерију која је била „невидљива“, „смртоносна“ и „неуништива“. Сада је могуће слати извиђачке авионе и тако „невидљива“ артиљерија може лако да постане ваш циљ. Смањена је и снага артиљерије, па није више ни толико „смртоносна“ ни „неуништива“. Наравно, ни ваша артиљерија није јака као пре, а и непријатељ користи своју извиђачку авијацију. Из мисије у мисију, како ћете напредовати, добијаћете нове јединице, а стратегијска мапа ће се мењати и појављиваће се нове мисије.

Препоручујем вам да погледате и енциклопедију наоружања у којој су представљене све јединице које можете срести током игре. И немојте да заборавите чињеницу да игра није нимало лака и да је потребно много времена да је завршите.

■ ЕФЕКТИ

Графика у овој стратегији урађена је са добром оптимизацијом, што значи да је ниво детаља на јединицама смањен, али се и даље лако препознају различите јединице. Ефекти попут експлозија и сунчевих зрака који се пробијају кроз облаке веома су добро урађени и потпомажу реалности те стратегије. Околина у којој се одвијају борбе веома је лепо урађена и природа као и објекти делују врло реалистично. Звук прати графику и доприноси атмосфери.

Због добре оптимизације игра не захтева јаку графичку карту у вашем рачунару, али због бројности јединица на бојном пољу меморијски захтеви нису мали.

Веома је занимљиво што је издавач те стратегије (Paradox Interactive) одлучио да игру продаје по цени од само 30 долара. Ако погледате да цена просечне висококвалитетне игре обично изнад 50 долара, овај наслов по цени спада у нискобуџетне игре, што, дакако, није. Чак су и оцене које је та стратегија добијала још док је била у развојној фази изнад просека. Зато је ниска цена право изненађење.

Минималан хардвер потребан за ову игру јесте рачунар са инсталираним оперативним системом Windows (било која верзија), процесором на 1,5 GHz (Pentium III или Athlon), 512 MB меморије, DVD ROM, јер се игра дистрибуира на DVD, и нешто више од 1 GB простора на вашем диску за њену инсталацију. ■

Игор ВАСИЉЕВИЋ

МРЂАН БАЈИЋ, СКУЛПТОР

РЕСЕТ КАО МОГУЋИ ПОЧЕТАК

Снага нашег националног идентитета посматрана на примеру моје судбине, можда и јесте у томе што је 1993. требало да путујем у Венецију као уметник са простора Југославије, а нисам, а ове 2007. сам ипак стигао до Бијенала, представљајући Републику Србију. Као да се турнус наших судбина, не само моје, заротирао и некако затворио ту капсулу која нам се догађала, и у коју, надам се, никада више нећемо уронити.

По избору комесара Владимира Величковића, на 52. Бијеналу у Венецији, Србија се први пут самостално представила пројектом *Reset*, који је осмислио вајар Мрђан Бајић. Занимљиво је и то што се читава припрема за овај пројекат дешавала у простору у коме је пре бомбардовања радила Војна штампарија, а у коме ће у догледно време бити смештен Музеј града Београда. Разумевањем Управе за односе са јавношћу Министарства одбране Србије и Скупштине града, тај простор је у међувремену постао идеално место да се заврше скулптуре којима нас је Мрђан Бајић представио у Венецији.

Пројекат *Reset* садржи три целине: *Yugomuseum*, *Backup* и *Reset*. Градећи сопствени уметнички доживљај стварности скулптор Мрђан Бајић, професор на Факултету ликовних уметности у Београду, једноставно није дозволио да године иза нас остану „године које су појели скакавци“ у „времену инсомније“. У ишчекивању генерацијске изложбе на те теме, сам настоји да остави траг о свом времену. Како је то и наше време, а траг постаје више него генерацијски читљив, његова уметност надроста појединачан доживљај стварности и постаје оно опште – вредно трајања. Тако, како је то у каталогу који прати Пројекат записала Биљана Србљановић, Мрђан Бајић мирно заузима своје место уметника из Србије, али оне коју сам ствара, својим универзалним вредностима, гласним постојањем, вечитим непристајањем и уметничком истином – тачнијом од било које друге.

Када сте 1993. године први пут изабрани да излажете у националном павиљону на Бијеналу, Ви ипак нисте стигли до Венеције. Како данас читате ту игру судбине, усуд или – ко зна шта ли је?

– У том тренутку су се одвијали драматични догађаји који су се тицали живота свих нас. Морам признати да у таквим тренуцима и нисам имао реално очекивање да ће се то догодити. Сви смо били у ситуацији заустављања наших нормалних живота. Било ми је жао, наравно, али морам да кажем да тада вероватно не бих био спреман, на начин на који сам то сада. То јесте својеврстан прст судбине, јер сам 1990. године на позив жирија Венеције учествовао на Перту, тако да је чињеница да је 1993. године требало да излажем у Венецији, била логичан след у развоју једне логичне уметничке каријере европског жанра. Како смо се тада

налазили у искључивању из сваке врсте нормалности, па и те, сећам се тог тренутка као неког осећања да ми се догађа нешто што је и логично да се догоди у контексту читаве те целине. Из неког другог угла, када се издвојим, догоди се и једно другачије осећање које је Биљана Србљановић јако добро поентирала у каталогу за овогодишњи Бијенале, а то је да је већина нас, без икаквог личног делања, добијала различите идентитете које су нам само једноставно лепили. Кажем, без нашег учешћа у томе. Ти идентитети су нас представљали, ишли пре нас, иако смо сви ми знали да смо нешто сасвим друго. Са ове дистанце гледано, чини се да је међународна заједница, која је тадашњој Југославији прописала санкције, урадила нешто сасвим будаласто. Све нас је још више затворила у затвореност у коју смо, додуше, и сами срљали. Снага нашег националног идентитета посматрана на примеру моје судбине, можда и јесте у томе што је 1993. требало да путујем у Венецију, а нисам, а ове 2007. сам ипак стигао до Бијенала, представљајући Републику Србију. Као да се турнус наших судбина, не само моје, заротирао и некако затворио ту капсулу која нам се догађала, и у коју, надам се, никада више нећемо уронити.

Нешто касније, од 1998. до 2002. године трајао је Ваш рад на пројекту Yugomuzej. Шта сте све унели у њега, уз мало носталгије и цинизма, попут зачинског биља, чисто због бољег варења?

– И неке моје претходне изложбе имали су ту потку. Док сам радио *Речник*, то је опет било неко трагање за идентитетом језика, визуелног. Претходне изложбе из 1992. и 1996. такође су биле покушај да се разуме контекст из кога долазимо и у коме покушавамо да кажемо нешто изнутра, а што се односи на све што се дешава споља. С друге стране, у мом уметничком васпитању које је базирано на модернизму претходних генерација, постојала је нека врста уписане запреке да се иде у директну политизацију, са лошом меморијом на соцреализам. У мени је постојао извесан страх од памфлета, од нечега у шта и јесам уронио *Yugomuzej*, уз потребу да просто избацам из себе све то што су насилно убацивали у моју унутрашњост. Сву ту количину историје која се распростирала требало је рекапитулирати као искуство. То је управо била та тачка, коју сам, приватно, као и сви други, на своје сопствене начине – испитивао. Испитивао сам своје васпитање, моралне и етичке постулате које сам усвојио, сажвакану историју коју смо још као деца добијали, а коју нисмо преиспитали. Можда је управо она читаву једну генерацију довела до тога да буде неспремна за све што се догодило крајем осамдесетих година, одсуством воље да организовано реагује на уплив примитивизма, пре свега у разумевању друштвених односа. То смо некако пропустили, и све се нагомилало. Вероватно све то није ничија лична одговорност, али се мени чини да нека заједничка, генерацијска одговорност постоји. Када неко буде сумирао реакције генерације која је у том тренутку била зрела, видеће и да је она допустила да се догоде деведесете. На страну политичке импликације које су пристизале споља, економске тензије које су у таквим околностима биле логичне – то је камен који ова генерација носи.

Пројекат *Yugomuzej* почео је без идеје да ће бити тако велики, тако опсежан и дуготрајан. Почео је као нека врста дневне реакције, прављења тих малих експоната од свакако важних предмета који су се gomилали током историје тих неколиких Југославија, које су тако различите на овом терену постојале. У почетку сам те мале артефакте слао пријатељима, онда се тај круг проширио, људи су реаговали јако добро, па су онда они слали своје предлоге... Све се то дешавало у време када је медијско поље експонирања било затворено, или самозатворено неком врстом одустајања интелектуалаца да учествују у оним медијима који су испод нивоа достојанства говорили о нашој стварности. Година бомбардовања, и неколико година после, биле су за мене време живе комуникације којом је *Yugomuzej* постављен: са другим људима, пред другим људима и за друге људе. Када се колекција

прикупила, почели смо промоцију тог измишљеног музеја, прво на Славији, а онда у Центру за деконтаминацију, неколико других простора, а своју термалну ситуацију добија приказивањем рада у холу Павиљона сада Србије, некада је било Југославије. Павиљон јесте симбол појављивања наших уметника у жанру националних презентација, а *Yugomuzej* ће ту остати и даље у предворју, као траг саморефлективности уметника који долазе из Србије, потврде да смо о времену водили рачуна, а да на неки начин све то једном за свагда закуцамо, како би колегама које касније ту буду излагале било једноставније да са увертиром, која већ постоји, представе свој рад.

Говоримо о крају 20. века у Србији, времену које је било прилично тешко за живот, а претпостављам и уметност. Нису ли то тренуци када се уметник можда најискренија запита чему стварање, а онда и најдубље у себи пронађе прави одговор. Који је Ваш?

– Јесте тако. Уметничка заједница којој припадам и коју представљам, мислим на визуелне уметнике, једна је часна заједница. Та есенцијална питања су била на тапету, природно или принудно, како хоћете. Људи су на њих одговарали. Постојала је у то време шала да у Швајцарској, на пример, људи могу да се баве само залагањем за права верерица, рецимо. Све остало је регулисано, каналисано, одређено. Говорим то свестан чињенице да није све баш тако. Свака степенница цивилизације носи неку врсту проблема којих нисмо свесни све док се не појаве у нашим животима. Позив да се запитам о суштинским питањима код нас био је јак: зашто, како, чему... Далеко сам од тога да помишљам да је ангажована уметност нешто специјално. Једним сегментом њом сам се бавио јер нисам умео другачије. Потпуно ми је разумљиво да суштински гледано у једном Ђакометијевом цртежу има више стрелње него у гомили памфлета. Унутрашњи језик уметности је увек дубљи, јачи, дуготрајнији. Само су некада потребе времена, или потребе индивидуе, такве да се свесно уплови у неко друго поље. Тек очекујем да ће, са неким одмаком времена и озбиљнијим приступом, бити урађена та врста рекогностицирања, генерацијским изложбама које ће, претпостављам, показати како се време о коме говоримо читавало и отиснуло на нас.

Нажалост, визуелним уметницима је измакла та нека врста масовније комуникације, неумећем уметника, институција, или незаинтересованошћу средине. У Венецији људи заинтересовано пролазе у стотинама, хиљадама кроз павиљоне. За 15 минута ту прође више људи него што то ми имамо на најпрометнијем излагачком месту, на отварању изложбе. Остаје питање шта је све пропуштено да тај комуникацијски ниво визуелне уметности овде буде развијенији. Увек имам то жаљење што се у овом граду толико зна и прати филм, позориште, а тако мало, спорадично и маргинално, наше институције приказују изложбе некој широј публици.

Имам то дивно, фантастично, али нажалост доста усамљено искуство у односу на колеге, те велике скулптуре у Југословенском драмском позоришту, која нема никакав идеолошки разлог зашто постоји. Њена стална комуникација са људима је дуготрајнија, ефектнија и важнија, од изложбе у белој коцки галерије, са врло мало текстова, рефлексја, углавном уз посете колега. Где је и зашто тај ланац прекинут, то би неко ко преузима одговорне функције у култури морао да се запита веома озбиљно.

Каква је била комуникација пројекта Reset на Бијеналу?

– Интересовање је било огромно. По текстовима у страниој штампи наш национални павиљон је веома примећен. Имао сам осећај да сам урадио тачно оно што сам желео и да је та врста проласка кроз полумрачну капсулу пре уласка у јако осветљени, натурални простор Павиљона, без икаквих архитектонских интервенција, огољен, скоро нулти, где су скулптуре постављене као да су бачене у свој својој неаранжираниости – прави ход. По реакцијама, непосредним и посредним, чини се да је идеја читљива. Када смо смишљали назив за нашу поставку, имали смо страх да је

Reset, можда превише директно, читљиво. Али сам ја ипак желео да се обратим широкој публици. Мислим да је она то разумела.

Ланац о коме смо мало пре говорили покидан је, између осталог и затварањем у неразумљиво самих уметника.

– Управо сам се вратио из Париза и могу вам рећи да је нова поставка Бобура очаравачућа управо због тога што је визуелно тако софтана, сочна и атрактивна. Ако говоримо о визуелном језику, онда би пре него што се упутите у трећи, четврти или пети лејер значења, и пре него што почнете да читате тумачења филозофа и историчара уметности, који наравно дограђују значење самог рада, морате имати и један подстицај, позив да у све то уђете. Поставка мора да вас визуелно „покупи“, да вам пребрише поглед, да вас заведе до мере да нешто хоћете даље. Ако нема тог првог завођења, све остало постаје мање важно...

Reset би могао бити и могућност новог почетка. Коју врсту ресетовања препоручујете и да ли је оно уопште могуће – када тако интензивно живимо историју?

– Изложба је ипак само изложба, а ми смо на равни метафоре. Када добијете задатак да на неки начин представљате више него самог себе, национални павиљон је у питању, пустите се ипак у шири контекст, покушај да заокружите. Поставком у главном простору Павиљона покушао сам да поново укажем другима на право људи одавде да се пуним интензитетом баве својом индивидуалном причом, каква год она била. После година интензивног рада, изложби, застоја и ја сам имао неки замор од осећаја да предмети које сам радио не проналазе своје место у реалности. Зато сам желео да упоредим једну индивидуалну ситуацију са реалном потребом да ми сваки пут када се тај наш „компјутер“ заглави једноставно притиснемо дугме са написом *Reset* – па шта год било. Када је ситуација лоше форматирана, болесна, или једноставно није како треба, неопходан је здрав однос – да се са тиме суочимо, идентификујемо, не би ли све то сместили тамо где треба. Мислим да ће наше друштво такву „команду“ морати широко да примени. Када то кажем не мислим да ћете проблем решити ако узмете чекић и разбијете компјутер, искључите га из струје или развалите ногом. Много је боље пронаћи рационалну опцију. Мислим да смо доста седели и бавили се политиком. То је погубно за наше животе, а неделотворно. Сада би свако од нас требало да се бави својим послом, онако како треба и најбоље што може. За појединца, чини се да је то најбоља опција.

Својим радовима створили сте својеврсну паралелну, како то каже Биљана Србљановић, его-историју. Како је више него оправдано присутна теза да је уметничка истина понекад тачнија, каква је онда одговорност уметника?

– Одговорност је огромна, уз настојање да све што радите радите без подметања, са неком врстом, хајде да то изговорим –

поштења, елементарне етичке одговорности. Концепт *Yugomuzeja* је на неки начин лудачки, шалвив. Читава поента арта су мере и пропорције. Наравно, не мислим буквално на композиционе односе, већ на ону специфичну врсту мере са којом и своје сопствене ране можете дубоко да погледате, али да то буде начин који не прекорачује оправданост. Ако постоји та нека врста општости, онда ћемо преживети, а ако не, биће то нека досадна прича о неком досадном времену које више никога не занима.

Музика која прати Ваш сајт носи рефрен: Welcome to Serbia. Шта је то што ће онај који данас дође у Србију, музеј под отвореним небом, моћи да сагледа? Каква га Србија чека?

– Музика је урађена када је Радио Келн правило емисију о *Yugomuzeju*. Како они то раде веома озбиљно, Виола Крамер, немачка уметница која се бави звуком, направила је музичку подлогу, коју сам касније, уз њену дозволу, наставио да користим. Тон је направљен истим системом „пачворка“ као и визуелни елементи за сајт, тако што су покупљени елементи песама, политичких говора, првог јављања Радио Загреб... Он је уједно и звучна подлога малог филма који се врти у Венецији.

Каква је Србија данас? Овде је ситуација јако скоковита и променљива. Од када сам се вратио из Венеције, све ми некако стабилније звучи. Пријатељи ме бар нису сачекали са политичким причама.

Читања овог нашег простора људи који дођу са стране су различита. Кад моје колеге из иностранства дођу овде да раде са студентима, када су упућени на људски професионалан квалитет, њихове су опсервације јако добре. Чак им се и наши животи чине опуштенијим, у смислу слободног времена, које они немају, релације међу људима лишене користољубивих елемената. Изгледа да није то баш свима богом дато у другим земљама. Наравно, економска криза и даље постоји, друштво је ужасно рапљено. Мислим да ми нисмо свесни колико смо дугим низом година сазидали неку врсту предрасуда код људи који нам долазе. Они су често пристојни да то не кажу. Да би се промениле све оне слике које су о нама ишле по свету, биће потребно још много паметних речи и одлука, фантастичних тенисера и дивних уметника. Мислим да ће се пејзаж ове земље стабилизovati када почне регуларно прикључивање европској заједници, када се регулишу те велике политичке теме. Онда ћемо можда доћи и до малих политичких тема, које су суштинске – попут одговора на питања где живимо, како се лечимо и слично.

После девалвације многих вредности, којима смо били сведоци, шта је то у шта, упркос свему, успевате да верујете?

– Верујем у кретање, еманципацију друштва у којој свако од нас може да учествује. У формалном смислу нисам религиозан, али свако ко је иоле интелигентан зна да ни науком многе ствари нису објашњене. Велико непознато постоји. Зашто смо баш такви, где ћемо после, шта је то са нама... Не поседујем кључ који би ми помогао да се снађем, али је у том неком батргању, у покушајима трагања за одговорима – смештено све то што радим. ■

Драгана МАРКОВИЋ

ПОХВАЛЕ ИЗ ЦЕЛОГ СВЕТА

На Међународном конкурс карикатуре „Fax for peace – fax for tolerance“ у Италији на тему „Мир, толеранција, борба против расизма“ наш стални сарадник и карикатуриста Никола Оташ освојио је прву награду у категорији сатире.

Церемонија доделе награда била је 7. јуна 2007. у граду Сплимберго код Удина. Иначе, у последњих годину дана, ово је 16. међународна награда Оташа за ангажовану карикатуру, а 56. у његовој богатој и веома запаженој каријери карикатуристе.

Осим тога, на недавно одржаном Међународном фестивалу „Зилеле Хуморули“ у Буковини у Румунији, у варошици Гуру Хуморулуји, Никола Оташ и

такође наш стални сарадник Југослав Влаховић добили су још по три престижна признања: Специјалну награду Асоцијације професионалних карикатуриста Румуније за допринос светској карикатури, диплому на конкурс у селекцији страних карикатуриста на тему „Воде“ и, конечно, диплому за успех које су у Румунији постигле његове самосталне и врло посећене изложбе карикатура које су приређене у оквиру тог фестивала.

Захваљујући Николи Оташу и наш магазин нашао се у чуваном алманаху „World Press Cartoon – Sintra 2007“. Наиме, његова карикатура „Без наслова“, објављена у „Одбрани“ 15. јула 2006, осим што је добила признање те уважене асоцијације из португалског града Порта, нашла је своје место и на 391 страни ове подебеле и изузетне публикације најбољих светских објављених карикатура. На тај начин и магазин „Одбрана“ ушао је у ред најзначајнијих светских новина, ревија и публикација, које су, током прошле године, имале слуха и за карикатуре и то оне – најбоље. ■

Д. МАРИНОВИЋ

АНТОЛОГИЈА СРПСКИХ ГЛУПОСТИ

Књига „Није српски лупати - антологија савремене српске глупости (1)“, коју су приредили новинари Зоран Павић, Ненад Зорић и Славиша Лекић недавно је представљена у галерији „Озон“.

Како кажу приређивачи књиге, у овој савременој антологији српских „бисера“, од 320 страница, нашло се „све оно што је иоле смешно и много глупо“, а што нас је пратило последњих 17 година. Тако су се у књизи нашле изјаве бивших и садашњих политичара, естрадних звезда, спортиста, јавних личности, уметника, генерала, глумца...

– Тражећи „душу епохе“, мазохизмом пасионираних архивара и спелеолога, аутори су заронили у те медијске шпигле и јазбине, чији логореични, документациони талог прелива епоху, неуморни да сублимирају ствар, да сутра „пресек епохе“ имамо спакован на једном месту, као (анти)ризицу. Методолошки вешто, поделили су „материју“ по областима: од рата, Хага и фамилије, преко естраде, до медија, гусли и историје. Резултат је импресиван: читав један шлепер годинама товарен, сад је селектован и сортиран.

Преко 50.000 „бисера“! Па, 50.000 кромпира није мала ствар, а камоли толико јединица глупости, и то оне „хаику“, непатворене, „глупо, а кратко“. Штета је што глупост не може да се рециклира као секундарна сировина, па да од ње добијемо и нешто за употребу. Овако, бар имамо по жанру уникатно „лексикографско“ штиво за евоцирање и разоноду – каже један од рецензента књиге Зоран Пановић.

У веродостојност 50.000 „бисера“, како кажу приређивачи ове књиге, нису се упуштали јер су изјаве наших бројних јавних личности – већ биле објављене.

Вреди прочитати! Слатко ћете се насмејати... ■

Д. МАРИНОВИЋ

„ПОРЦУЛАН“ ДЕЈАНЕ НИКОЛИЋ ЛИРИКА СВАКОДНЕВИЦЕ

У београдском Клубу књижевника недавно је представљена нова књига поезије Дејане Николић (Приштина, 1965), „Порцулан“, коју је

штампала Војна штампарија Београд. То је њена трећа поетска збирка, после „Вечере“ (Нолит, Београд, 1989) и „Тристие“ (Народна књига, Београд, 1999). О књизи су говорили Гојко Божовић и Ненад Милошевић, а песникиња је казивала изабране стихове из најновије збирке.

„У Порцулану видимо поезију живих и отворених чула, која покушава да све што постоји у свакодневици постане обликовано и изговорено језиком поезије“, рекао је о књизи Гојко Божовић, наглашавајући да стихови у тој збирци „имају јасно значење и да уједно преиспитују раније уписана значења у културној традицији. Та ранија значења песникиња искушава, превозилази и показује

њихове неистражене могућности“.

Посебно су надахнута прекорачења значењских могућности стихова о Косову, где оно остаје лирска тема, лично доживљена, а јак епски набој и сва

његова значења у нашој културној баштини остају надвлавани лирским доживљајем те драме.

Бавећи се темама из свакодневице песникиња успева да их доведе у везу са митом, са класичним значењима, али подједнако успешно она успева и да мит доведе у везу са свакодневицом. Та повезивања су најубудљивији тренуци у овој иначе радозналој, ускомешаној и разноврсној поезији. То је сусрет који само делује немогућ, али спој традиције и модерности Дејане Николић остварује природно, са лакоћом, и управо та природност и лакоћа су најбоља препорука њене поезије. ■

Р. М.

ИЗМЕЂУ ФРОНТА И ПОЛИТИКЕ

Пише
Александар КОЛО

Због понашања савезника и њиховог закључка са конференције у Техерану, уместо дуго припремане ваздушне подршке снагама Југословенске војске у Отаџбини, већ на самом почетку њене реализације, угушен је главни циљ због ког је стваран југословенски деташман тешких бомбардера. Уместо пружања помоћи борцима на терену у поробљеној Југославији, савезници су деташман употребили искључиво за класичне бомбардерске задатке.

Стали југословенски ваздухопловци распоређени су у различите школе, зависно од специјалности за коју су одређени. Навигатори и бомбардери претходно су морали да прођу летачку проверу на аеродрому Илингтон филд. Потом су навигатори упућени у школу армијског војног ваздухопловства у месту Хондо, док су бомбардери послати у специјализовану школу у Сан Анђелу (обе у држави Тексас). Телеграфисти су обучавани на аеродрому Скот филд у држави Илиној. Највећу групу чинили су стрелци, који су упућени на аеродром Дејвис-Монтан филд, код града Тусона у Аризони. Деградирајућим распоредом нису били задовољни многи пилоти, којих је било много више него што је обука захтевала.

Завршетком специјализованих обука већина полазника сакупила се, средином јуна, у ваздухопловној бази Салинас, јужно од Сан Франциска у Калифорнији, где је требало да се обави оперативна обука посада. Циљ тог дела обуке био је усаглашавање рада свих чланова посада и развијање тимског духа. Обука је потпуно завршена 14. августа 1943, а југословенски ваздухопловци су упућени на неубичајено дуго одсуство. Пауза од два и по месеца дошла је као одјек озбиљних политичких и војних несугласица које су испливале око питања организације и коначне употребе југословенских посада.

■ ТЕШКИ ПРЕГОВОРИ

Још крајем маја 1943, америчка страна изнела је своје гледиште да би југословенским авијатичарима требало, после завршене обуке, понудити да пређу у састав Америчког ратног ваздухопловства. Југословенски амбасадор Константин Фотић инсистирао је на формирању самосталне југословенске јединице, позивајући се на већ постигнуте споразуме. Цео проблем поново је постао актуелан почетком августа, када је командант америчког ваздухопловства, генерал Хенри Арнолд, тражио дозволу да Југословене преведе у америчку војску, с тим што би од њих било формирано засебно одељење. Он је свој став образлагао питањем чисто дисциплинских односа, те општом политиком америчке војске која нема страних јединица у свом саставу.

Амбасадор Фотић и ваздухопловни аташе мајор Миливоје Мишовић уложили су посебан труд да се америчким представницима образложе југословенски ставови. Преговори су били тешки и компликовани. До коначне верзије споразума није се дошло ни до свечане доделе четири бомбардера у Вашингтону. Југословенска влада је, својом одлуком од 23. августа, пристала да наши ваздухопловци буду у саставу америчког ваздухопловног корпуса на Средњем истоку, под америчком командом и у погледу дисциплине, али са југословенским ознакама на авионима, у југословенским униформама и под заклетвом краљу.

У духу добијених инструкција амбасадор Фотић, приликом званичног пријема код председника Рузвелта 7. септембра, поднео је посебан меморандум о том пи-

тању. Амерички председник подржао је ставове о останку Југословена у њиховој војсци и обећао да ће лично и свечано предати четири бомбардера југословенској јединици.

Из писма америчког председника Рузвелта упућеног амбасадору Фотићу 29. септембра, као одговор на меморандум, види се да је америчка страна прихватила да југословенске посаде учествују у операцијама као посебан детаљман (одред) Југословенског ваздухопловства у саставу Америчког ратног ваздухопловства. Планирано је да авионе пребаце мешовите југословенско-америчке посаде, док би остатак (већина) људства био пребачен другим авионима. Као спорне остале су ознаке на авионима, па је у писму понуђен компромис. Предлагано је да се задрже америчке ознаке уз образложење да би у току прелета до фронта те авионе могли да нападну савезничке снаге, чије посаде не знају југословенске ознаке. Питање ознака било је првенствено политичке природе. Оно је намерно избегавано јер је савезничка политика према Балкану, под снажним утицајем Британаца, направилa, од пролећа 1943, озбиљан заокрет у правцу напуштања званичне југословенске владе и давања подршке Народноослободилачкој војсци Југославије (НОВЈ), на чијем челу се налазила илегална Комунистичка партија Југославије и њен вођа Јосип Броз Тито.

Четири дуго очекивана бомбардера долетела су на Вашингтонски аеродром Болинг филд око 20. септембра. Машине су припале најмодернијој верзији тешког бомбардера либератор, која је тог лета почела да се производи под ознаком *B-24 J*. Примопредаја модерних бомбардера замишљена је као свечаност на државном нивоу. Све околности су се уклониле 6. октобра 1943. Присутством америчког председника Рузвелта догађај је подигнут на највиши ниво, што су пропатили и медији. Одушевљен церемонијом и војничким држањем југословенских ваздухопловаца амерички председник је најближем окружењу неколико пута изјавио да би највише волео када би могао са њима заједно да одлети на фронт. Потпуно мимо протокола, председник Рузвелт се тада обрати небеским ратницима:

— Нека ови авиони испуне своју мисију под вашим вођством. Они су саграђени за два велика циља. Први је да успешно и прецизно баце бомбе на нашег заједничког непријатеља. Други је да дотуре вашим родољубима у Југославији толико потребан материјал на који су тако дуго чекали: храну, санитарски материјал, оружје и муницију. Ви полозите на једну од највећих одисеја овог рата. Рачунам да ћете се храбро понети и сигуран сам да ћете постићи успех у овој великој мисији коју сте примили на себе. Памтите увек да смо другови по оружју.

■ ИЗА КУЛИСА ПАРАДЕ

Поводом добијања четири бомбардера, краљ Петар Други је 10. октобра упутио телеграм захвалности америчком председнику. Међутим, иза кулиса ове параде тражен је компромис између југословенске и америчке стране. То се могло видети и голим оком на самој свечаности. На авионима су се налазиле велике ознаке Југословенског ратног ваздухопловства са Косовским крстом, а на реповима југословенска тробојка. Нажалост, оне на трупу су биле само пропагандног карактера, израђене од папира и прелепљене преко оригиналних америчких ознака, урађене само за ту прилику. Одмах после свечаности капетани Душан Милојевић, Душан Муцић и Војислав Скакић су са новим југословенском војним аташеом, мајором Живаном Кнежевљевићем, отишли на састанак са представницима америчког министарства рата. Спорна питања статуса југословенске јединице и задатака које ће обављати још увек су рашчишћавана.

Споразум је формулисан 8. октобра. Његов садржај се најбоље може сагледати из писма које је, у име команданта америчког армиј-

ског ваздухопловства, потписао генерал-мајор Барни Гајлс, а упућено је командуватељу генералу ваздухопловног корпуса. Према том плану, који су потврдили главни штаб и Министарство рата, југословенски састав требало је да буде додељен под команду Армијског ратног ваздухопловства Сједињених Држава у сврху администрације, снабдевања, оперативних и борбених активности. При том је наглашено да ће Југословени добити статус посебног детаљмана (одреда), а да његово људство неће бити на листи састава америчке војске. Такође, подвучен је основни задатак детаљмана, по којем је он требало да обавља мисије снабдевања и обезбеђивања подршке борбеним снагама у Југославији под командом југословенске владе и краља. Мајор Мишовић је представљен као претпостављени официр детаљмана и официр за везу, задужен да писмо са препорукама преда америчком команданту.

Споразумом је предвиђено и да ће авионе прелетети комплетне југословенске посаде у једној формацији. Поред посаде у авиону капетана Драгише Станисављевића, пријављен је мајор Миливоје Мишовић као путник на посебном дипломатском задатку.

Југословенска јединица тешких бомбардера полетела је 9. октобра 1943. из Вашингтона за ваздухопловну базу Морисон Филд у Вест Палм Бичу на Флориди. Наредни дани су искористићени да се авиони детаљно прегледају и њихова опрема провери пред дуги прелет. Коначно, 16. октобра, четири либератора у формацији пошла су

на пут по маршрути: Вест Палм Бич (Мајами)—Порторико—Џорџтаун—Белем—Натал—Вазнесенска острва—Дакар—Казабланка—Тунис—Каиро. На крајњу тачку пута стигли су 31. октобра. Путовање дуго скоро годину дана, а за појединце и пуне две, завршило се у истом граду одакле су и пошли. Дан после доласка, 1. новембра, уз пригодну војну свечаност, јединицу је обишао краљ Петар Други. После шест дана у Каиру дошла је наредба да се детаљман јави у борбену јединицу.

■ ПОЧЕТАК ДЕЈСТВА

У другој половини 1943. из Енглеске је започета комбинована бомбардерска офанзива америчког 8. ваздухопловног корпуса (ВК) и бомбардерске команде британског ратног ваздухопловства под кодим називом Поинт бланк. У координираним дневним и ноћним операцијама организовани су масовни напади на војне циљеве широм окупиране Европе и војну индустрију у Немачкој. Најинтензивније ваздушне борбе водиле су се над Немачком, посебно за време дневних операција у октобру. Због тешких губитака 8. корпус је, за извесно време, био приморан да смањи активности, па је у Генералштабу америчког ратног ваздухопловства у Вашингтону донета одлука да се започета офанзива активира и подржи са југа.

Из тог правца је од 1. новембра 1943. почео са дејствима новоформиран 15. ваздухопловни корпус, са штабом у граду Тунису, а под командом чувеног генерал-мајора Џејмса Дулитла. Језгро тог корпуса чиниле су четири групе наоружане тешким четворомоторним бомбардерима типа *B-17 летећа тврђава* и две групе *B-24 либератор*. У њеном саставу су биле и четири групе ловца: три наоружане са *P-38 лајтнинг* и једна са *P-47 тандерболт*.

Комплетан детаљман уврштен је у састав 512. бомбардерског сквдрона (БС), 376. групе тешких бомбардера (БГ). Ова група, позната по популарном називу *либерандос*, била је прва америчка бомбардерска група са ове стране Атлантика, која је још јуна 1942. извршила прво америчко бомбардовање над Европом. Додељивање југословенског детаљмана најстаријој и најискуснијој америчкој групи на европском ратишту био је посебан гест гостопримства и подршке америчке авијације. Ради што правилнијег и кориснијег ра-

Свечаност доделе авиона на аеродрому Болинг филд у Вашингтону

да, одржавања реда и дисциплине, администрације и снабдевања у југословенском детаשמану, штаб одељка Врховне команде, 5. новембра, издао је посебну наредбу. Њоме је потврђен састав посада по авионима онакав какав је стигао на Средњи исток.

Долазак Југословена у 512. БС први пут се помиње у оперативном дневнику те јединице 6. новембра, када су прва три југословенска либератора долетела из Каира за Тунис. Четврти авион, под командом капетана Муџића, остао је због квара у Каиру до исправке, те се главнини придружио половином истог месеца. Југословенски детаשמан је званично укључен у америчку јединицу 8. новембра на аеродрому Енфидавил, када је добродошлицу Југословенима пожелело домаћин пуковник Кит Комптон.

Југословенски детаשמан је постепено уведен у борбу, тако што су први задаци обављени са мешовитим посадама. Прва операција у којој су учествовали Југословени обављена је 10. новембра за време напада на италијанску фабрику кугличних лежајева Вилар Пероса, поред Торина. Том приликом су копилоти капетан Благоје Родосављевић и поручник Милош Јелић успешно обавили контролне летове у двома потпуно америчким посадама. Тих дана југословенски либератори добили су на труповима, крилима и реповима велике ескадрилске бројеве (од 20 до 23), али и посебне ознаке распознавања бомбардерске групе и сквдрона. Према тадашњим америчким стандардима, та обележја су на свим авионима обавезно нафарбавана пре почетка операција.

Три авиона са југословенским посадама имали су ватрено крштење 15. новембра у изузетно успешној операцији бомбардовања аеродрома Елевасис код Атине. Та веома успела мисија пружила је велики подстрек југословенским посадама, које нису криле своје одушевљење.

Посада капетана Драгише Станисављевића која је оборена изнад Македоније

■ СМИСАО ПОСТОЈАЊА

На почетку рада југословенског детаשמана појавио се озбиљан проблем који се није пресликавао на свакодневни рад и живот јединице, али је утицао на суштину његовог постојања. Доласку југословенског детаשמана у састав 15. ВК претходило је писмо Председништва југословенске владе од 4. новембра, у којем су, у форми сугестија, поново подвучени основна намена и задаци детаשמана. Главна тачка тог документа било је снабдевање трупа генерала Михаиловића ратним материјалом, док су остали задаци окарактерисани као секундарни и према потреби.

Писмо је мајор Миливоје Мишовић 7. новембра лично уручио команднујућем генералу Џејмсу Дулитлу, који се сложио да су инструкције у свему сагласне са упутствима добијеним из Вашингтона и да ће он помоћи свим средствима рад детаשמана. У вези са тим он је, 10. новембра, издао наредбу по којој је јединица могла да започне вежбе и бомбардерске операције, док се не успостави директна веза са Југословенском војском у Отаубини, припреми материјала и отпочне рад на снабдевању.

У међувремену је покренуто раније припремано пресељење комплетне 15. ВК у нове базе на југу Италије одакле је требало да започне ваздушна офанзива. Наредбе за пребазирање 376. БГ стигли је 17. новембра. Ново одредиште групе налазило се код ме-

ста Сан Пакрацио, „на штикли италијанске чизме“. Тиме је ова група постала прва америчка јединица тешких бомбардера која је базирала на европском континенту.

Тих дана није се могла извести ниједна операција јер се време погоршало. После неколико одлагања, 24. новембра изведен је напад на железнички чвор и станицу у Софији. Око 15 бугарских ловаца месершмит Бф-109 извело је напад мало после одбацивања бомби. На правцу главног удара нашао се југословенски либератор са ескадрилским бројем 22, капетана Драгише Станисављевића, који није баш најбоље држао своју позицију на репу формације. После неколико напада парова ловаца, авион је озбиљно погођен у десно крило које је убрзо плануло. Машина је почела да губи висину и да заостаје за формацијом, што је противник искористио за коначни напад. Одбрамбена митраљеска ватра југословенског либератора дала је све од себе. Стрелац у репу поднаредник Васо Бендераћ оборио је једног нападача са само 50 м растојања, док је амерички каплар Џори Кејл, у лоптастој турели испод трупа, успео да оштети други бугарски месершмит.

Оштећења авиона била су тако тешка да је капетан Станисављевић био приморан да нареди напуштање авиона. Мало после тога пукло је крило. Цела посада је правим чудом успела да напусти авион и да се спасе падобраном. Сви су пали у подручју села Богомила, северно од Прилепа, где су их, после три дана, ухватили Немци и Бугари. Преко Прилепа и Скопља одведени су у војни затвор у Софију и даље у заробљенички логор Шумен у Бугарској.

■ БЕЗ ОДГОВОРА САВЕЗНИКА

Губитак ове посаде био је тежак ударац за југословенски детаשמан на самом почетку његовог рада. Међутим, борбеност није спласнула. У акције је убрзо укључен и четврти либератор, који је први борбени излазак имао 25. новембра. Уследиле су мисије над северном Италијом и по једна над Аустријом и Грчком.

За то време мајор Мишовић је водио своју административну битку. Од југословенске врховне команде добио је шифру и потребне елементе за директну радио-телеграфску везу са генералом Михаиловићем, како би се одредила места за допремање ратног материјала. Током децембра, интензивном преписком и контактима са високим војним представницима у 15. ВК, Мишовић је покушао да спроведе основни задатак детаשמана. Али, позитивних помака није било; једино му је, усмено и у поверењу, саопштено да америчка страна, и поред најбоље воље, не може да изађе у сусрет.

Мајор Мишовић је дошао до правилног закључка да ове тешкоће долазе од Енглеза, који су у штабу Савезничког ваздухопловства за Медитеран имали водећу улогу и без чије сагласности снабдевање јединица генерала Михаиловића није било могуће. Заправо, понашање савезника, а посебно Британаца, било је у складу са тек донетим закључцима конференције у Техерану. Генерал Михаиловић је потпуно напуштен од савезника који су, од тада, сву своју подршку и помоћ усмерили ка НОВЈ и Титу.

Тако је, уместо дуго припремане ваздушне подршке снагама Југословенске војске у Отаубини, већ на самом почетку реализације, угушен главни циљ и улога због ког је стваран југословенски детаשמан тешких бомбардера. Уместо стратегијски важних и специјализованих задатака пружања помоћи борцима на терену, детаשמан је употребљен искључиво за класичне бомбардерске задатке.

(Наставак у следећем броју)

ДОГОДИЛО СЕ...

1. август 1914.

Немачка објавила рат Русији, Француска прогласила општу мобилизацију, а Италија је прокламовала неутралност.

1. август 1813.

Изашао је први број „Новина сербских из царствујућег града Виене“, првог дневног листа на српском језику. Покретачи „Новина сербских“ били су студенти медицине Димитрије Давидовић и Димитрије Фрушић. Лист је излазио до 1822.

1. август 1955.

Умро је писац Станислав Винавер. Студирао математику и музику у Паризу, а између два светска рата радио као новинар. У Првом светском рату учествовао као добровољац, а окупацију земље у Другом светском рату је провео у немачком заробљеништву. После рата радио у Београду као професионални писац и преводилац.

1. август 1994.

Председник Немачке Роман Херцог изразио је жаљење Пољској због патњи које јој је његова земља нанела у Другом светском рату.

2. август 1893.

Наређењем краља Србије Александра Обреновића у свакој дивизији српске војске образована су ваздухопловна одељења, прве ваздухопловне јединице у српској војсци. Овај датум се данас слави као Дан авијације.

2. август 1876.

Рођен је српски лингвиста Александар Белић. После завршене Велике школе у Београду и студија словенске филологије и лингвистике у Одеси и Москви, био је професор Београдског универзитета, председник САНУ од 1937. до смрти 1960. и члан свих словенских академија.

2. август 1922.

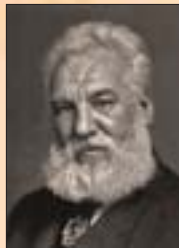
Умро је амерички изумитељ британског порекла Александар Грејем Бел. После студија медицине у Единбургу и Лондону преселио се у САД и посветио лечењу глувих. Патентирао је телефон 1876. у Бостону.

3. август 1914.

Немачка је објавила рат Француској и напала Белгију.

4. август 1859.

Рођен је норвешки писац Кнут Педерсен, добитник Нобелове награде за књижевност 1920. У време окупације Норвешке у Другом светском рату подржавао владу коју су поставили немачки нацисти. После рата осуђен је због велеиздаје.

4. август 1914.

Немачке трупе напале Белгију. Велика Британија је објавила рат Немачкој, а САД прогласиле неутралност. Истог дана, немачка Социјалдемократска странка, чланица Друге интернационале, гласала је у Рајхстагу за ратне кредите.

5. август 1963.

У Москви су СССР, САД и Велика Британија потписали споразум о забрани нуклеарних проба у атмосфери, васиони и под водом.

6. август 1881.

Рођен је енглески микробиолог Александер Флеминг који је 1928. открио пеницилин. Нобелову награду 1945. поделио је са Ернстом Чејније и Хауардом Флоријем, који су први применили пеницилин у лечењу инфекција.

6. август 1978.

Умро је папа Павле Шести. Од почетка свог понтификата 1963. настојао је да римокатоличку цркву приближи савременом свету. Нормализовао је односе са комунистичким земљама и подржавао Покрет несврстаних.

8. август 1945.

Треће заседање Авноја потврдило је у Београду своје одлуке донете у Јајцу 1943. и усвојило препоруке савезничке конференције на Јалти. Авној је проглашен за Привремену народну скупштину.

8. август 1942.

Код острва Саво (Соломонова острва) дошло је до америчко-јапанске поморске битке у којој су Јапанци потопили пет америчких ратних бродова.

8–12. август 1972.

Одржана је министарска конференција несврстаних земаља у Џорџтауну, уз учешће 50 држава пуноправних чланова, 10 посматрача и једног госта.

9. август 1945.

Американци бацили атомску бомбу на јапански град Нагасаки.

10. август 1913.

Потписан Букурешки мир између Бугарске и балканских савезница Србије, Румуније, Црне Горе и Грчке којим су озакоњени резултати Другог балканског рата и одређене нове границе. Бугарска је, као поражена страна, морала да пристане на услове мира.

12. август 1914.

Аустроугарска војска напала Београд, страховито га гранатирала и заузела српску престоницу. Тринаест дана касније српска војска ослободила је град и потиснула непријатеља на другу страну Саве. Том приликом Аустроугарска војска је имала 200.000 погинулих и рањених.

13. август 1806.

Победа Карађорђевог устаничког војског над снагама Сулејман-паше у боју на Мишару.

14. август 1920.

У Београду је потписан уговор о стварању „Мале Антанте“, војноодбрамбеног савеза Краљевине СХС и Чехословачке. Савезу је 1921. пришла Румунија. Циљ савеза је био јспречавање обнове Аустроугарске монархије и очување граница трију земаља утврђених мировним уговорима после рата.

14. август 1936.

После избијања фашистичке побуне против шпанске републиканске владе основана је добровољачка међународна бригада „Париска комуна“. У интернационалним бригадама у Шпанском грађанском рату борили су се добровољци из 53 земље.

14. август 1941.

Британски премијер Винстон Черчил и председник САД Френклин Рузвелт потписали су „Атлантску повељу“, која је постала темељ Повеље Уједињених нација. Она је прокламовала право народа да изабере облик власти у својој земљи и да територијална промена није законита без слободно израженог пристанка заинтересованог народа.

14. август 1945.

Јапан је прихватио савезничке услове безусловне капитулације, чиме је Други светски рат окончан и на Далеком истоку.

14. август 1970.

Југославија и Ватикан обновили су пуне дипломатске односе после осамнаестогодишњег прекида.

14. август 2000.

Свети синод Руске православне цркве прогласио је свецима последњег руског цара Николаја Другог Романова, царицу Александру и њихову децу Алексеја, Анастасију, Марију, Олгу и Татјану, које су бољшевици убили јула 1918. у Јекатеринбургу.

15. август 1914.

Проласком брода „Анкон“ отворен је Панамски канал, дуг 81,6 километара који спаја Атлантски и Тихи океан у најужем делу средње Америке.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

Ових летњих дана обележићемо шест векова од почетка изградње манастира Манасије (Ресави), чувене по својој архитектури, фрескама и „Ресавској школи“ изузетно значајној за развој српског језика, писмености, књижевности и уметности

Ш Е С Т В Е К О В А М А Н А С Т

Првих година 15. века, деспот Стефан Лазаревић (1377–1427), настављајући традиције немањихких владара, подиже неколико манастира, од којих је Манасија на Ресави, код Деспотовца, постала центар културних догађања ондашње Србије. Он свесрдно прима калуђере, учене људе и уметнике, који са разних страна пристижу и траже уточиште у његовој земљи.

Манасија (Ресави) је један од најзначајнијих споменика српске средњовековне културе и припада такозваној „Моравској школи“. Градња манастира, са црквом посвећеном Светој тројници, отпочела је 1407. и трајала до 1418. године. У архитектонском смислу, манастирски комплекс састоји се из неколико целина. Са масивних зидова огромне тврђаве диже се једанаест кула, међу којима се високим, са северне стране, истиче „Деспотова кула“. Главни улаз је на западном делу и осигуран је двома кулама.

■ РАСКОШНЕ ФРЕСКЕ

Као петокуполна грађевина, Манасија је најсличнија Раваници, задужбини кнеза Лазара. Зидана је наизменичним ређањем камених тесаника везаних дебелим спојницама малтера без опеке, са аркадним украсима. По томе Манасија подсећа на споменике „Расшке школе“. Фасаде су јој „оживљене“ пиластрима, а певнице и апсиде украшене приспоњеним облим стубићима. Храм има два низа прозора са полукружним луковима. Пре оштећења, ту су биле бифоре са готичким преломљеним луковима, богато украшене пластичном декорацијом. У припрати је добро очуван камени украсени под, јединствен примерак те врсте у Србији, састављен од разнобојних (црвених, зелених, жућкастобелих) плочица.

Моћне зидине са једанаест кула, манастирска здања и архитектура цркве, са наглашеном вертикалом, дају цркви посебну елеганцију, па Манасија уз Високе Дечане дели епитет највећих грађевина те врсте у средњовековној Србији.

Посебну вредност Манасије чини њен живопис (сликарство), који по лепоти спада међу најлепша, највећа и најзначајнија остварења средњовековне Србије. Константин Филозоф помиње да је деспот Стефан позивао најбоље мајсторе када је украшавао храм. Фреске, остареле и оштећене, и даље узбуђују раскошном лепотом. Истина, већи део живописа је пропао, али оно

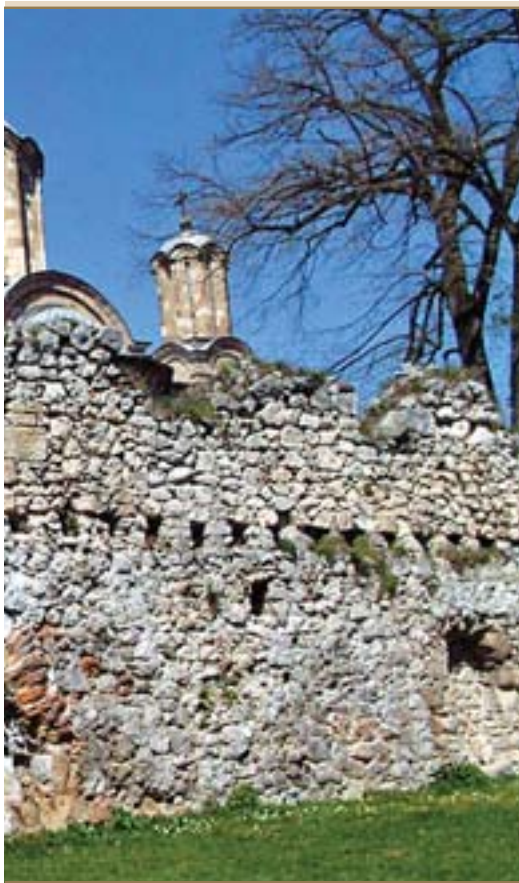
ДУХОВНИ КУЛТУРНИ

МОРАВСКА ШКОЛА

Црква, смештена у средини манастирског дворишта, огромних димензија, сродна је неким репрезентативним црквама „Моравске школе“. Црква има основу правоугаоника са уписаним крстом у комбинацији са триконхосом. У наосу су четири слободна стуба који носе главну дванаестострану куполу (кубе), са једном великом и две мање апсиде с источне стране и са два конхама са бочних страна. У угловима цркве су четири мање осмоугаоне куполе. Са западне стране је припрата, тешко оштећена у експлозији у 18. веку. Срећом, очуван је под у мозаику, рађен од крупног разнобојног камена. Данашња припрата је већим делом дозидана.

што је остало сведочи да су га радили најталентованији мајстори епохе, највероватније доведени из Солуна. Током векова живопис у припрати је потпуно уништен, а у наосу у великој мери. Од првобитних 2.000 квадратних метара фресака, до данас је сачувано око 500.

Међу бројним фрескама посебно се истиче монументална ктиторска композиција на којој је приказан деспот Стефан, „Успење Пресвете Богородице“, „Свети ратници“, „Парабола о заблуделом сину“ и друге. Свете фигуре ликова Јеванђеља обучене су по „моди“ деспотовог времена. Ликови су индивидуализовани и као да представљају портрете савременика, живих су покрета, а сцене често пуне драматике. Зидно сликарство деспотових манастира на-

И Р А М А Н А С И Ј Е

И ЦЕНТАР

дахњује тзв. „палеолошка ренесанса“ (назив по династији Палеолога). У целини, живопис Манасије, са својим фигурама „грациозних ставова и снених израза, поетично и нежно, изведено у хармонији плавог азура и злата, својим богатством материје делује као увећана минијатура, иако неке фигуре премашују висину од три метра...“, оцењује Војислав Ј. Ђурић. Неки историчари уметности сматрају да се само Теофан Грк и Андреј Рубљов у Русији, у исто време, могу мерити лепотом свог сликарства са живописом Манасије.

Али, Манасија је значајна и као велики духовни и културни центар средњовековне Србије. Наиме, тек изграђени манастири Ресаве прихватили су групе монаха са југа. Сем ње, Доња Ресави имала је неколико мањих манастира, по игуману Филарету седам, који су имали сличну преписивачку делатност. Сматра се да је ктитор већине њих био деспот Стефан.

За књиге из Ресаве и њене преписивачко-преводилачке школе говорило се да су „добре, поуздане, добро изведене, да нема грешака у речима, слогу и акценту, да ресавски преписи уживају велики углед“.

Ресави је, у то време, превазилазила и сам Хиландар, па се њен утицај ширио ван граница средњовековне Србије. Због огромног значаја који је имала „Ресавска школа“ за развој нашег језика и писмености, библиотека у Деспотовцу и Народна библиотека Србије раде на отварању сталне изложбе из рукописа „Ресавске школе“ у просторима самог манастира. Као споменик кул-

КОНСТАНТИН ФИЛОЗОФ

„Ресавска школа“ обухватала је преписивачко-преводилачку делатност, којом је руководио Константин Филозоф, Бугарин, који се образовао у Трнову, а вероватно боравио у Цариграду и Светој Гори. После пропасти Бугарске (1393) он је пребегаво у Србију, где је био нека врста професионалног учитеља и дипломате на двору деспота Стефана. Његово главно дело „Живот деспота Стефана Лазаревића“ (1433), које по начину приказивања историјских догађаја представља праву прекретницу у развоју старих српских биографија.

туре од изузетног значаја, Манасија је кандидат Србије за листу светске културне и природне баштине.

У доба када полуписмени владари на европским дворовима нису никаква реткост, кад се султан Мурат потписује отиском шаке умочене у црвено мастило (султанова „тугра“), деспот Стефан био је не само заштитник књижевника и преводаца, већ и њихов посленик. Деспот „многа писанија преведе од грчких писанија, више од других бивших пре њега“. Ту су, сем осталих, „Беседе“ Јована Златоустог, „Историја света“ Јована Зонаре, историја Константина Манастира. Преводиоци називају деспота „новим Манасом“, па се манастир Ресави, са књижевном и преводачком радионицом, назива Манасијом.

■ СЛОВО ЉУБВЕ

Најзнаменитији књижевни састав деспота Стефана је његова посланица „Слово љубве“, упућена брату Вуку и његовој властели, током трајања грађанског рата у Србији 1409. године. Та посланица је порука да љубав превазилази све друге људске врлине, па ће упркос рату који брат води против њега, он, српски деспот, свом брату, и браћи властелинској, опростити. Он им поручује да неће водити рат против њих и верује у братску љубав и блиско помирење. За узбудљив текст „Написао на косовском стубу“, у коме, „проговара сам камен“, тј. мртви јунаци изгинули на Косову (1389), сматра се да је дело деспота Стефана Лазаревића.

О смрти ктитора Манасије, деспота Стефана, постоји више бележика. Највернијом се сматра она која каже да је умро изненада „од капи“ 19. јула 1427. у селу Главници (данас Стојник) код Младеновца. Константин Филозоф, даје овој смрти и догађајима после ње, димензије елементарне несреће: „Када је са коња био скинут, био је у граду (Београду) наједанпут такав гром изненада, страшан какав никада нисмо чули, од кога часа и тама би у целом том крају, тако да се мислило да је ноћ, која се у залазак сунца мало просветлила. А ово је било у подне“.

У свести обичног човека, деспотова смрт доживљена је као смрт његове државе. Сахрањен је у раније припремљеној гробници у својој задужбини, манастиру Манасији. Српска држава, после смрти деспота Стефана, постојаће још само три деценије.

На културну мисију манастира Манасије данас подсећа манифестација „Дани српског преображења“, која се одржава средином августа у Манасији и Деспотовцу. То је прилика да најпознатији уметници из домена књижевности, сликарства, позоришта и музике покажу посетиоцима своја остварења. Тих дана се у манастирској цркви венчавају парови, у присуству бројних гостију. ■

Краман МИЛОШЕВИЋ

БЕЗБОЖНИШТВО

Ако Ваш Бог постоји, покажите нам га! Где је он? Где станује? Нигде! Ни један микроскоп га није открио. Ни из једног телескопа се не да видети. Није ли зато боље прекинути сличне брбљарије?

На овако изазовно питање треба неизоставно дати одговор – одговор једноставан, јасан, научан и тачан. Довољно дуго смо оклевали.

Где се налази Бог?.. Ако под тим „где“ претпоставимо одређено место у простору, онда се налази нигде. Али, ви, господо безбожници, морате, тим пре, да признате постојање реалности којима се бави и позитивна наука, али које у простору не заузимају место. То су предмети без „где“, без резиденције, без места пребивања и становања; применити на њих микроскоп и телескоп, атомску енергију и хемијску формулу бесмислено је: али њима се, не мање, баве читави универзитети. Покушајте, господо, са вашим „где“, да се обратите правницима (управо тако: кроз микроскоп ваља гледати купопродају, уговоре о најамници, право на одабир): или, покушајте да добијете савет од математичара (на пример; „где се налази место диференцијала или чисте величине у простоту?“): обратите се психолозима и питајте их за тачну дужину душе, намучите логичара питањем може и се кроз телескоп видети појам. Резултат тог вашег покушаја за вас може бити само постиђе, а за сваког другог – бесмислица. Дакле, прекините своје брбљање о „где“!

И спасавајте се, господо моја! Промените што пре своје неопрезно питање; А, тако? Имате боље питање; питате не пристиче ли познање Господа из одређеног искуства, а да ли је то искуство доступно свима?

Да, наравно такво искуство постоји; а, као о сваком искуству, о њему се треба старати и развијати га. Зато је оно недоступно свима. Баш као у науци и уметности: три, четири, пет година заредом ваља слушаћу високе школе да се стара о својој вештини и да је развија како би понешто правилно примио и разумео: а ви бисте сад, одмах, да судите о Богу? Ко вас је научио превратничком мишљењу, ко вас је научио да снагом просуђивања овлада сваки човек? Ко је тај који зна све? Ко се осећа у свакој области као у својој кући? Морају учити и трудити се и један чизмар, а ви бисте у тој, најдубљој и најпрефињенијој, области духа хтели одмах с неба па у ребра?!
 Какав је то науку? Морао бих одмах да вас уведем у предсобље; где ћу вас и напустити, јер управо тамо почињу самосталан живот и промисао; тамо треба предати самога себе, отворити широм своје срце, отворити духовно око, осетити, усвајати, освајати, градитељски стварати... Тамо је неопходно старати се о својој души и прочишћавати је.

То искуство почиње од љубави. Ко њоме овлада, ко проповеда једино мржњу, тај остаје пред вратима. Међутим, љубав мора да буде истинска, душевна и искрена; овде не помаже млако лицемерје. Та љубав мора да има додира са карактером. Истинским, неподељеним карактером, са усавршењем; у свему – у природи, у уметности, у односима човека са човеком, у науци, у социјалном поретку. Тамо где се укрштају љубав и карактер, где љубав према савршенству постаје пламен, тамо почиње религиозно искуство, тамо се човек налази у зрачењу Господњем, тамо он сме да пређе из предсобља у унутрашње одаје спокоја. И није нам дозвољено да му откријемо оно што ће морати да проживи у њему.

Ако то не желите, господо, онда идите својим путем; али будите барем толико коректни да не судите о ономе чему нисте дорасли. Иначе ће вас опет постићи стид! ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге „Пред буктавим загонеткама господњим“
 Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1–15. август

Православни

2. август – Свети пророк Илија – Илиндан

4. август – Света Марија Магдалена – Блага Марија

8. август – Преподобномученица Параскева

9. август – Свети великомученик Пантелејмон

Римокатолички

15. август – Узнесење Блажене Дјевце Марије – Велика Госпа (црвеним словима)

Исламски

9. август – Лејлету л* Мира

СВЕТИ ПРОРОК ИЛИЈА

Свети пророк Илија, боговидац и чудотворац, родом је из племена Аронова из града Тесвита, због чега се зове још Тесвићанин. Када се родио, његов отац Саваха је видео око њега анђеле који га повијају огњем и хране пламеном што је било знамење његовог пламеног карактера и силе огњене. Младост је провео у дубоком размишљањима и молитви често потпуно сам у пустињи.

У то време јеврејско царство је било подељено на два дела: једно са престоницом и Јерусалиму, а друго у Самарији. Свети пророк Илија се ту сукобио са израиљским царем Ахавом и његовом опасном женом Језавељом. Они су се клањали идолима и окретали народ од вере. Великим чудесима Илија је доказао силу и власт Божију. Затворио је небо и киша није падала три и по године, а огњем са неба запалио је жртву у дому своје. Потом је молитвом послао кишу на земљу, чудесно умножио брашно и уље у кући удовице Сарепти, и васкрсао јој умрлог сина. Цару Ахаву и његовој жени прорекао је ружну смрт што им се и догодило. Са Богом је разговарао на Хориву и чуо му глас. Пред смрт је узео наследника у пророчком звању Јелисија и, најзад, отишао на небо у огњеним колима, са огњеним коњима. ■

ВЕЛИКА ГОСПА

Слави се у Католичкој цркви 15. августа. Тог дана се велики број верника окупља у маријанским светилиштима широм света (Лурд, Фатима, Ченстохова, Марија Бистрица, Сињ, Трсат, Текије, Аљмаш, Међугорје...) и црквама које су Њој посвећене.

Та светковина има своје почетке већ у првим вековима цркве. Маријино узнесење на небо, као од Бога објављену истину која има своје утемељење у Светом писму, непрекинуто предању цркве и живој вери хришћана, свечано је 1. новембра 1950, у заједништву с читавом црквом, као став вере прогласио папа Пије XII. То завршно отајство Маријиног живота на земљи овако је дефинисао: „Безгрешна Богородица увек девица Марија, завршивши пут земаљског живота била је телом и душом узнесена у небеску славу“.

Од најранијих хришћанских времена владало је у цркви уверење да је тело Блажене Девце Марије не само сачувано, него да је славило победу над смрћу и грехом и да је у небо прослављено, слично као и тело Њеног сина Исуса Христа. Свети оци и велики хришћански учитељи у проповедима приликом прославе Маријиног узнесења говорили су о томе као о истини коју хришћански верници признају и вером усвајају. ■

ОДБРАМБЕНО ОРУЖЈЕ

Штитом, као заштитним оруђем у које се по својим одбрамбеним својствима убраја, служили су се народи још у праисторијском периоду. Зна се да је био у употреби од кад и стрела, копље и друго нападно оружје. Служио је као заштита од напада хладног бацачког и ударног оружја, а са појавом ватреног оружја ређе од куршума. Све до краја 17. века, до кад је у употреби мењао је облике, што је зависило од разних фактора, а нарочито од усавршавања нападног оружја. Неретко, у зависности од облика и додатка на њему, нарочито шиљака, штит је поред основне заштитне функције могао служити и као нападно оружје.

За израду штита употребљавани су разни материјали, почев од дрвета и других биљних материјала, те животињске коже и метала; дакле они који су пружали лакоћу, јачину и отпорност.

У прво време преовлађивали су округли и овални облици штита, да би у 11. и 12. веку почео да добија и разне издужене облике. Судећи по декоративној пластици, штитова овог облика било је и много раније. Стари Грци најрадије су користили округле, ређе овалне штитове од испрплетених слојева коже, а били су веома гломазни, понекад су покривали цело тело. У позном периоду украшавани су племенитим металима. Код Римљана у употреби је био дугуљаст четвороугаони штит „сцутум“, од дрвета обложене кожом и оковане железом којим се служила тешка пешадија, док је лака пешадија и коњица имала округли звани „парма“, рађене од истог материјала.

Стари Грци и Римљани штиту су придавали велики значај, а његов губитак у рату сматран је највећом срамотом. Ако би се римски војник вратио из боја без штита осуђиван је на смрт или каменован, док су Грци испраћали синове у ратне походе уз упозорење да се „врате са штитом или на штиту.“ У периоду од 10. до 13. века, уместо округлог био је у употреби такозвани нормански штит, троугаони, на врху заокружен или раван, дуг и до 180 центиметара који је више био наоружању коњице, а ношен је у левој руци док су се десном служили мачем.

Већ у касном средњем веку усавршавање нападног оружја (самострел, мач дворучњак и тешке бојне секире) условило је и усавршавање заштитног оружја. Тако је са већом применом пуног оклопа штит почео да губи значај. Велики штитови уступили су место малим, такозваним таргама који су имали додатке за напад на себи, обично у облику сечива мача и били су, најчешће, саставни део пуног оклопа.

На западу су, од 14. до 16. века, били цењени штитови звани „павеза“, рађени од липовог дрвета, чија је спољна површина пре-

свлачена штављеном кожом и лепо украшавана, док су само на угловима ојачани гвозденим оковима. Мада гломазни, дуги до 180 центиметара, били су сигуран заклон ратнику. Назив им вероватно потиче по граду Павиа, где су још у античком периоду биле радионице за израду штитова.

По Прокопију, штитом су се служили и стари Словени. Такође, Кинам нас уверава да су Срби били наоружани „копљима и дугим штитовима“. Занимљиво је да на рељефима стећака по Херцеговини и, ређе, на исламским нишанима (надгробни споменик) сусрећемо уз мач и разне облике штитова, где ипак преовлађују правоугаони и четвртасти облици, с горње стране заобљени. Српски цар Стефан Душан је у Млецима 1346. године наручио 300 штитова, а 1349. набавио је још 400 комада рађених „по славенском начину“.

Да су израђивани и на Балкану потврђују називи места, као Штитарево, Штитари и других. Представу штита сусрећемо на грбовима, печатима, понекад и на новцу средњовековних владара. Троугласти штитови, равни са горње стране, благо исплупчени припадају групи средњовековних пешадијских штитова, које сусрећемо већ у 12. веку на зидном сликарству по српски манастирима и на разним минијатурама.

Источни народи у наоружању своје војске нису били склони тешким оклопима, већ су штиту придавали већи значај. Њихова пешадија је због те лакоће у нападу дуго имала предност над европском војском. Код њих се штит дуже задржао него на Западу. Штитови плетени од смоквиног прућа, стезани свиленим концем, округлог облика, звани „калкан“, познати су као типично турско одбрамбено оружје. Штит већ крајем 16. века губи значај у наоружању цивилизованих војски, али се одржао у 17. веку на туририма и парадама, нарочито раскошни примерци какве су имали само владари и феудалци.

У збиркама Војног музеја има штитова разне провенијенције. Арапски, персијски и други оријентални коњаници носили су лаке, округле штитове, сличне турским „калканима“. Седам округлих штитова персијског порекла разликују се само у примењеним декоративним техникама и мотивима. Рађени су од гвозђа и месинга, са гравираним и таушираним, златом и сребром, флоралним и мотивима из лова, а у медаљонима, у арабици, кратким порукама верске или талисманске садржине. ■

Анђелија РАДОВИЋ
Снимимо Војислав ТРАНДАФИЛ

Штит „Ситар“, Перација, 16 и 17 век

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА НОВИ ВЕЛЕМАЈСТОР

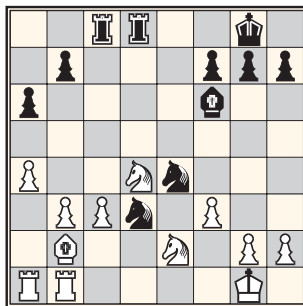
Пикула – Стојановић
Вршац, 2007.

1.e4 e6 2.d4 d5 3.c3 Лe7 4.Сф3
Сф6 5.Лb5 цб 6.Лd3 ц5

На први шампионат (тј. првенство) Србије дошао је Михајло Стојановић као међународни мајстор са високим рејтингом, а отишао као делилац првог места и нови велемајстор. За многе наше велемајсторе кажу да „неће умрети од скромности“, али је овај момак заиста фин, коректан, миран и скроман, па је као такав и омиљен у шаховским круговима. То му нимало не смета да за шаховском таблом игра позиционо, а на победу, па су се они који су покушали да наруше законитости игре лоше провели. Шаблонска подела на „отворене“ и „затворене“ игре још једном није издржала критику – у сваком отварању може се играти оштро и на победу. Млади Ваљевац је одлично теоретски „поткован“ и, за разлику од 90% наших мајстора који играју Сицилијанку, вуче „скромно“ 1...e6 и, баш против

једног од најопаснијих српских нападача улази у „француске воде“. Удар 6.ц5 је карактеристика овог отварања.

7.ед5 ед5 8.дц5 0-0 9.0-0 Сбд7
10.Лф5 Сц5 11.Лц8 Тц8 12.Ле3 Те8
13.Лд4 а6 14.Те1 Сфе4 15.Се2 Се6
16.Ле3 Сд6 17.ц3 Сц4 18.Лц1 Лф6
19.б3 Сд6 20.Дд5 Сб5 21.Дд8 Те8
22.Лб2 Сц5 23.а4 Сд6 24.Сфд4 Сд3
25.Теб1 Се4 26.ф3

Бели: Кг1, Та1, Тб1, Лб2, Сд4, Се2,
а4, б3, ц3, ф3, г2, х2

Црни: Кг8, Тц8, Тд8, Лф6, Сд3, Се4,
а6, б7, ф7, г7, х7

Бели није имао ништа боље од потеза у партији, после пада ц-пешака, све се руши. Но, треба знати

да до ове позиције није дошло нимало случајно! Михајло се не раздваја од компјутера, па је код куће све припремио како доликује будућем велемајстору, а можда и прваку Србије. Иначе, ово је прва његова партија коју објављујемо у нашој рубрици.

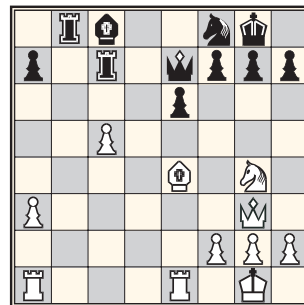
26...Сц3 27.Лц3 Тц3 28.Сц3 Лд4
29.Кф1 Лц3 30.Та2 Сб4 31.Те2 Кф8
32.Тц1 Тд3 33.Те4 а5 34.г3 Тф3
35.Ке2 Тд3 36.Тц4 Тд2 37.Кф3 Ле5
38.Тц8 Ке7 39.Те1 Кф6 40.Те8 Сц6
0:1

ЗАНИМЉИВОСТИ СКЕНИРАЊЕ ИГРАЧА

На важнијим турнирима данас су сви играчи подвргнути скенирању. Један од повода за то је што је Индијској шаховској федерацији било сумњиво да је њихов члан Умаканти Шарм брзо поправио свој рејтинг са 1900 на 2484. За време турнира у Делхију њему је откривен уређај блутут, па је виновник кажњен са 10 година забране играња на такмичењима.

КОМБИНАЦИЈА

Ботвиник - Шаров
СССР, 1928/29.

Бели: Кг1, Дг3, Та1, Те1, Ле4, Сг4, а3,
ц5, ф2, г2, х2

Црни: Кг8, Де7, Тб8, Тц7, Лц8, Сф8,
а7, е6, ф7, г7, х7

Бели на потезу.

1.Сф6! Кх8

На 1...Дф6 2.Дц7 бели добија.

2.Се8! Де8 3.Дц7 Тб2 4.Тад1

1:0

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
18													19					
20								21		22					23			
24								25						26			27	
28									29			30						
31						32												
33	34	35	36				37		38	39								
40										41	42		43		44	45	46	47
48														49				
50								51			52	53						
54					55								56					
57			58							59		60						
61							62											

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: црнци, Андрија, хајдук, рес-
ласа, руж, Лумбарди, вробак, Маса, сив, Авара, еган, пушта, стрази, Гари, Нер
пар Ертвр, дол, рол, ар, цар, Архимед, Ден, Цс, з, огрлица, м, Лудбег, к, в
станити, синдром, чо, ето, им, десница, ан, гем, зразаз, ртина, Динамо, Драган-
че, ова, неоматер, Атлантик, кок, реконгре.

ВОДОРАВНО:

18. Место у средини, 19. Планина у Србији, близу Нове Вароши, 20. Вре-
ћа од кострети, харорина, 21. Упишите: р, л, 22. Отопљени метал, 23. По-
казна заменица, 24. Каменчић, 25. Село близу Зајечара, 26. Име перуан-
ске певачице Сумак, 28. Козачки заповедник, 29. Висинска тачка, 30. За-
чарати, замађијати, 31. Хрватски књижевник, Владимир, 32. Социјализам
на европски начин, 36. Иста слова, 37. Ауто-ознака Руме, 39. Врста греј-
них тела у систему централног грејања, 40. Производња енергената и енер-
гије, 42. Нота солмизације, 43. Символ индијума, 48. Опседнутост фести-
валима и манифестацијама, 49. Место у Словенији, 50. Сјајна звезда на
небу, 51. Јединице мере за снагу, 53. Кретати се по листи при узлету или
атерирању (рулати), 54. Академски уметнички клуб (скр.), 55. Врста музичке
композиције, 56. Лихвар, зеленаш, 57. Речно острво, 58. Војнички ормари-
ћи, 59. Страно мушко име, 60. Нудисти, голаћи, 61. Друг у пару, 62. Наша
глумица.

УСПРАВНО:

1. Сладак, мио, љубак, 2. Штампарске грешке, 3. Слој начињен премази-
вањем, 4. Зид између два прозора, 5. Холивудски глумца, 6. Бивши генсек
УН, Кофи, 7. Лаган, 8. Река у Француској, 9. Важна животна намирница,
10. Непокретни део електромотора, 11. Калдрмије (покр.), 12. Торeadор-
ски узвик, 13. Важност (мн.), 14. Символ лантана, 15. Италијански облик
имена Томас, 16. Отеловљење у хиндуизму, аватара, 17. Грчко слово, 19.
Било који, макар који, 22. Северни јелен, 23. Руда иридијума, 25. Шпанска
глумица, Викторија, 26. Познат руски биоенергетичар, 27. Место у Етиопи-
ји, 29. Служити се, баратати, 30. Замисао, 32. Око девет, отприлике девет,
33. Река у Сибиру, 34. Женско име, 35. Левкасто речно ушће, 36. Ртић,
37. Грчко острво, 38. Непрофесионалац, 41. Коњи (песн.), 42. Корњача-
ратник из цртаних филмова, 44. Место погибије Дејви Крокета, 45. Трећи
падеж, 46. Државне шуме, 47. Мали жир, 49. Драге воље, 51. Место у Си-
биру, 52. Поданик древне Аоније, 53. Страно мушко име, 54. Упишите: а,
п, 55. Према, к.

НОВИНСКИ ЦЕНТАР

ОДБРАНА

ПРЕПОРУЧУЈЕ
КАПИТАЛНО
ИЗДАЊЕ

ЗЕМЉА ЖИВИХ

310116

Аутори: Владимир Стојанчевић, Љубодраг Динић и Ђорђе Борозан

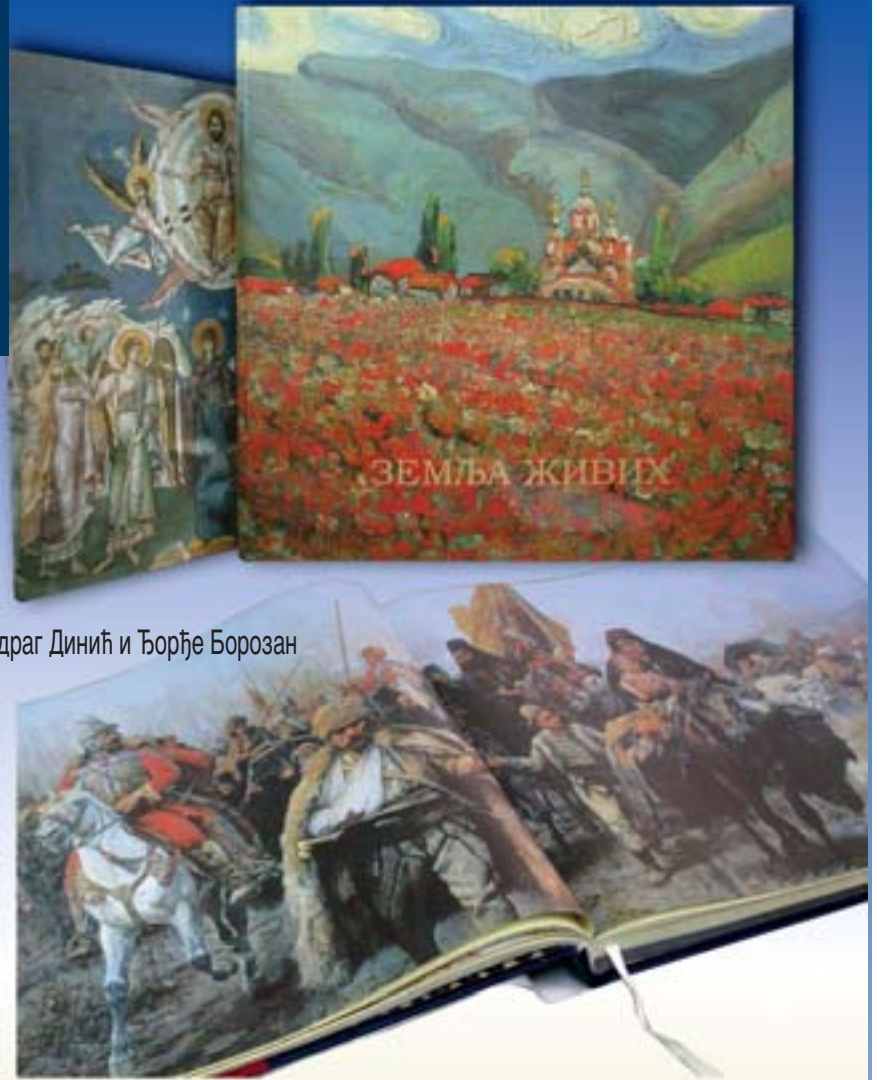
Угледни аутори Владимир Стојанчевић, Љубодраг Динић и Ђорђе Борозан написали су текст за репрезентативно издање „ЗЕМЉА ЖИВИХ“ који је дат у двојезичном слогу на српском и енглеском језику. Писан је на темељу потврђених чињеница и поткрепљен до сада необјављиваним историјским документима који појашњавају сложеност теме. Реч је о генези српско-албанских односа у 19. и 20. веку. Корени садашњих (не)прилика дубоки су више од две стотине година и неопходно је добро их изучити како би неке актуелне појаве биле много јасније. Прецизан научни приступ теми, јасна методологија истраживања и свима разумљива писана реч јесу додатне вредности књиге која садржи поуке и за наредне генерације.

Благослов за штампање књиге дао је Патријарх српски господин Павле.

Књига је врхунски опремљена, у тврдом повезу, смештена у кутију, обима 372 стране, формата 28,3 x 29 цм. Цена књиге је 7.560,00 динара.

Наручбеницу и примерак уплатнице послати на адресу: НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд.

Књига се може набавити и у нашој књижари – у Београду, Васина 22

НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд тел: 011/3241-026,
телефакс: 011/3241-363. жиро-рачун: 840-49849-58

НАРУЧБЕНИЦА

Наручујем примерака књиге: „ЗЕМЉА ЖИВИХ“

по укупној цени од 7.560,00 динара.

Књиге ћу платити (заокружити број): 1) одједном (плаћање унапред)
2) на кредит у месечних рата (највише 6)
по динара, уз оверену административну забрану.

Код плаћања унапред уз наручбеницу послати доказ о уплати целокупног износа
увећаног за поштарину у износу 200 динара. Купци на кредит достављају
административну забрану (обаразац се добија од НЦ „ОДБРАНА“) оверену
у Војној пошти или предузећу у коме су запослени.
Рекламације у случају неуручивања књига примамо у року од 30 дана.

Купац.....
(име, очево име, презиме)

Матични број грађана Број личне карте

издате у МУП

Улица и број

Место и број поште Телефон

Датум Потпис наручиоца

Именовани је стално запослен у
(назив ВП или предузећа)

Улица и број

телефон Место и број поште

МП Овера овлашћеног лица

ПРОДАВНИЦА "ВОЈНА КЊИГА"

у центру Београда, улица Васе Чарапића број 22

НУДИ:

- магазин "Одбрана"
- војностручне часописе "Нови гласник", "Војно дело" и "Војнотехнички гласник"
- књиге у издању Новинског центра "Одбрана", "Војноиздавачког завода", осталих војних и других издавача са темама из војне науке и технике, историографије, геополитике, медицине, исхране и друга стручна и популарна издања
- курсеве страних језика на аудио-касетама и компакт-дискovima
- компјутерску литературу
- издања на компакт-дискovima
- географске мапе и планове
- постере и календаре
- склапајуће макете авиона, бродова, возила, војника и прибор за њих
- ауторизоване реплике наоружања
- сабље и бодече
- пословну галантерију и промотивне артикле са ознакама Војске Србије - привеске, значке, футроле за оловке и визиткарте, перорезе, хемијске оловке и упаљаче

Радно време је од 9 до 20 часова, суботом од 9 до 15 часова.

Део издања се може купити и у Новом Саду, у агенцији "Карађорђево", у Железничкој улици број 44.

